

Jalostuksen tavoiteohjelma

Suomenlapinkoira

2025–2029

Hyväksytty rotujärjestön yleiskokouksessa XX.XX.2024
SKL:n jalostustieteellinen toimikunta hyväksynyt XX.XX.2024

Sisällys

1. YHTEENVETO	3
2. RODUN TAUSTA	4
3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA	5
4. RODUN NYKYTILANNE	7
4.1 Populaation rakenne ja jalostuspohja	7
4.1.1 Populaation rakenne ja sukusiitos	8
4.1.2 Jalostuspohja	10
4.1.3 Rodun populaatiot muissa maissa	15
4.1.4 Rotuunotot	16
4.1.5 Yhteenveto populaation rakenteesta ja jalostuspohjasta	18
4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet	19
4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta	19
4.2.2 Jakautuminen näyttely-/käyttö-/tms. -linjoihin	20
4.2.3 PEVISA-ohjelmaan sisällytetty luonteen ja käyttäytymisen ja/tai käyttöominaisuuksien testaus ja/tai kuvaus	20
4.2.4 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa	20
4.2.5 Käyttö- ja koeominaisuudet	40
4.2.6 Käyttäytyminen kotona sekä lisääntymiskäyttäytyminen	43
4.2.7 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohtista sekä niiden korjaamisesta	44
4.3 Terveys ja lisääntyminen	44
4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat	44
4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet ja viat	52
4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt	71
4.3.4 Lisääntyminen	74
4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet	75
4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä	75
4.4 Ulkomuoto	76
4.4.1 Rotumääritelmä	76
4.4.2 Näyttelyt ja jalostustarkastukset	78
4.4.3 Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus	79
4.4.4 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ulkomuoto- ja rakenneongelmista	80
5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA	80
5.1 Käytetyimpien jalostuskoirien taso	81
5.2 Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen	89
6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	93
6.1 Jalostuksen tavoitteet	93
6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille	95
6.3 Rotujärjestön toimenpiteet	96

6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin	98
6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta	101
7. LÄHTEET	102
8. LIITTEET	103
Liite: Lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran rotuunottokäytäntö	103
Liite: Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelma	104
Liite: Kauppakirjan liite	105

1. YHTEENVETO

Jalostuksen tavoiteohjelma (JTO) on kuvaus rodusta: sen taustasta, nykytilanteesta ja visio tulevaisuudesta. Se tarjoaa kasvattajille, harrastajille ja kaikille rodusta kiinnostuneille totuudenmukaista tietoa rodun ulkomuodon, luonteen ja terveyden kehityksestä. Se antaa neuvoa ja ohjeita, mihin rodun jalostuksessa tulisi pyrkiä ja millä tavoin tavoite voitaisiin saavuttaa. Tavoiteohjelman tunteminen ja sisäistäminen on ensiarvoisen tärkeää jokaiselle kasvattajalle, mutta myös harrastajille. Tavoiteohjelma on tarkoitettu ensisijaisesti kasvattajille ohjenuoraksi – sitä noudattamalla kasvattaja tietää toimivansa rodun hyväksi. Suomenlapinkoiran jalostuksen tavoiteohjelma antaa kuvan rodun menneisyydestä sekä tekee katsauksen tämän hetken populaation tilanteeseen niin luonteen ja käyttöominaisuuksien, kuin ulkomuodon, rakenteen ja terveyden osalta. Tulevaisuuden tavoite on populaation elinvoiman säilyttäminen.

Suomenlapinkoira on alkukantainen rotu ja perusrakenteeltaan normaali koira, jossa tulee säilyttää elinvoimaisuus ja yleinen hyvä terveys. Suomenlapinkoiran tulee olla älykäs, rohkea, rauhallinen ja oppimishaluinen, ystävällinen ja uskollinen. Lappalaisrotujen jalostuksesta ovat aiemmin vastanneet poromiehet. Heille tärkeintä oli koiran kyky selviytyä työtehtävässään poropaimenena. Koirien tuli kyetä paimentamaan isoja porotokkia ja joskus jopa puolustamaan niitä susilta, joten koirista täytyi löytyä myös kovuutta tähän tehtävään. Ulkonäkö ei sinänsä ollut oleellinen, mutta monet uskoivat tiettyjen ulkonäköpiirteiden liittyvän hyviin käyttöominaisuuksiin. Pohjoisen ankarat olot sekä rasittava työ asettivat tiettyjä vaatimuksia koirien fyysisille ominaisuuksille, koska vain rakenteeltaan kestävät koirat selvisivät työssä. Koirien karvapeite tuli olla riittävän suojaava kylmyyttä, kosteutta sekä sääskiä vastaan. Rotumääritelmä on pidetty jokseenkin väljänä. Rotu on säilynyt ihastuttavan monimuotoisena, vaikka tyyppi onkin yhtenäistynyt niin, että koirayksilöt useimmiten tunnistaa samaan rotuun kuuluvaksi. Rodun rikkaus on siinä, että kahta samanlaista suomenlapinkoira ei ole olemassa. Näin on hyvä olla jatkossakin.

Suomenlapinkoirilla on yleensä hyvät lisääntymisominaisuudet; keinosiemennykset ja keisarileikkaukset ovat melko harvinaisia. Erinomaista kykyä lisääntyä luonnollisesti tulisi vaalia myös tulevaisuudessa.

Tyyppi on kokoa tärkeämpi ja rodussa on runsaasti kokovaihtelua. Suomenlapinkoiran koko ei saa pienentyä, jotta käyttöominaisuudet eivät kärsi. Siitokseen käytetyillä koirilla tulisi koosta huolimatta olla selvä sukupuolileima.

Jalostuksellisiin haasteisiin kuuluu miten saada ns. kotikoiria terveystarkastuksiin ja sitä kautta jalostukseen. Nykypäivänä käytettyjen urosten osuus on liian pieni. Tavoitteena on saada jalostukseen käytettyjen urosten määrä kasvuun. Rotu on Pohjoismaissa määrällisesti iso, mutta sen jalostuspohja tulisi kuitenkin olla nykyistä laajempi. Paras tapa säilyttää perinnöllistä vaihtelua ja estää perinnöllisten sairauksien kasaantumisen on välttää yksittäisen yksilön runsasta jalostuskäyttöä. Tavoitteisiin kuuluu välttää liiallista nuorten urosten käyttöä, sillä niillä harvoin on terveyden osalta jälkeläisnäyttöä.

Rodussa ei voida laajamittaisesti turvautua vierassukuisiin tuonteihin, koska suurin osa Suomen rajojen ulkopuolella syntyneistä koirista on Suomessa syntyneiden koirien alenevien polvien jälkeläisiä. Yksittäisiä, jossain määrin Suomessa yleisimmin esiintyviin linjoihin nähden erisukuisia yksilöitä saattaa löytyä etenkin sellaisista maista, joissa paikallista kasvatustyötä on tehty jo useamman polven ajan ja syystä tai toisesta Suomessa vähemmälle käytölle jääneet linjat ovat pysyneet siellä voimissaan. Koska tuontien avulla ei ole mahdollista hankkia kovin paljoa uutta verta, kotimaassa oleva koiramateriaali on otettava käyttöön entistä laajemmin.

Suomenlapinkoiran rekisteri on avoin, joten pohjoisen rekisteröimättömiä työkoiria voidaan edelleen

ottaa rekisteriin. Jalostustavoitteena on geenipohjan laajentaminen siten, että huomioidaan siitokseen käytettävien urosten sukulaissuhteet ja kiinnitetään huomiota siihen, ettei hukattaisi vähän käytettyjä sukuja. Narttujen osalta on kiinnitettävä huomiota erisukuisten yksilöiden laajempaan käyttöön ja rajoitettava eniten käytettyjen urosten suosimista.

Jalostusurosten osalta tärkein suositus on, että niille suositellaan rajaksi 40 jälkeläistä koko elinikään. Enemmän huomiota tulisi kiinnittää vähän käytettyihin sukuihin, joita tulisi saada nykyistä enemmän jalostuskäyttöön.

Suomenlapinkoirasta on tullut suosittu seura- ja harrastuskoira. Porojen paimennustyökäyttö on vaihtunut mm. tokoon, rally-tokoon, agilityyn ja paimennusharrastukseen. Lapinkoirilla on ollut palveluskoiraoikeudet vuodesta 1997. Suomenlapinkoiria on nykyäänkin vähäisessä määrin alkuperäisessä tehtävässään porotiloilla sekä paimenkoirina lammas- ja nautatiloilla. Jalostukseen tulisi edelleenkin vaalia paimenkoiralta vaadittavia ominaisuuksia. Ulkomuodon suhteen rodun tyyppi on yhtenäistynyt rodun virallistamisen alkuajoista, mutta on edelleen monimuotoinen ja rodun tulevaisuus vaikuttaa tällä hetkellä hyvältä.

2. RODUN TAUSTA

Saamelaiset ovat jo vuosisatojen ajan käyttäneet koiria porojen paimennukseen ja vartiointiin Fennoskandian ja Venäjän pohjoisosissa. Saamelaiskulttuuria käsittelevissä kirjoituksissa perinteinen lappalainen koira mainitaan yleensä paimentavana koirana. Koira tarvittiin paimennukseen sekä porotokkien vartiointiin ja liikutteluun. Tunturisaamelaisesta poronhoidosta ja paimennukseen käytetyistä koirista Enontekiön kunnan alueella ennen toista maailmansotaa saa hyvän käsityksen esim. eläinlääkäri Yrjö Kokon kirjasta ”Neljän tuulen tie”. Kirjassa on lukuisia mainintoja ihmisen ja koiran yhteiselosta sekä paimenkoiran luonteista ja toimintatavoista. Kirjassa Kokko kuvaa ns. vanhan Lapin elämän murrosta ja katoamista.

Suomenlapinkoiran kennelhistoria on nuori, mutta porotyössä käytetyn koiran historia on ikivanha. Ensimmäisessä Suomessa pidetyssä koiranäyttelyssä vuonna 1892 esitettiin Lapista tuotuja koiria lappalaisina paimenkoirina. Ensimmäisessä Suomessa pidetyssä koiranäyttelyssä vuonna 1891 esitettiin muutamia Lapista tuotuja koiria luokassa Suomalainen haukkuva lintukoira. Vuotta myöhemmin järjestyksessään toisessa näyttelyssä osittain samoja koiria esitettiin luokassa Erirotuisia paimenkoiria ja niiden roduksi mainittiin ”lappsk vallhund” (sic) eli lappalainen paimenkoira, ja yhdellä niistä oli vielä tarkennuksena ”renhund” eli porokoira.

Suomenlapinkoiran, lapinporokoiran ja ruotsinlapinkoiran juuret poronpaimentajina ovat pitkälti yhteiset; suomenlapinkoira erotettiin lapinporokoirasta 1960-luvun lopulla ja ruotsinlapinkoira virallistettiin jo 1940-luvulla. Suomen Kennelklubi hyväksyi lapinpaimenkoiran ensimmäiset rotumerkit vuonna 1945. Nimi muutettiin lapinkoiraksi vuonna 1967. Rodun tyyppi ja rotokuva alkoivat selkiytyä 1970-luvulla ja rotumääritelmää on täsmennetty useita kertoja. Rodun nimi muutettiin edelleen suomenlapinkoiraksi vuonna 1993. Rotokuva on vakiintunut nopeasti, ja nykyisin rotu on erittäin suosittu pääasiassa koti- ja harrastuskoirana koko Suomessa.

Suomenlapinkoiran ensimmäinen rotumääritelmä on vuodelta 1945, jolloin suomenlapinkoirat olivat nykykäsityksen mukaan suuria, kapea- ja pitkäpäisiä ja vaihtelevakarvaisia. Rotunimi oli tuolloin lapinpaimenkoira. Rodun kanta muodostui alun perin muutamasta Lapista tuodusta koirasta; mukaan sekoitettiin myöhemmin aitoja porokoiria, osin sellaisia joista tuli joko lapinporokoiran tai suomenlapinkoiran kantakoiria. Valtaosa näistä lapinpaimenkoirista oli kennelnimettämiä. Tärkein rotua kasvattanut kennel oli Kukonharjun kennel. Lapinporokoira sai oman rekisterinsä vuonna 1967 ja

1970-luvulla toisentyypiset lappalaiskoirat valtasivat lapinkoiraksi uudelleen nimettyjen lapinpaimenkoiran rekisterin. Vanha kukonharjulainen kanta alkoi hävitä. Merkittävimpinä 1970-luvun kasvattajina ja rodun nykykannan luojina voidaan pitää Peski-, Poromiehen-, Lecibsin- ja Äijänsuon-kenneleitä, sekä ivalolaisia Inkeri ja Jakke Aarnipuroa.

Lapinpaimenkoiran nimi muutettiin vuonna 1967 lapinkoiraksi ja vuonna 1971 lapinkoiran rekisteri avattiin pitkäkarvaiselle porokoiralle. Näin alkoi uusi vaihe lapinkoiran kasvatuksessa. Lapista löydettiin 1970-luvulla suhteellisen voimakasluustoisia, lyhyt- ja leveäpäisiä koiria, joiden karvapeite oli pystyä ja karkeaa. Tämä Lapista tuotu uusi lapinkoira-aines ymmärrettiin oikeaksi tyyppiä. Rodun tyyppi ja rotokuva alkoivat selkiytyä ja uusi rotumääritelmä vahvistettiin vuonna 1975. Koko pieneni ja on pienentynyt sen jälkeen vielä lisää. Nykyinen rotumääritelmä on hyväksytty vuonna 2016.

Rotu on alun perin poronhoitotyössä käytetty paimen- ja vahtikoira; nykyisin myös suosittu seurakoira. Suomenlapinkoiran kennelhistoriaan liittyy monenlaisia yksittäisiä tapahtumia ja erilaisia mielipiteitä. Yksi tällainen on Paimensukuisen lapinkoiran seuran perustaminen 1980-luvun alussa Helsingissä. Koiramäärän kehitys rekisteröinneissä vuosina 1980–1990 oli 182–664 välillä ja 1990–2000 koirien rekisteröinti jatkoi nousuaan olemalla 514–863 välillä. Vuosien 2000–2013 välillä tapahtui voimakasta kasvua rekisteröinneissä, kun suomenlapinkoiria rekisteröitiin 754–1374 yksilön väliltä. Vuosina 2014–2022 rekisteröintimäärät ovat vakiintuneet noin 1300 yksilöön.

3. JÄRJESTÖORGANISAATIO JA SEN HISTORIA

Suomen Lapinkoirayhdistys perustettiin vuonna 1970. Yhdistys kuului vuoteen 1980 asti Suomen Seurakoirajärjestön alaisuuteen ja vuodesta 1980 rotua harrastavana yhdistyksenä Suomen Pystykorvajärjestöön.

Vuonna 1993 yhdistyksen nimi muuttui Lappalaiskoirat ry:ksi ja suomenlapinkoiran lisäksi yhdistyksen alaisuuteen tulivat ruotsinlapinkoira sekä lapinporokoira koeajalla. Vuonna 1998 Lappalaiskoirat ry hyväksyttiin rotujärjestöksi ja sen alaisuuteen rodut lapinporokoira, ruotsinlapinkoira ja suomenlapinkoira.

Viime vuosina suomenlapinkoirasta on tullut yksi suosituimmista koiraroduistamme. Suomenlapinkoira on vakiinnuttanut asemansa yhtenä suosituimmista koiraroduistamme. Tämä asettaa rotujärjestölle yhä kasvavia haasteita. Vuonna 2004 rekisteröitiin 1143 suomenlapinkoiraa ja siitä eteenpäin rekisteröinnit ovat ylittäneet tuhannen yksilön rajan joka vuosi. Rekisteröintien huippuvuosi 1533 rekisteröinnillä oli vuosi 2021, jolloin rotu oli rekisteröintien perusteella Suomen toiseksi suosituin koirarotu. Kymmenen suosituimman rodun joukossa suomenlapinkoira on ollut vuodesta 1999 lähtien.

Lappalaiskoirat ry:n organisaatiokaavio

Rotujärjestön jäsenmäärä ja sen kehitys

Lappalaiskoirat ry:n jäsenmäärä on viime vuosina vakiintunut reilun 4000 n. 3700 jäsenen tasolle. Vuoden 2018 alussa Lappalaiskoirat ry:n jäsenmäärä oli 4045 ja lisäksi yhdistyksellä on yksi yhdistysjäsen. Yhdistyksen alaisuudessa toimii myös alaosastoja, jotka omalta osaltaan tekevät rotua tunnetuksi.

Lappalaiskoirat ry julkaisee neljästi vuodessa ilmestyvää Lapinkoira-lehteä, josta löytyy mm. sekä rotukohtaisia että yleisesti koiria koskevia artikkeleja, haastatteluja, harrastustuloksia ja jalostukseen liittyvää asiaa. Vuoteen 2010 asti yhdistys julkaisi painettua vuosikirjaa, joka sisältää mm. näyttelyarvostelut ja harrastustuloksia. Vuoden 2010 jälkeiset arvostelut ja tulokset on kirjattu julkiseen vuosikirjatietokantaan, joka löytyy osoitteesta <http://vuosikirja.lappalaiskoiragalleria.org>. Yhdistyksellä on oma pentuvälitys sekä verkkokauppa, jonka kautta myydään mm. Lapinkoira-aapista monien muiden tuotteiden ohella. Yhdistyksellä on myös omat kotisivut osoitteessa www.lappalaiskoirat.fi, Facebook-sivu sekä Instagram- ja YouTube-tilit.

Jalostusorganisaation rakenne ja jalostustoimikunnan tehtävät

Suomenlapinkoiran jalostustoimintaa ohjaa Lappalaiskoirat ry:n hallituksen nimittämä jalostustoimikunta. Hallitus nimittää vuosittain jalostustoimikunnan jäsenet järjestäytymiskokouksessaan. Jalostustoimikunnassa on noin kuusitoista jäsentä.

Jalostustoimikunnan tehtävänä on seurata PEVISA-ohjelman toteutumista, antaa jalostusneuvontaa ja käsitellä urostiedusteluja, antaa koirien omistajille heidän pyynnöstään koiriensa suvun terveystietoja sekä kerätä, tilastoida ja julkaista suomenlapinkoiran terveyteen liittyvää tietoa mm.

Lapinkoira-lehdessä, yhdistyksen kotisivuilla sekä [Lappalaiskoiratietokannassa](#). Jalostustoimikunta seuraa rodussa todettujen sairauksien ja vikojen esiintyvyyttä ja tiedottaa niistä. Jalostustoimikunta järjestää myös erilaisia jalostusaiheisia tapahtumia (esimerkiksi jalostustarkastuksia) ja osallistuu kotimaisten rotujen metsästys- ja paimenpystykorvien vuosittaisille Jalostuspäiville Kuopiossa. Lisäksi jalostustoimikunta käsittelee poikkeuslupa-anomuksia, antaa lausuntoja rekisterien välisiin siirtoanomuksiin sekä tekee rotuunottoesityksiä Suomen Kennelliitolle. Jalostustoimikunta myös ylläpitää jalostukseen tarjolla olevien urosten listaa. Lisäksi jalostustoimikunnan työnkuvaan kuuluu kommunikointi erilaisten yhteistyötahojen, kuten Suomen Kennelliiton ja Luonnonvarakeskuksen kanssa, sekä ulkomaalaisten kasvattajien konsultointi.

Lappalaiskoirat ry julkaisee jalostustoimikunnan tekemää, uusille pennunomistajille suunnattua Lapinkoira-aapista, joka on käännetty myös englannin kielelle. Jalostustoimikunnan tehtävä on ensisijaisesti antaa tietoa ja neuvontaa kasvattajille. Vastuu päätöksistä ja yhdistelmien suunnittelusta on kuitenkin aina kasvattajalla.

4. RODUN NYKYTILANNE

4.1 Populaation rakenne ja jalostuspohja

Rodun perinnöllinen monimuotoisuus tarkoittaa sen geenimuotojen (alleelien) runsautta. Puhutaan myös jalostuspohjan laajuudesta. Mitä monimuotoisempi rotu on, sitä useampia erilaisia versioita sillä on olemassa samasta geenistä. Tämä mahdollistaa rodun yksilöiden geenipareihin heterotsygotiaa, joka antaa niille yleistä elinvoimaa ja suojaa monen perinnöllisen vian ja sairauden puhkeamiselta. Monimuotoisuus on tärkeää myös immuunijärjestelmässä, jonka geenikirjon kapeneminen voi johtaa esimerkiksi tulehdussairauksiin, autoimmuunitauteihin ja allergioihin. Jalostus ja perinnöllinen edistymisenkin ovat mahdollisia vain, jos koirien välillä on perinnöllistä vaihtelua.

Suurilukuinenkin koirarotu on monimuotoisuudeltaan suppea, jos vain pientä osaa rodun koirista ja sukulinjoista on käytetty jalostukseen tai jos rodussa on koiria, joilla on rodun yksilömäärään nähden liian suuret jälkeläismäärät. Tällaiset koirat levittävät haitalliset mutaatioalleelinsa vähitellen koko rotuun, jolloin jostakin yksittäisestä mutaatiosta saattaa syntyä rodulle uusi tyyppivika tai -sairaus. Vähitellen on vaikea löytää jalostukseen koiria, joilla ei tätä mutaatiota ole. Ihannetilanteessa jalostukseen käytetään koiria tasaisesti rodun kaikista sukulinjoista.

Monimuotoisuutta turvaava suositus yksittäisen koiran elinikäiselle jälkeläismäärälle on pienilukuisissa roduissa enintään 5 % ja suurilukuisissa enintään 2–3 % laskettuna rodun neljän vuoden rekisteröintimäärästä. Jos rodussa rekisteröidään neljän vuoden aikana yhteensä 1000 koiraa, ei yksittäinen koira saisi olla vanhempana useammalle kuin 20–50 koiralle. Toisen polven jälkeläisiä koiralla saisi pienilukuisissa roduissa olla korkeintaan 10 % ja suurilukuisissa 4–6 % laskettuna neljän vuoden rekisteröinneistä.

MMT Katariina Mäki 5.8.2013

Suomenlapinkoirista oli mukana 100 koiraa Kennelliiton tilaamassa kotimaisten rotujen monimuotoisuustutkimuksessa vuonna 2012. Tulosten perusteella suomenlapinkoirat yhdessä lapinporokoirien kanssa olivat tutkimuksen mukaan monimuotoisimpia verrattuna muihin mukana olleisiin rotuihin. Koirien yksittäiset tiedot saatiin rotujärjestölle, mutta niiden analysointi osoittautui vaikeaksi. MyDogDNA-pilottiversiossa oli mukana noin 100 koiraa, mutta vain vähemmistö passin saaneista lähetti tiedot jalostustoimikunnalle. Tiedot on lähetetty Pompen taudin testituloksen vuoksi ja muihin vakaviin sairauksiin ei passissa oteta kantaa.

Rodun monimuotoisuus pyritään säilyttämään mahdollisimman hyvänä.

4.1.1 Populaation rakenne ja sukusiitos

Taulukko 1. Vuositalasto – rekisteröinnit (Koiranet 22.7.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Pennut (kotimaiset)	1091	1157	1220	1272	1177	1454	1218	1350	1526	1248
Tuonnit	5	3	7	8	3	9	6	7	5	3
Rekisteröinnit yhteensä	1096	1160	1227	1280	1180	1463	1224	1357	1531	1251
Pentueet	215	227	235	247	238	290	235	263	305	251
Pentuekoko	5,1	5,1	5,2	5,1	4,9	5,0	5,2	5,1	5,0	5,0
Kasvattajat	143	154	156	162	151	173	134	146	174	140
Jalostukseen käytetyt eri urokset:										

- kaikki	155	164	178	174	171	207	176	193	219	180
- kotimaiset	149	158	172	168	164	198	169	185	209	171
- tuonnit	4	4	3	3	5	5	5	6	8	5
- ulkomaiset	2	2	3	3	2	4	2	2	2	4
- keskimääräinen jalostuskäytön ikä	5 v	4 v 8 kk	5 v	4 v 10 kk	4 v 8 kk	5 v 3 kk	5 v	5 v 3 kk	5 v 4 kk	5 v 1 kk
Jalostukseen käytetyt eri nartut:										
- kaikki	211	225	230	239	231	283	230	254	303	250
- kotimaiset	208	223	227	234	225	278	226	249	297	244
- tuonnit	3	2	3	5	6	5	4	5	6	6
- keskimääräinen jalostuskäytön ikä	4 v	3 v 9 kk	3 v 11 kk	3 v 11 kk	3 v 9 kk	3 v 10 kk	3 v 10 kk	3 v 10 kk	3 v 11 kk	3 v 10 kk
Isoisät	228	244	252	251	243	299	245	277	321	272
Isoäidit	280	301	314	315	303	360	296	336	386	318
Sukusiitosprosentti	3,04 %	2,86 %	2,99 %	2,78 %	2,67 %	2,79 %	2,97 %	2,84 %	2,80 %	2,38 %

Rekisteröintimäärät Suomessa ovat jonkin verran nousseet vuosikymmenen aikana. Pääosin on pysytty 1200 rekisteröinnin molemmiin puoliin, mutta on käyty myös yli 1500 rekisteröinnissä.

Rekisteröintimäärä oli tarkastelujakson aikana korkein vuonna 2021 ja alhaisin vuonna 2013. Rotu on ollut jo vuosia Suomen kymmenen suosituimman rodun joukossa ja viime vuosina noussut myös kolmen suosituimman joukkoon ollen toiseksi suosituin vuosina 2018 ja 2021 ja kolmanneksi suosituin 2022. Rodun kasvattajien määrä on kasvanut ja suurin osa kasvattajista hankkii kennelnimen.

Tuontikoerien rekisteröintimäärät ovat tarkastelujaksolla olleet vuosittain alle kymmenen yksilöä.

Urosten keskimääräinen jalostuskäytön ikä on noussut vuodesta 2018 viiteen vuoteen tai sen yli, mikä on ainakin osittain vuonna 2020 voimaan tulleen PEVISA-ohjelman ansiota (alle viisivuotiaalle urokselle rekisteröidään korkeintaan 20 jälkeläistä). Nartuilla jalostuskäytön ikä on pysynyt tasaisesti hieman alle neljässä vuodessa.

Tietoa sukusiitoksesta (MMT Katariina Mäki 5.8.2013)

Sukusiitoksessa uros ja narttu ovat keskenään serkukset tai sitä läheisemmät sukulaiset. Sukusiitos kasvattaa riskiä perinnöllisten sairauksien esilletuloon. Sukusiitosaste tai -prosentti on todennäköisyys sille, että satunnaisesti valittu geenipari sisältää geenistä kaksi samaa alleelia (versiota), jotka ovat molemmat peräisin samalta esivanhemmalta. Saman esivanhemman tietty alleeli on siis tullut koiralle sekä isän että emän kautta. Tällainen geenipari on homotsygoottinen ja identtinen. Ilman sukusiitosta suurin osa yksilöiden geenipareista on heterotsygoottisia, jolloin haitalliset, usein resessiiviset alleelit

pysyvät vallitsevan, normaalin alleelin peittäminä.

Sukusiitos vähentää heterotsygoottisia geenipareja

Koiran sukusiitosaste on puolet sen vanhempien välisestä sukulaisuussuhteesta. Isä-tytär -parituksessa jälkeläisten sukusiitosaste on 25 %, puolisisarparituksessa 12,5 % ja serkusparituksessa 6,25 %. Sukusiitos vähentää heterotsygoottisten geeniparien osuutta jokaisessa sukupolvessa sukusiitosasteen verran, joten esimerkiksi puolisisarparituksessa jälkeläisten heterotsygotia vähenee 12,5 %. Myös todennäköisyys haitallisten resessiivisten ongelmien esiintuloon on puolisisarparituksessa 12,5 %. Koirilla on rotuja muodostettaessa käytetty runsaasti sukusiitosta. Sukusiitoksella pyritään tuottamaan tasalaatuisia ja periyttämismuotoja eläimiä. Jos huonot alleelit esiintyvät kaksinkertaisina sukusiitoksen ansiosta, niin mikseivät hyvätkin. Toisaalta sukusiitetykin eläin siirtää vain puolet perimästään jälkeläisilleen, jolloin edulliset homotsygoottiset alleeliyhdistelmät purkautuvat. Lisäksi jokainen yksilö kantaa perimässään useita haitallisia alleleja, joiden todennäköisyys tulla esiin jälkeläisissä kasvaa sukusiitoksen myötä, joten turvallisia sukusiitosyhdistelmiä ei ole.

Haitat alkavat näkyä kun sukusiitosaste ylittää 10 %

Tutkimuksissa on todettu sukusiitoksen haittavaikutusten alkavan näkyä eläimen sukusiitosasteen ylittäessä 10 %. Silloin todennäköisyys hedelmällisyyden ja elinvoiman heikkenemiseen kasvaa, ja nähdään esimerkiksi lisääntymisvaikeuksia, pentukuolleisuuden nousua, pentujen epämuodostumia, vastustuskyvyn heikkenemistä sekä tulehdusalttiutta. Ilmiötä kutsutaan sukusiitostaantumaksi. Jos sukusiitosaste kasvaa hitaasti monen sukupolven aikana, haitat ovat pienemmät kuin nopeassa sukusiitoksessa eli lähisukulaisten yhdistämisessä. Sukusiitosasteen suuruus riippuu laskennassa mukana olevien sukupolvien määrästä, joten vain sellaisia sukusiitosasteita voi verrata keskenään, jotka on laskettu täsmälleen samalla sukupolvimäärällä. Jalostuksessa suositellaan neljän–viiden sukupolven perusteella lasketun sukusiitosasteen pitämistä alle 6,25 %.

Rodun vuosittainen sukusiitosaste on pysynyt huomattavasti alle 6,25 %. Sukusiitosprosentti on pysynyt vuodesta 2014 alle kolmessa prosentissa ollen alhaisimmillaan 2,38 % vuonna 2022.

Sukusiitosprosenttien oikeellisuuteen vaikuttaa rodussa edelleen tehtävät rotuunotot.

Rodussa ei ole erillisiä näyttely- tai käyttölinjoja, mutta rodussa esiintyy erilaisia esim. sukutauluihin perustuvia kasvatuslinjoja.

4.1.2 Jalostuspohja

Taulukko 2. Jalostuspohja (Koiranet 22.7.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Per vuosi:										
Pentueet	215	227	235	247	238	290	235	263	305	251
Jalostukseen käytetyt eri urokset	155	164	178	174	171	207	176	193	219	180
Jalostukseen käytetyt eri nartut	211	225	230	239	231	283	230	254	303	250
Isät/emät	0,73	0,73	0,77	0,73	0,74	0,73	0,77	0,76	0,72	0,72

Tehollinen populaatio	251	267	279	283	276	336	278	306	358	295
	(58 %)	(59 %)	(59 %)	(57 %)	(58 %)	(58 %)	(59 %)	(58 %)	(59 %)	(59 %)
Uroksista käytetty jalostukseen	15 %	14 %	13 %	11 %	11 %	9 %	7 %	5 %	1 %	0 %
Nartuista käytetty jalostukseen	23 %	26 %	24 %	24 %	26 %	24 %	20 %	10 %	2 %	0 %
Per sukupolvi (neljä vuotta):										
Pentueet	919	924	906	924	947	1010	1010	1026	1093	1054
Jalostukseen käytetyt eri urokset	418	434	452	470	486	499	495	512	544	512
Jalostukseen käytetyt eri nartut	681	701	698	688	691	740	731	737	786	774
Isät/emät	0,61	0,62	0,65	0,68	0,7	0,67	0,77	0,69	0,69	0,66
Tehollinen populaatio	751	776	788	794	808	850	841	857	913	882
	(41 %)	(42 %)	(43 %)	(43 %)	(43 %)	(42 %)	(42 %)	(42 %)	(42 %)	(42 %)
Uroksista käytetty jalostukseen	13 %	14 %	14 %	13 %	12 %	11 %	9 %	8 %	5 %	3 %
Nartuista käytetty jalostukseen	24 %	24 %	25 %	24 %	25 %	24 %	23 %	20 %	13 %	8 %

Tehollinen populaatio (MMT Katariina Mäki 31.10.2013)

Tehollinen populaatiokoko on laskennallinen arvio rodun [perinnöllisestä monimuotoisuudesta](#).

Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että tehollinen populaatiokoko kertoo kuinka monen yksilön geenimuotoja tietyssä rodussa tai kannassa on. Esimerkiksi lukema 50 tarkoittaa, että rodun sukusiitosaste kasvaa yhtä nopeasti kuin jos rodussa olisi 50 tasaisesti jalostukseen käytettyä, keskenään eri sukuista koiraa. Mitä pienempi tehollinen koko on, sitä nopeammin rodun sisäinen sukulaisuus kasvaa ja perinnöllinen vaihtelu vähenee. Samalla sukusiitoksen välttäminen vaikeutuu.

Laskelmat tehdään sukupolvea kohden

Kun tehollista kokoa arvioidaan jalostuskoirien lukumääristä tai rekisteriaineistojen sukutauluista, laskelmat tehdään aina sukupolvea kohden. Sukupolven pituus on seurakoirilla kolmesta neljään ja

käyttökoirilla viisi vuotta. Nyrkkisääntönä on, että tehollinen koko on enintään neljä kertaa tänä aikana jalostukseen käytettyjen, eri sukuisten urosten lukumäärä.

Jalostuskoirien lukumäärän perusteella laskettu tehollinen koko on aina yliarvio, koska kaava olettaa, etteivät jalostuskoirat ole toisilleen sukua ja että niillä on tasaiset jälkeläismäärät. Parempi tapa arvioida tehollista populaatiokokoa perustuu rodun keskimääräisen sukusiitosasteen kasvunopeuteen, mutta tämä kaava toimii vain suljetulle populaatiolle ja aineistolle, jossa sukupuut ovat hyvin pitkiä. Tehollista kokoa voidaan arvioida myös rodun koirista otettujen dna-näytteiden avulla.

Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä KoiraNetissä käytettävää jalostuskoirien lukumääriin perustuvaa laskentakaavaa on hieman muokattu, jotta se huomioisi paremmin jalostuskoirien epätasaiset jälkeläismäärät ja keskinäisen sukulaisuuden. Jalostustietojärjestelmässä käytetään kaavaa $N_e = \frac{4 \cdot N_u \cdot N_n}{2 \cdot N_u + N_n}$, jossa

- N_u on neljän vuoden aikana käytössä olleiden eri jalostusurosten ja
- N_n neljän vuoden aikana käytössä olleiden eri jalostusnarttujen lukumäärä.

Paras tapa säilyttää perinnöllistä vaihtelua ja estää perinnöllisten sairauksien kasaantuminen on välttää yksittäisen yksilön runsasta jalostuskäyttöä. Eräs suositus jalostuseläinten minimimäärästä on 25 lisääntyvää urosta ja 50 narttua, jotka eivät ole keskenään läheistä sukua, eli joilla ei ole yhteisiä sukulaisia kolmen tai neljän sukupolven etäisyydellä. Tämä vastaa tehollista kokoa 67. Nykytiedon mukaan tehollisen koon tulisi lyhyellä aikavälillä olla vähintään 100 ja pitkällä aikavälillä paljon tätä isompi, jopa tuhat yksilöä, jotta sukulaistumisesta johtuva sukusiitos ei rappeuttaisi sitä. Useimmilla koiraroduilla tähän pitkän aikavälin tavoitteeseen ei päästä, joten tulevaisuudessa tarvitaan ennen pitkää risteytyksiä. Jos rodun tehollinen koko on alle 50, rotu on kriittisessä tilassa, jossa geenimuotoja häviää niin nopeasti, ettei luonto pysty tasapainottamaan tilannetta.

Paras tapa pitää tehollinen koko mahdollisimman suurena on käyttää rodun koiria ja sukulinjoja jalostukseen mahdollisimman laajasti ja huolehtia, että koirien jälkeläismäärät pysyvät tasaisina. Toisaalta suurimmalla osalla roduistamme on kantoja myös ulkomailla, jolloin voi olla mahdollista tuoda maahamme ”uutta verta”. Monella rodulla ulkomailta ei kuitenkaan ole saatavissa sen erilaisempaa geenimateriaalia kuin kotimaastakaan.

Suomenlapinkoirilla tehollinen populaatio per sukupolvi (4 vuotta) on rekisteröintimäärien nousun myötä nousussa, ollen enimmillään 913. Isät/emät -suhdeluku pysyy melko tasaisesti 0,6–0,7 välillä. Isien lukumäärää tulisi kasvattaa, koska se laajentaa jalostuspohjaa, hidastaa geenihävikkiä ja näkyy korkeampana isien ja emien lukumäärän suhteena. Käytettyjen urosten osuus on liian pieni, koska samoja uroksia käytetään liikaa.

Taulukko 3. Jalostukseen 20 runsaimmin käytettyä urosta vuosina 2013–2022 (KoiraNet 5.11.2023)

Uros	Tilastointiaikana					Toisessa polvessa		Yhteensä	
	Synt. vuosi	Pentueita	Pentuja	%-osuus	Kumulat. %	Pentueita	Pentuja	Pentueita	Pentuja
Lecibsin Saapikas	2012	24	110	0,87 %	1 %	61	312	24	110
Lecibsin Suoritus	2013	20	110	0,87 %	2 %	67	370	20	110

Lecibsin Suklaati	2015	21	106	0,84 %	3 %	25	139	21	106
Expected Pätkis	2014	19	98	0,77 %	3 %	41	213	19	98
Terhakan Jallat	2012	14	71	0,56 %	4 %	39	217	14	71
Lecibsin Sarra	2013	12	70	0,55 %	4 %	6	25	12	70
Lecibsin Tero	2011	11	66	0,52 %	5 %	33	171	11	66
Lecibsin Kaapro	2011	14	64	0,50 %	5 %	40	185	14	64
Lecibsin Harto	2007	10	59	0,47 %	6 %	81	425	25	142
Lecibsin Määrätty	2014	10	59	0,47 %	6 %	3	20	12	67
Mustinkulman Etiäinen	2012	12	59	0,47 %	7 %	20	105	12	59
Lecibsin Mopo	2013	11	57	0,45 %	7 %	3	18	13	70
Täplätassu Jesper	2013	11	55	0,43 %	8 %	11	56	12	64
Staalon Menestystarina	2015	9	54	0,43 %	8 %	7	33	9	54
Bimbo	2012	9	52	0,41 %	9 %	10	55	9	52
Lapinlumon Vikke	2014	11	51	0,40 %	9 %	7	35	11	51
Erasmios	2014	7	50	0,39 %	9 %	1	7	7	50
Fihtolas Gambler	2010	10	50	0,39 %	10 %	14	69	10	50
Lumiturpa Pikku Pate	2010	9	47	0,37 %	10 %	10	52	11	59
Nutukka	2012	8	46	0,36 %	11 %	8	41	8	46

221 urosta on tuottanut 50 % ajanjakson rekisteröidyistä koirista. Edellisen tarkastelujakson aikana vastaava luku oli 185, joten tässä suhteessa on huomattavissa positiivista kehitystä. Tämä on mahdollisesti vuonna 2020 voimaan tulleen PEVISA-ohjelmaan sisällytettyjen jälkeläismäärärajoitusten ansiota.

Tarkasteltuna kymmenen vuoden ajalta suomenlapinkoirien kahtakymmentä käytetyintä jalostusurosta huomataan seuraavia asioita. Listalla on kolme isä-poika -paria (Lecibsin Saapikas ja Lecibsin Suoritus, Lecibsin Harto ja Lecibsin Tero sekä Lecibsin Harto ja Lecibsin Määrätty) sekä kaksi täysveljestä (Lecibsin Saapikas ja Lecibsin Sarra). Listalla on yksi tuontiurossa (Lapinlumon Vikke Ruotsista). Erasmios-nimisen uroksen seitsemästä pentueesta kolme on tehty nartun Lapponia kanssa ja kolme nartun Lecibsin

Keikku kanssa. Edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna urokset ovat vähemmän sukua keskenään, sillä silloin listalla oli mm. viisi isä-poika -paria ja yksi uros, jonka isä, isoisä ja isoisoisä löytyivät samalta listalta.

Listan 20 uroksesta 14:a oli tehty vain PEVISA:n vaatimat minimitutkimukset, eli lonkkakuvaus ja silmäpeilaus. Kahdelta oli lonkkien ja silmien lisäksi tutkittu kyynärät ja polvet, kolmelta kyynärät ja yhdeltä polvet. Yhdeltäkään ei ollut tutkittu selkää.

Tilastointiaikana yhdeksällätoista koiralla on yli 50 pentua, joka ylittää edellisessä JTO:ssa suositellun enimmäismäärän. Tarkasteltaessa toisen polven pentumääriä nähdään, että yhdeksällä uroksella on yli 100 toisen polven jälkeläistä. Kahdella uroksella toisen polven jälkeläismäärä on yli 300.

Vuoden 2020 alussa voimaan tullessa suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelmassa urosten jälkeläismäärää on rajoitettu siten, että urokselle elinaikanaan rekisteröidään korkeintaan 70 jälkeläistä ja jälkeläisistä korkeintaan 20 saa olla syntynyt alle viiden vuoden iässä tapahtuneesta astutuksesta. Kuitenkin pentue, jossa raja ylittyy, rekisteröidään kokonaisuudessaan. Nämä rajoitukset estävät sen, ettei jalostuskäyttö kasaannu tietyille uroksille ja etteivät nuoret urokset pääse lisääntymään laajamittaisesti ennen kuin niiden jälkeläisistä on terveydellistä näyttöä.

Taulukko 4. Jalostukseen 15 runsaimmin käytettyä narttua vuosina 2013–2022 (KoiraNet 22.7.2023)

Narttu	Tilastointiaikana				Toisessa polvessa		Yhteensä	
	Synt. vuosi	Pentueita	Pentuja	%-osuus	Pentueita	Pentuja	Pentueita	Pentuja
Kulkuselän Jaffa	2012	5	40	0,32 %	3	24	5	40
Savumerkin Mymmeli	2013	6 (1 kaksoisastutus)	35	0,28 %	20	102	6	35
Ruusa	2013	5	35	0,28 %	2	12	5	35
Mustinkulman Hurja Hilma	2014	5	35	0,28 %	4	18	5	35
Animatin Kuunkuiskaajatar	2010	5	34	0,27 %	7	50	5	34
Ullastiina Nita	2014	5	32	0,25 %	4	23	5	32
Jarfa's Rosmariini	2014	5	30	0,24 %	3	14	6	33
Tassutuvan Kastehelmi	2014	4	30	0,24 %	3	16	4	30
Salon S'Nimbus Betronella	2016	4	29	0,23 %	17	78	5	37
Kastanjan Aurora	2013	5	29	0,23 %	6	21	5	29

Peikkovuoren Fazerina	2013	5	29	0,23%	21	103	5	29
Kastanjan Lumottu	2018	4	29	0,23 %	1	2	4	29
Lygnökvarnens Nougat	2012	4	28	0,22 %	3	14	4	28
Fihtolas Qumina	2013	4	27	0,21 %	9	42	4	27
Ullastiina Metsätähti	2013	4	27	0,21 %	8	41	4	27

Käytetyimpien jalostusnarttujen listalta löytyy kolme narttua, joiden isä on Iltanuotion Korvenjytky (Mustinkulman Hurja Hilma, Animatin Kuunkuiskaajatar ja Ullastiina Metsätähti). Kahden nartun (Salon S'Nimbus Betronella ja Kastanjan Lumottu) isä on Lecibsin Suoritus, joka löytyy käytetyimpien urosten listan kärjestä. Myös Savumerkin Mymmelin isä Lecibsin Tero löytyy käytetyimpien urosten listalta.

Listalla on yksi tuontinarttu (Lygnökvarnens Nougat Ruotsista).

Käytetyimpien urosten listalla olevia koiria on käytetty seuraaville nartuille:

- Kulkuselän Jaffa (isinä Lecibsin Saapikas, Lecibsin Suklaati, Lecibsin Määrätty, Lecibsin Sarra ja Lecibsin Harto, nartun kaikissa pentueissa isänä listalta löytyvät urokset)
- Savumerkin Mymmeli (isinä Lapinlumon Vikke, lisäksi yhdessä pentueessa isänä Lecibsin Sammol, joka on listalta löytyvien Lecibsin Saapikkaan ja Lecibsin Sarran täysveli)
- Mustinkulman Hurja Hilma (isinä Mustinkulman Etiäinen)
- Salon S'Nimbus Petronella (isinä Expected Pätkis kahdessa pentueessa)
- Kastanjan Aurora (isinä Lecibsin Suoritus, Expected Pätkis, Lecibsin Sarra ja Lecibsin Kaapro)
- Peikkovuoren Fazerina (isinä Lecibsin Tero)
- Kastanjan Lumottu (isinä Lecibsin Suklaati)
- Ullastiina Metsätähti (isinä Staalon Menestystarina)

Muutamalla listan nartulla on teetetty uusintayhdistelmiä:

- Ruusa (5 pentuetta), kahdessa pentueessa isänä Myllyvahdin Mustaa Magiaa ja kahdessa Naavatassu Dumle.
- Animatin Kuunkuiskaajatar (5 pentuetta), kahdessa pentueessa isänä Bombastic Lapin-Mosku.
- Salon S'Nimbus Betronella (4 pentuetta), kahdessa isänä Expected Pätkis.

Listan 15 nartusta kymmenelle oli tehty vain PEVISA:n vaatimat minimitutkimukset eli lonkkakuvaus ja silmäpeilaus. Kahdelta oli niiden lisäksi tutkittu kyynärät ja polvet, kahdelta kyynärät ja yhdelle oli tehty sydänkuuntelu.

Edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna uusintayhdistelmiä on listan nartuilla vähemmän. Jalostustoimikunta ei anna hyväksyntöjä uusintayhdistelmille.

4.1.3 Rodun populaatiot muissa maissa

Taulukko 5. Rekisteröinnit muissa Pohjoismaissa

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ruotsi	651	600	640	757	642	642	845	842	859
Norja	258	264	337	308	443	378	526	695	751
Tanska	110	110	156	126	163	153	186	217	191
Yht.	1019	974	1133	1191	1248	1173	1557	1754	1801

Ensimmäiset viennit tehtiin jo 1970-luvulla. Rodun suosio on voimakkaassa kasvussa Pohjoismaissa ja myös muualla maailmassa. Nykyään muissa Pohjoismaissa syntyy yhteensä jo lähemmäs 2000 koiraa vuosittain. Australiassa rekisteröintimäärä vaihteli 184–258 koiran välillä vuosina 2018–2022, Brittein saarilla samalla ajanjaksolla on rekisteröity vuosittain 43–97 suomenlapinkoiraa ja Alankomaissa 66–85 suomenlapinkoiraa. Ranskassa rekisteröintimäärä on kuudessa vuodessa yli tuplaantunut (2017 418 koiraa, 2022 914 koiraa). Yhdysvalloissa on syntynyt vuosina 2008–2022 985 suomenlapinkoiraa. Kanadassa suomenlapinkoirilla oli vähälukuisen rodun status vuoden 2019 loppuun asti, joten virallisia rekisteröintitilastoja on vasta muutamalta vuodelta. Vuonna 2020 rekisteröitiin 8 Kanadassa syntyneitä suomenlapinkoiraa, vuonna 2021 100 ja vuonna 2022 56. Lukuisissa maissa on lisäksi pienempiä kantoja, jotka ovat voimistumassa. Lisääntynyt sperman vienti helpottaa etenkin kaukaisimpien maiden kasvatustoimintaa.

Suuri osa Suomen rajojen ulkopuolella syntyneistä koirista ei ole enää Suomessa syntyneiden koirien suoria jälkeläisiä, vaan useissa maissa on jo vuosien ajan ollut omaa systemaattista kasvatustyötä ja suomalaiset koirat saattavat jäädä neljanteen tai viidenteenkin sukupolveen. Toisaalta Suomesta viedään koko ajan koiria ulkomaille, ulkomaisia narttuja käytetään astutettavana Suomessa, uroksia menee jalostuslainaan ja pakastespermaa viedään etenkin kaukaisimpiin maihin, ja usein nämä yksilöt edustavat Suomessa yleisimpiä sukulinjoja. Rodussa ei siis voida juurikaan turvautua vierassukuisiin tuonteihin, vaan on otettava käyttöön kotimaassa oleva koiramateriaali entistä laajemmin.

4.1.4 Rotuunotot

Suomenlapinkoirien rekisteri on edelleen avoin ja rotuun voidaan ottaa koiria, jotka täyttävät tietyt rotuunottokriteerit. Suomenlapinkoiran rotuunoton vaatimuksena on, että koiran toinen vanhemmista ei ole rekisteröity (jos molemmat vanhemmat ovat rekisteröityjä, koiraa ei voida rekisteröidä rotuunoton kautta, vaan se pitää tehdä normaalin rekisteröimiskäytännön mukaisesti) ja koiran tulee olla poronhoitoalueen rekisteröimätöntä käyttökoirakantaa. Rotuun ei oteta puhdasrotuisia, puutteellisten PEVISA-tarkastusten tai ylitiheän pennuttamisen takia rekisteröimättä jätettyjä koiria.

Liitteenä jalostuksen tavoiteohjelmassa on suomenlapinkoiran ja lapinporokoiran voimassa oleva rotuunottokäytäntö. Koiran omistaja esittää koiraa tarjottavaksi rotuun kirjallisesti ja toimittaa vapaamuotoisen hakemuksen rotujärjestön jalostustoimikunnalle. Hakemuksesta tulee selvittää koiran tiedot (nimi, syntymäaika, sukupuoli, käyttötarkoitus, kasvattaja) sekä omistajan tiedot (nimi, puhelinnumero, osoite) ja sukua mahdollisimman tarkoin selvitettyinä. Liitteenä on mahdollista toimittaa myös paliskunnan poroisännän antama lausunto koiran työkäytöstä.

Jalostustoimikunta käsittelee hakemuksen ja jos se hyväksytään, järjestetään koiran ulkomuotoarvostelu esimerkiksi jonkin tapahtuman yhteydessä tai tarvittaessa jopa koiran kotona.

Koiran ulkomuodon arvioi katselmuksessa kaksi rotuunottajaksi hyväksytyä tuomaria. Jos ulkomuototuomarit puoltavat rotuunottoa, rotujärjestön hallitus käsittelee asian ja esittää rotuunottoa Kennelliitolle. Jos Kennelliitto hyväksyy rotuunoton, koira voidaan rekisteröidä.

Kotimaisten rotujen rotuunotetuista koirista ei koiran omistajalta peritä rekisteröimismaksua. Rotuunotettavan koiran tulee olla tunnistusmerkitty viimeistään ulkomuotoarvostelun yhteydessä. Ennen rekisteröintiä koirasta tulee ottaa näyte dna-määrittystä varten. Lappalaiskoirat ry korvaa dna-näytteen analysoinnista sekä tunnistusmerkitsemisestä aiheutuneet maksut, mikäli koira toimii työkoirana poronhoidossa.

Kennelliiton KoiraNetissä olevat tiedot rotuunotetuista koirista ja niiden sukutauluista ovat monilta osin puutteellisia. Tämä vaikeuttaa varsinkin uudempien kasvattajien jalostusvalintojen tekoa, koska tietojen hakeminen rotuunotettujen koirien mahdollisista sukulaisuussuhteista voi olla toisinaan työlästä. Tiedossa olevien sukulaisuussuhteiden lisäksi joillain koirilla saattaa olla sukulaisuussuhteita, jotka eivät ole tiedossa. Yhä enenevässä määrin on huomattavissa, että rotuunotettujen taustoista löytyy tänä päivänä myös rekisteröidyssä kannassa olevia suomenlapinkoiria. Tämä tulisi kasvattajien huomioida rotuunotettujen koirien jalostuskäyttöä suunnitellessaan. Taulukossa 6 on listattu koirat, jotka on otettu Suomessa rotuun vuodesta 2014 alkaen. Sitä edellinen suomenlapinkoiran rotuunotto on tapahtunut vuonna 1996. Sen ja sitä aikaisempien koirien taustatietoja ei ole kaikilta osin saatavilla, minkä vuoksi kyseisiä koiria ei ole listattu jalostuksen tavoiteohjelmaan.

Taulukko 6. Rotuunotetut suomenlapinkoirat 2014–2023

Nimi	U/N	Rek. nro	Kasvattaja	Pentueita	Pentuja	Toisen polven jälk.
Röllä ¹ (Ceepu - Nippe)	u	ER47262/14	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	5	23	-
Kasper ² (Jekku - Kira)	u	ER41272/14	Marianne Nieuwenhuis, Muonio	2	8	-
Nasti ³ (Cahpe - Smarfi)	n	ER32453/15	Niilo-Kalevi Länsman, Utsjoki	-	-	-
Cierggi ⁴ (Purri - Rita)	u	ER25717/16	Tarja Ylitalo, Enontekiö	3	7	13
Roki ⁵ (Cierggi ER25717/16 - Nippe)	u	ER27529/17	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	1	6	6
Tikka ⁶	u	ER27632/18	Erkki Ollila, Yli-Muonio	1	1	-

(Lapperix Boarkas S36987/2004 - Piika)						
Runni ⁵ (Cierggi ER25717/16 - Nippe)	u	ER51689/20	Pentti Keskitalo, Peltovuoma	1	2	11
Vinka ⁷	n	ER45802/21	Kati Autto, Raattama	1	11	-
Viivu ⁷	n	ER52900/21	Kati Autto, Raattama	-	-	-
Lumivaara ⁸	n	ER20275/23	Katerina Ruran, Pietari	1	7	-

¹ Röllin ER47262/14, Runnin ER51689/20 ja Rokin ER27529/17 emä Pentti Keskitalolla työkäytössä ollut narttu Nippe. Nippe on haettu Näkkälän alueelta Prokseilta ja polveutuu myös osittain samoista koirista kuin rotuunotettu uros Cierggi ER25717/16. Röllin isä Ceepu oli riistanvärinen, Pentti Keskitalolla työkäytössä ollut uros. Röllin sukutaulussa ei ole tiettävästi yhtään rekisteröityä suomenlapinkoira.

² Kasperin isä Jekku oli Paavo Rauhalan työkäytössä ollut uros, jonka kasvattaja on Salli Keimiönniemi. Kasperin emän Kira on Erkki Ollin kasvatti. Kasperin suvussa ei ole tiettävästi yhtään rekisteröityä suomenlapinkoira.

³ Nastin isä on Karigasniemellä työkäytössä ollut uros Cahpe ja emä Kaldoavin paliskunnassa työkoirana toiminut Smarfi. Smarfin isä on rekisteröity suomenlapinkoira Pukranvaara Ritni FIN18633/99 ja sen emänemä on myös rekisteröity narttu Pukranvaara Ainur Seita FIN18633/99.

⁴ Cierggin isä Purri on samalla perheellä ollut työkoira kuten Cierggikin ER25717/16 ja niiden molempien kasvattaja on enontekiöläinen Tarja Ylitalo. Cierggin ER25717/16 emän Ritan kaksi jälkeläistä on otettu rotuun lapinporokoirina: Cierggin ER25717/16 täyssisko Lilli ER14769/11 ja Cierggin puolisisar Helmiina ER51812/08.

⁵ Rokin ja Runnin isä on myös rotuunotettu, työkäytössä ollut Cierggi ER25717/16 ja emä Pentti Keskitalon Nippe, josta on myös rotuunotettu Rölli ER47262/14.

⁶ Tikan emä Piika on rotuunotetun Kasperin ER41272/14 täyssisar. Tikan isä on Ruotsissa kasvatettu, työkäytössä ollut suomenlapinkoirauros Lapperix Boarkas S36987/2004.

⁷ Vinkan ja Viivun isä on rotuunotettu Runni ER51689/20 ja emä Gierá. Gierán isä on lapinporokoirana rotuunotettu Pösö ER41328/15, jonka emä on Kira, joka puolestaan on Kasperin emä ja Tikan emänemä.

⁸ Lumivaara on tuotu Venäjältä. Sen emä Oshka on tuotu Jamalin niemimaalta, tokkakunnasta. Isä Yahan sukua on kasvatettu muutaman sukupolven ajan Ukrainassa. Ukraina koirat on tuonut Boris Shirokyou, joka on nenetsien porokoirien harrastaja ja tuntija. Lumivaaran täysveli on Arkangelissa ja osallistuu Yan Turovin johtamaan projektiin nenetsien porokoirien säilyttämiseksi. Lumivaaran lähisuvussa tuskin on yhteistä nykypäivän suomenlapinkoirien kanssa.

4.1.5 Yhteenveto populaation rakenteesta ja jalostuspohjasta

Suomenlapinkoira on määrällisesti iso rotu, jonka jalostuspohjan tulisi olla nykyistä laajempi. Yksittäisten urosten liiallista jalostuskäyttöä on vältettävä. Suomenlapinkoiraurokselle suositellaan ehdottomaksi ylärajaksi 40 jälkeläistä uroksen elinikänä. Tärkeää on kiinnittää huomiota siihen, että ei hukattaisi vähän käytettyjä sukuja. Pyritään löytämään ns. kotikoirat terveystarkastuksiin ja sitä kautta jalostukseen.

Suomenlapinkoiran rekisteri on avoin, joten rekisteröimättömiä, pohjoisen työkoirakannasta polveutuvia koiria voidaan edelleen ottaa rekisteriin. 1990-luvun alussa rotuun otettiin muutama koira, minkä jälkeen rotuunotoissa on ollut useamman vuoden tauko. 2010-luvulla on otettu rotuun yhteensä kuusi yksilöä ja 2020-luvulla tähän mennessä yhteensä kolme yksilöä. Lisäksi Norjassa on otettu rotuun vuoden 2018 jälkeen 16 yksilöä (tilanne syyskuu 2023).

Jalostuspohjaa kaventaa yksittäisten urosten liian runsas jalostuskäyttö, ja hyvin nuorten koirien lisääntynyt käyttö lisää geneettisten riskien esiintuloa. Varsinkin nuoret urokset ehtivät saada paljon jälkeläisiä elämänsä aikana, jolloin suositusraja jälkeläisten suhteen täyttyy nopeasti. Geenipohjaa voidaan laajentaa siten, että huomioidaan siitokseen käytettävien urosten sukulaisuussuhteet ja kiinnitetään huomiota siihen, ettei hukattaisi vähän käytettyjä sukuja. Yli 7-vuotiaita, ennestään käyttämättömiä, kliinisesti terveitä ja oireettomia uroksia on mahdollista käyttää poikkeusluvalla jalostukseen ilman terveystarkastuksia, minkä toivotaan laajentavan jalostuspohjaa. Poikkeuslupaa anotaan Suomen Kennelliitolta ja se on oltava myönnettynä ennen astutusta. Tarkemmat ohjeet poikkeusluvan anomisesta löytyvät Lappalaiskoirat ry:n nettisivuilta.

Narttujen osalta on kiinnitettävä huomiota erisukuisten yksilöiden laajempaan käyttöön ja rajoitettava eniten käytettyjen urosten suosimista. Jalostustoimikunta ei anna hyväksyntöjä uusintayhdistelmille, joten uusintayhdistelmät tehdään välittämättä suosituksista. Runsaasti jälkeläisiä omaava koira ei välttämättä ole kuitenkaan populaation kannalta erityisen merkittävä, jos sen jälkeläiset jatkavat sukua vain vähän. Toisaalta yksittäisen koiran jälkeläismäärä saattaa olla pieni, mutta sen vaikutus kasvaa jos jälkeläisiä käytetään runsaasti jalostukseen.

Lisääntyvä kasvattajamäärä asettaa haasteita rotujärjestölle, koska opastusta ja neuvontaa tarvitaan paljon. Lisääntynyt sperman vienti ulkomaille on positiivinen asia, mutta spermaa luovuttavien koirien terveystiedot olisi hyvä tarkistaa jalostustoimikunnalta ennen sperman luovutusta. Vuoden 2020 alussa suomenlapinkoirien PEVISA-ohjelmaan astui voimaan seuraava monimuotoisuutta ylläpitävä ehto: urokselle rekisteröitävien jälkeläisten enimmäismäärä on 70 pentua, joista korkeintaan 20 pentua alle 5 vuoden iässä tapahtuneesta astutuksesta.

4.2 Luonne ja käyttäytyminen sekä käyttöominaisuudet

4.2.1 Rotumääritelmän maininnat luonteesta ja käyttäytymisestä sekä rodun käyttötarkoituksesta

Suomenlapinkoiran rotumääritelmässä käyttäytyminen/luonne on määritelty seuraavasti: Suomenlapinkoiran tulee olla älykäs, rohkea, rauhallinen ja oppimishaluinen, ystävällinen ja uskollinen. Näiden luonteenpiirteiden ansiosta suomenlapinkoirasta on tullut suosittu rotu Suomessa. Useimmiten koira otetaan perheeseen seurakoiraksi. Jokainen koira tulisi kuitenkin peruskouluttaa, jotta se olisi yhteiskuntakelpoinen. Suomenlapinkoiran ominaisiin piirteisiin kuuluvat koulutettavuus ja kontaktihakuisuus. Näitä luonteenpiirteitä hyödyntämällä voi koirastaan kouluttaa kelpo laumanjäsenen. Rodun sisällä on kuitenkin esim. vilkkauksessa eroavaisuuksia, joten etenkin nuori koira tarvitsee aktivointia ja järkevää tekemistä.

Suomenlapinkoira suhtautuu omistajan läsnä ollessa vieraisiin ihmisiin ystävällisesti. Suomenlapinkoiralla on taipumus vahtia reviiirään ja ilmoittaa haukunnallaan vieraiden tulosta. Tämä pohjautuu rodun alkuperäiseen käyttötarkoitukseen porotokan ja kodan vahtina. Suomenlapinkoiran ei-toivottuja ominaisuuksia, joita joissain määrin esiintyy, ovat lievä hermostuneisuus, arkuus, **ääniarkuus** sekä vihaisuus. Näitä luonteenpiirteitä omaavaa suomenlapinkoira ei saa käyttää jalostukseen. Turha rähjäminen ja haukkuminen eivät ole toivottavia ominaisuuksia.

Suomenlapinkoira on nykyään yleinen perhe- ja seurakoira, joka soveltuu hyvin moneen eri harrastukseen. Suosituimpia harrastusmuotoja ovat nykypäivinä näyttelyt, agility sekä rally-toko. Jonkin verran harrastajia on myös koiratanssin, nose workin sekä tottelevaisuuskokeiden parissa. Palveluskoiralajeissa koekäyntejä on enää harvakseltaan, mutta harrastajia näidenkin lajien parissa on; erityisesti haku ja jälki ovat suosittuja. Lisäksi useita suomenlapinkoira on pelastuskoirina tai pelastuskoiraoppilaina. Viime vuosina paimennus on lisännyt suosiotaan ja esimerkiksi perinteisen lammaspaimennuksen taipumustesteissä ja kokeissa on käynyt jo kymmeniä suomenlapinkoira. Perinteisessä lammaspaimennuksessa on rodussa toistaiseksi kaksi paimennusvaliota (tilanne syyskuu 2023). Poropaimennuskokeissa ja -taipumustesteissä koiria käy myös, mutta rajallinen määrä paikkoja rajoittaa testattavien koirien määrää.

Suomenlapinkoira on nykyisinkin alkuperäisessä tehtävässään porotiloilla sekä paimenkoirina lammasta ja nautatiloilla. Hyvä koira on verraton apu myös nykypäivän porotyössä. Eroja on, koska eri paikoissa tarvitaan eri lailla porojen kanssa toimivaa koiraa. Koiralta vaaditaan kestävästä rakennetta, säänkestävää karvapeitettä, kestäviä polkuanturoita, sitkeyttä, kuuliaisuutta ja herkkäoppisuutta. Työkoira ei saa olla liian nöyrä edes isäntää/emäntää kohtaan, mutta hyvä yhteydenpito isäntään/emäntään tarvitaan. Jalostuksessa tulee edelleen säilyttää paimenkoiralta vaadittavat ominaisuudet.

4.2.2 Jakautuminen näyttely-/käyttö-/tms. -linjoihin

Rodussa ei ole erillisiä näyttely- tai käyttölinjoja, mutta rodussa esiintyy erilaisia esim. sukutauluihin perustuvia kasvatuslinjoja ja kasvattajilla on erilaisia painotuksia kasvatustyössään.

4.2.3 PEVISA-ohjelmaan sisällytetty luonteen ja käyttäytymisen ja/tai käyttöominaisuuksien testaus ja/tai kuvaus

Suomenlapinkoirien luonne- ja käyttöominaisuuksia ei ole sisällytetty PEVISA:an.

4.2.4 Luonne ja käyttäytyminen päivittäistilanteissa

Suomenlapinkoiran luonteesta on kerätty tietoa luonne- ja käyttäytymiskyselyn (kaaviot 1–14), luonnetestien (taulukot 7–9), MH-luonnekuvausten (taulukot 10–12), näyttelyarvostelujen sekä ulkomuodon jalostustarkastusten avulla. Käyttäytymisen jalostustarkastuksia ei vielä tätä kirjoitettaessa ole rodun piirissä järjestetty.

Näyttelyarvostelujen perusteella koirat ovat pääsääntöisesti hyväkäyttöisiä, avoimia ja ystävällisiä. Liiallisesta haukkumisesta ja rauhattomuudesta mainitaan arvosteluissa silloin tällöin. Etenkin urokset rähjäävät helpommin toisille uroksille, mutta yleisesti ottaen rähinä kehässä on vähentynyt. Joissain harvoissa tapauksissa koirat väistävät tai eivät anna koskea itseensä.

Ulkomuodon jalostustarkastuksen luonnearvio perustuu koiran käsittelyyn siihen, miten koira antaa käsitellä itseään ja miten se käyttäytyy jalostustarkastustilanteissa. Tarkastelujaksolla jalostustarkastetuista koirista lähes kaikki ovat saaneet luonteesta arvion erinomainen, rodunomainen, tasapainoinen, rauhallinen, miellyttävä tai hyvä, eli positiivisia arvioita. Noin joka viides koirasta on ollut hieman rauhattomia, jokunen hieman haukkuisa/tottumaton/ujo ja yksittäistapauksina mm. murisee,

hieman varautunut, hieman rähjäävä, hieman äreä ja hieman pidättyväinen. Neljä koiraa on näykännyt/purrut tai yrittänyt purra jalostustarkastajaa, muuten kaikki ovat olleet käsiteltävissä ja ihmisille ystävällisiä.

Suomenlapinkoiranartut ovat yleisesti ottaen koirasosiaalisempia kuin urokset. Nartuilla käyttäytyminen saattaa vaihdella niiden hormonikierron mukaan. Rodun eri maiden populaatioiden välillä ei ole tiedossa olevia eroja käyttäytymisessä.

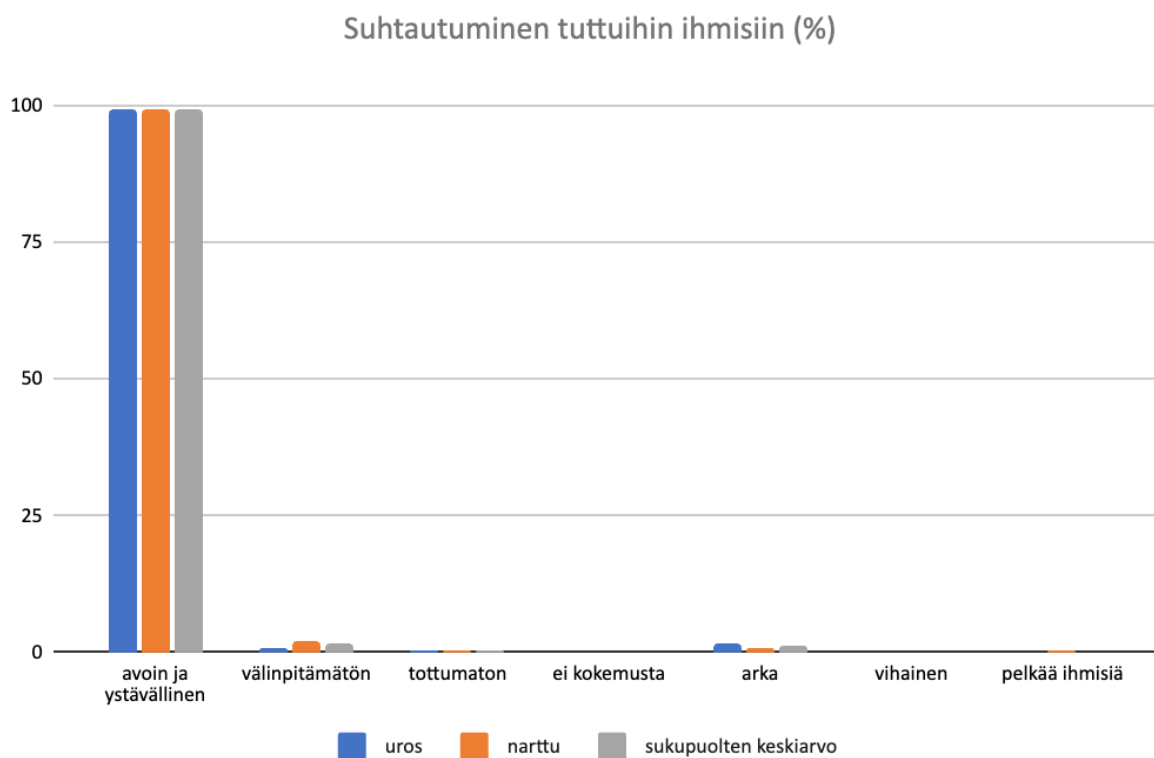
Luonne- ja käyttäytymiskysely

Suomenlapinkoirien luonteista on kerätty tietoa koirien omistajilta luonne- ja käyttäytymiskyselyn muodossa Lappalaiskoirat ry:n verkkosivuilla marraskuusta 2022 lähtien. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa yli kaksivuotiaiden suomenlapinkoirien luonnetta ja käyttäytymistä niiden arkielämässä. Kysely on verkkosivuilla pysyvästi, mutta tätä jalostuksen tavoiteohjelmaa varten tiedonkeruu katkaistiin 30.4.2023. Siihen mennessä luonnekyselyyn oli kertynyt vastauksia 417 suomenlapinkoirasta, joista 180 oli uroksia ja 237 narttuja. Huomioitavaa on, että alla esitetyissä kaavioissa prosenttiosuudet saattavat yhteenlaskettuina ylittää 100 %, koska useissa kysymyksissä vastaajilla on mahdollisuus valita useampi vastausvaihtoehto kuin yksi.

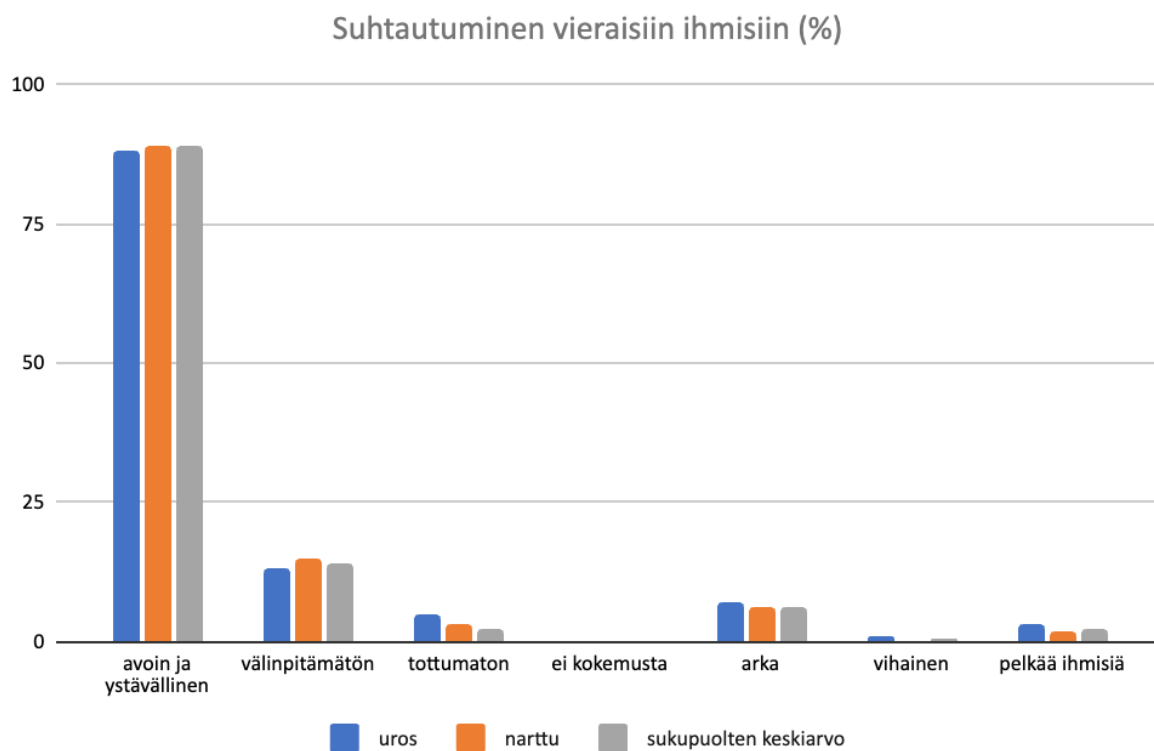
Luonnekyselyllä kartoitetaan siis koirien perusarkea ja millaisena omistajat sen koiriensä kanssa kokevat. Kysymysten asettelussa on pyritty käyttämään "maallikkotermejä" erikoistuneen koirasanaston sijaan, jotta myös ns. tavalliset koiranomistajat, jotka eivät ole erityisen vihkiytyneitä koiraharrastukseen, pystyvät vastaamaan kyselyyn ongelmitta.

Suhtautumisessa ihmisiin suomenlapinkoirat koettiin avoimiksi ja ystävällisiksi niin tuttujen kuin vieraidenkin osalta (kaaviot 1 ja 2); myös lapsiin koirat suhtautuivat pääsääntöisesti avoimesti ja ystävällisesti (kaavio 3). Sukupuolten välillä ei ollut juurikaan eroja. Jonkin verran koirissa oli välinpitämättömyyttä tai tottumattomuutta, mutta selkeästi arkoja tai vihaisia yksilöitä oli hyvin vähän. Suurin osa koirista antoi myös tehdä hoitotoimenpiteet (kaavio 4), vaikkakin jotkin koirat kokivat ne epämiellyttävinä.

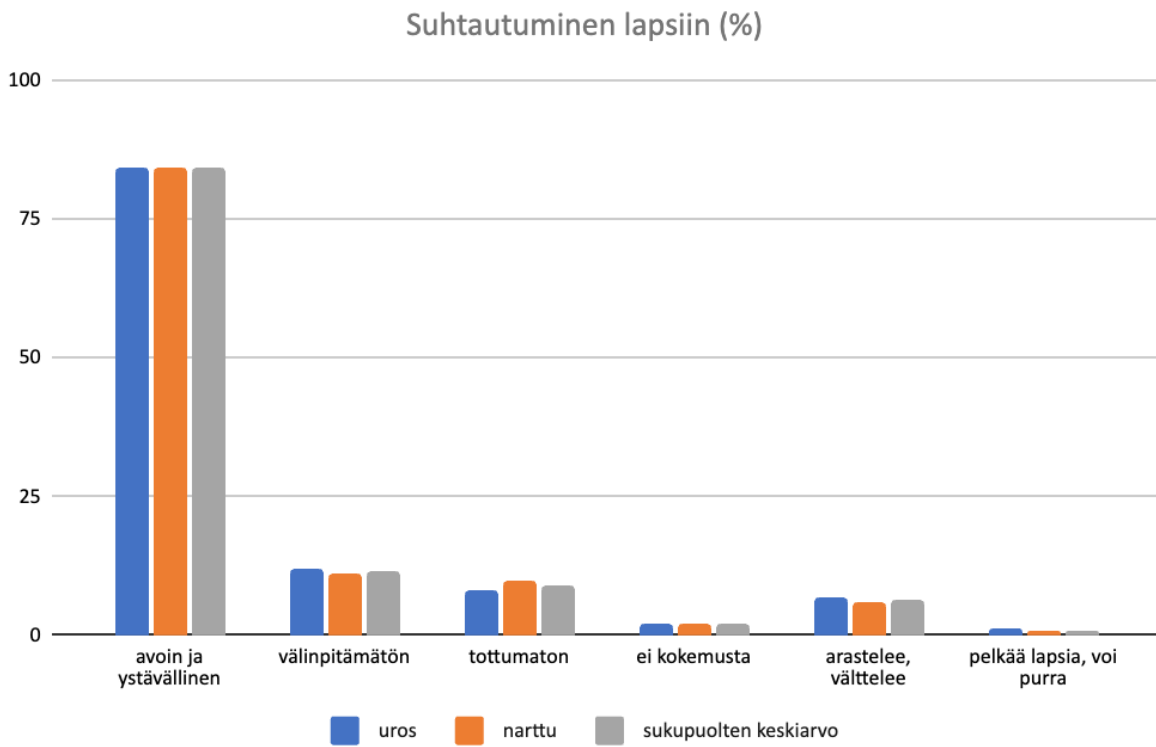
Kaavio 1. Suhtautuminen tuttuihin ihmisiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

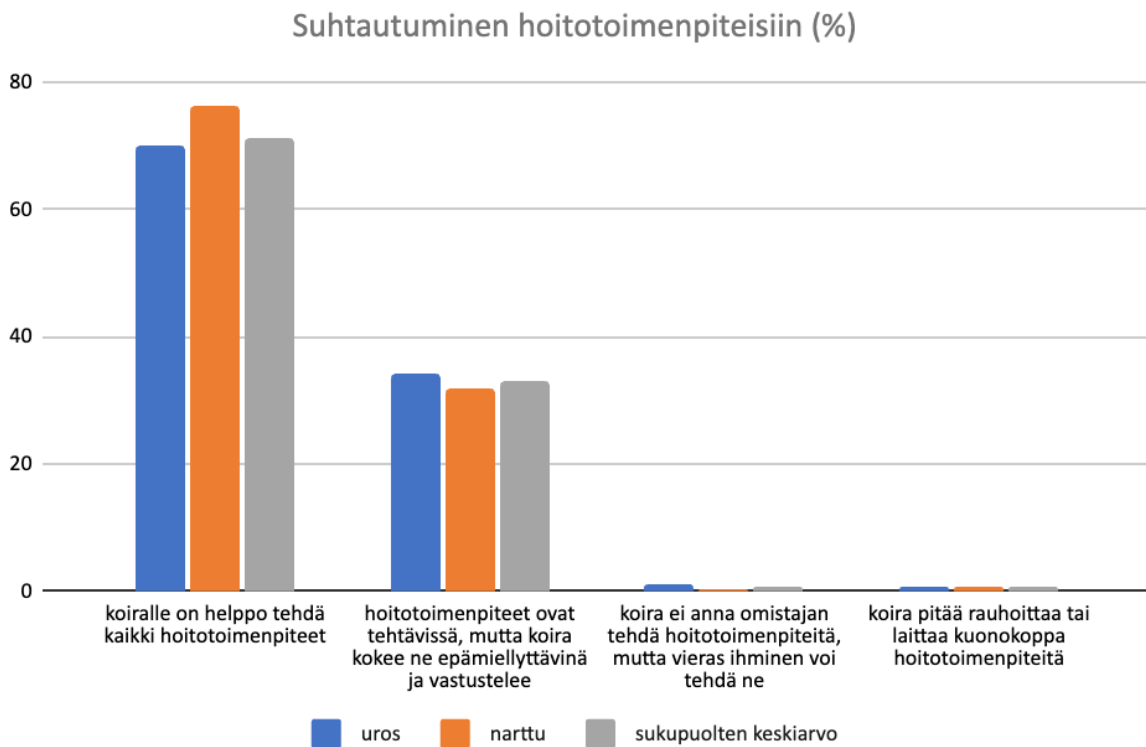
Kaavio 2. Suhtautuminen vieraisiin ihmisiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

Kaavio 3. Suhtautuminen lapsiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

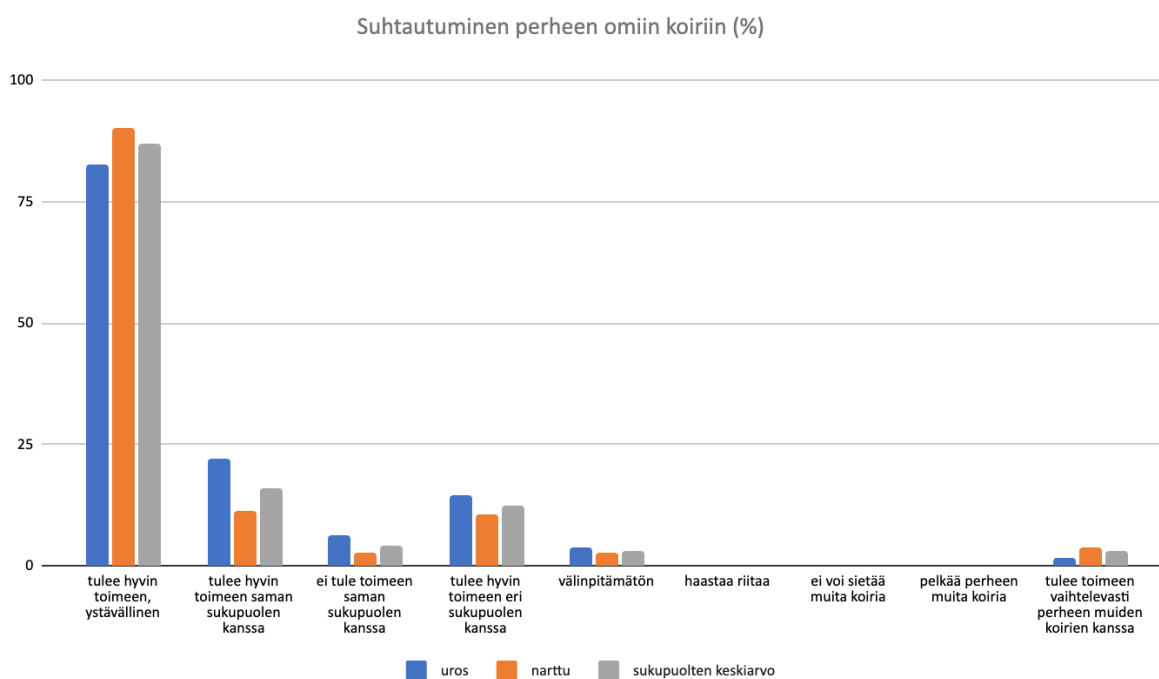

Kaavio 4. Suhtautuminen hoitotoimenpiteisiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

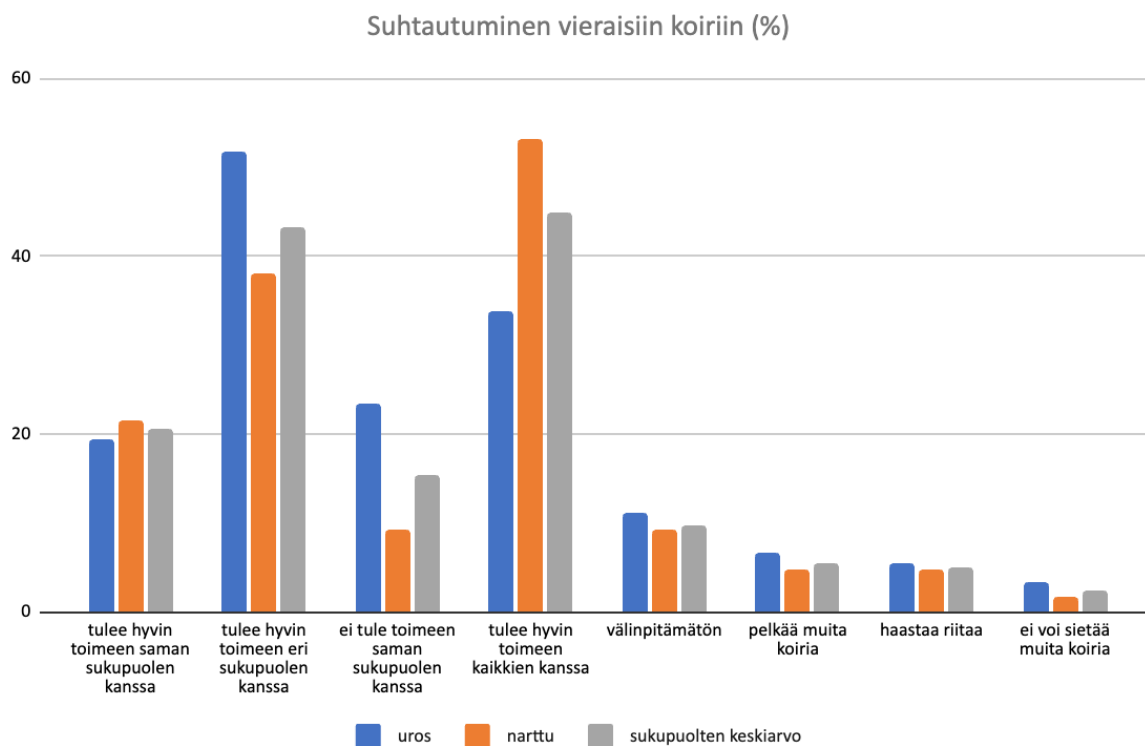

Kysyttäessä suhtautumisesta perheen omiin koiriin (kaavio 5) suomenlapinkoirat olivat hyvinkin sosiaalisia omassa laumassa. Nartut olivat jonkin verran uroksia sosiaalisempia. Vieraisiin koiriin suhtautumisessa (kaavio 6) oli sukupuolten välisiä eroja. Urokset tulivat paremmin toimeen eri sukupuolta olevien kanssa kuin muiden urosten kanssa, ja nartut tulivat uroksia paremmin toimeen kaikkien kanssa. Jonkin verran esiintyi myös yksilöitä, jotka eivät sietäneet muita koiria tai haastoivat riitaa. Tämäntyyppinen suhtautuminen vieraisiin koiriin on havaittavissa myös näyttelykehiä seurattaessa. Kaaviota 6 vasten peilaten on kenties hieman yllättävää, että toukokuussa 2023 julkaistussa Breed, age, and social environment are associated with personality traits in dogs -nimisessä tutkimuksessa (Salonen ym. 2023) suomenlapinkoirat (n = 480) osoittautuivat kaikista koiraroduista koirasosiaalisimmaksi. Ko. tutkimuksessa persoonallisuuspääpiirteen selitys on seuraava: ”Koirasosiaalisuudessa lähelle maksimia sijoittuva koira on leikkisä, sosiaalinen ja hellyydenkipeä toisten koirien kanssa. Lähelle minimiä sijoittuva koira on ihmiskeskeinen ja välinpitämätön toisia koiria kohtaan.” Eroa Lappalaiskoirat ry:n luonnekyselytuloksiin selittää todennäköisesti ainakin se, että harva suomenlapinkoira sijoittuu lähelle tuota minimiä. Yhdistyksen kyselyn vastauksissakin vieraita koiria kohtaan välinpitämättömiä oli vain 9,6 %.

Kaavio 5. Suhtautuminen perheen omiin koiriin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

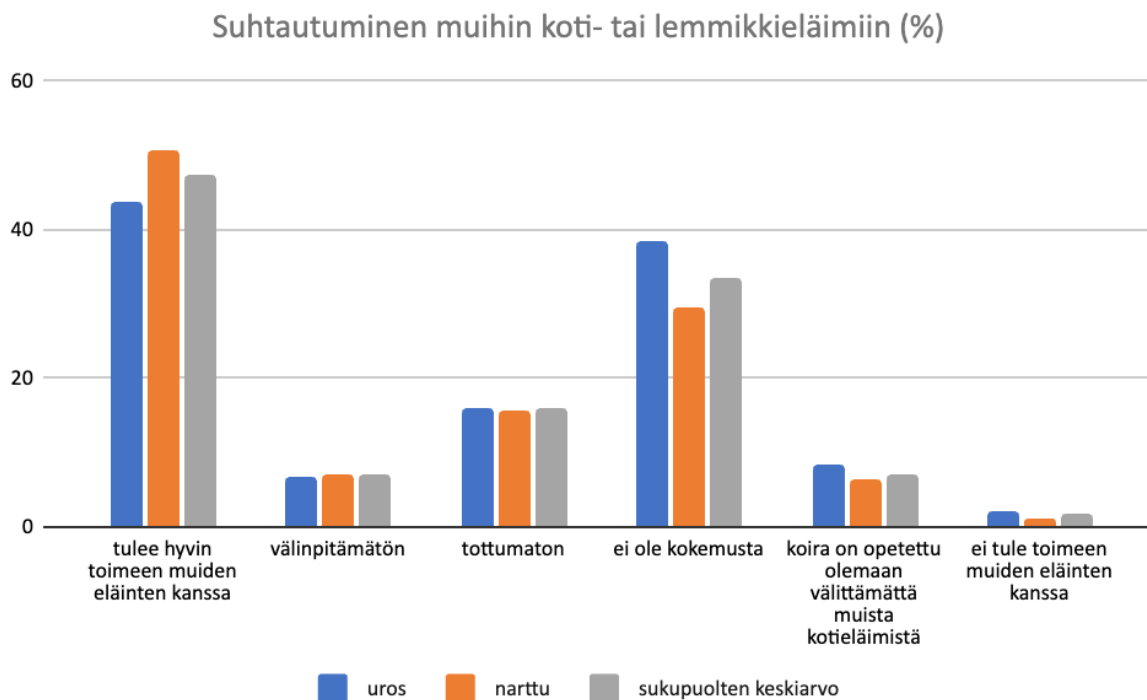

Kaavio 6. Suhtautuminen vieraisiin koiriin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

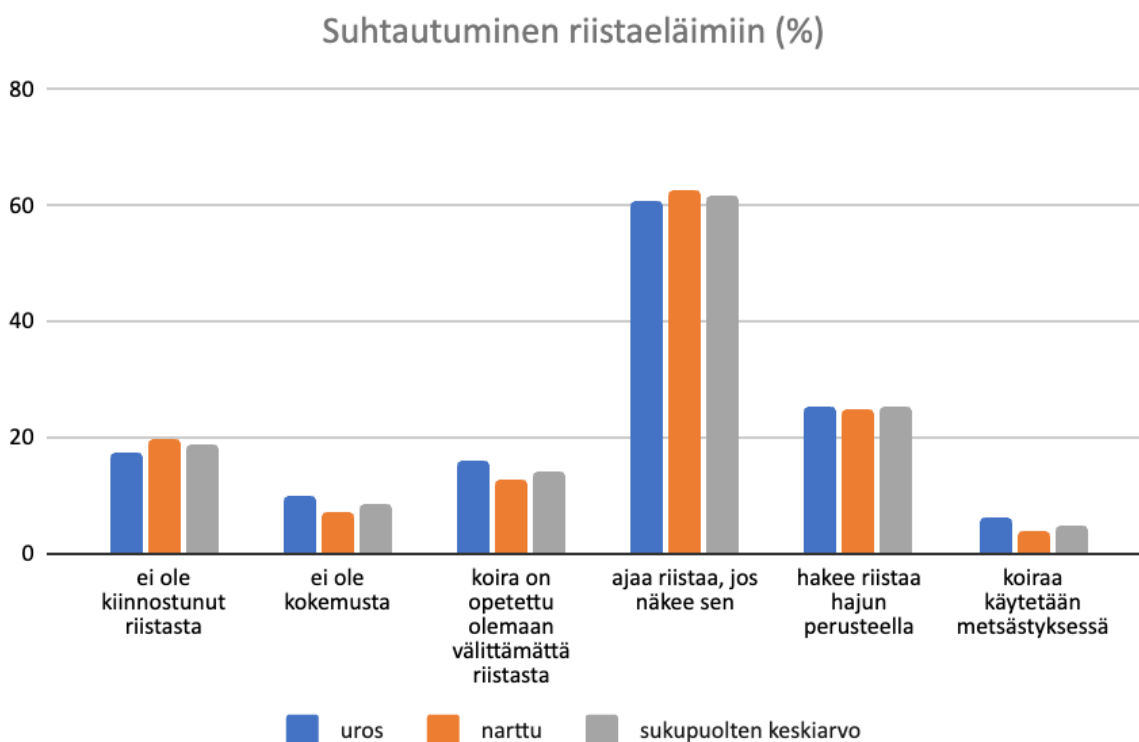

Luonnekyselyssä selvitettiin myös suomenlapinkoirien suhtautumista muihin koti- tai lemmikkieläimiin (kaavio 7) sekä riistaeläimiin (kaavio 8). Noin puolet molemmista sukupuolista tuli hyvin toimeen perheiden muiden eläinten kanssa. Vain ihan muutamasta ilmoitettiin, ettei tule niiden kanssa toimeen ja osalla ei ollut mitään kokemusta asiasta. Riistaeläimistä kysyttäessä reilusti yli puolet molemmissa sukupuolissa ajoi riistaa, jos näki sen. Lisäksi moni koirista etsi riistaa hajun perusteella. Osa koirista oli opetettu olemaan välittämättä riistasta ja jonkin verran oli myös koiria, jotka eivät olleet siitä kiinnostuneita. Muutamia ilmoitettiin käytettävän metsästyksessä.

Kaavio 7. Suhtautuminen muihin koti- tai lemmikkieläimiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

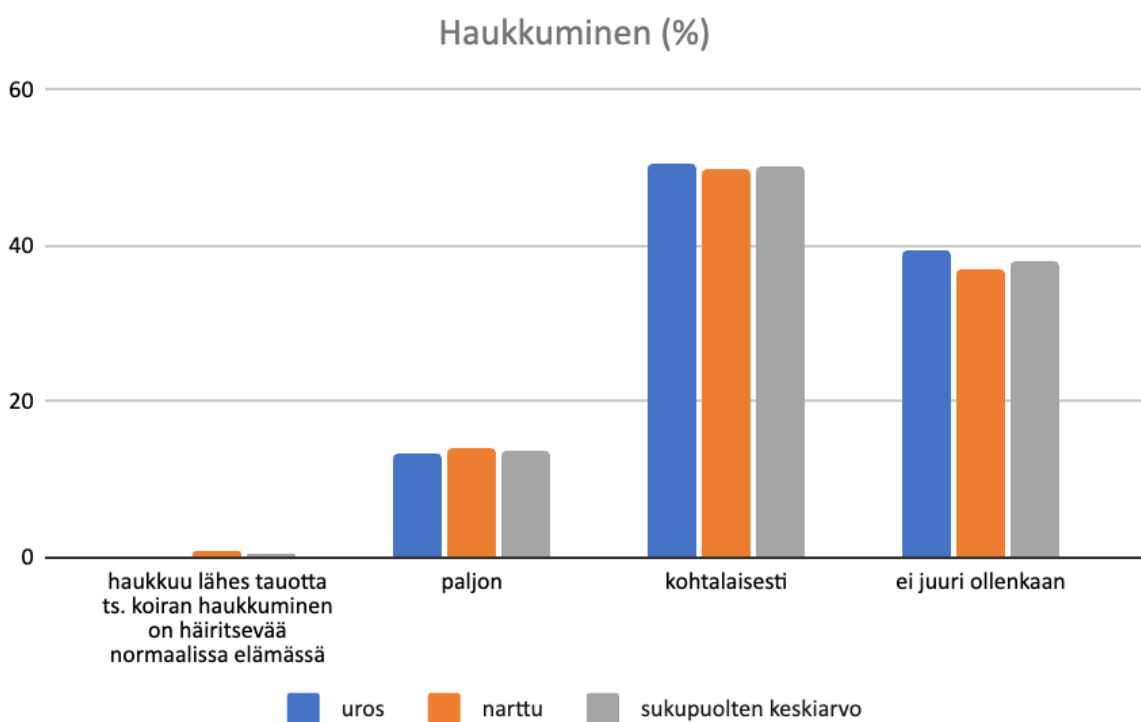

Kaavio 8. Suhtautuminen riistaeläimiin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

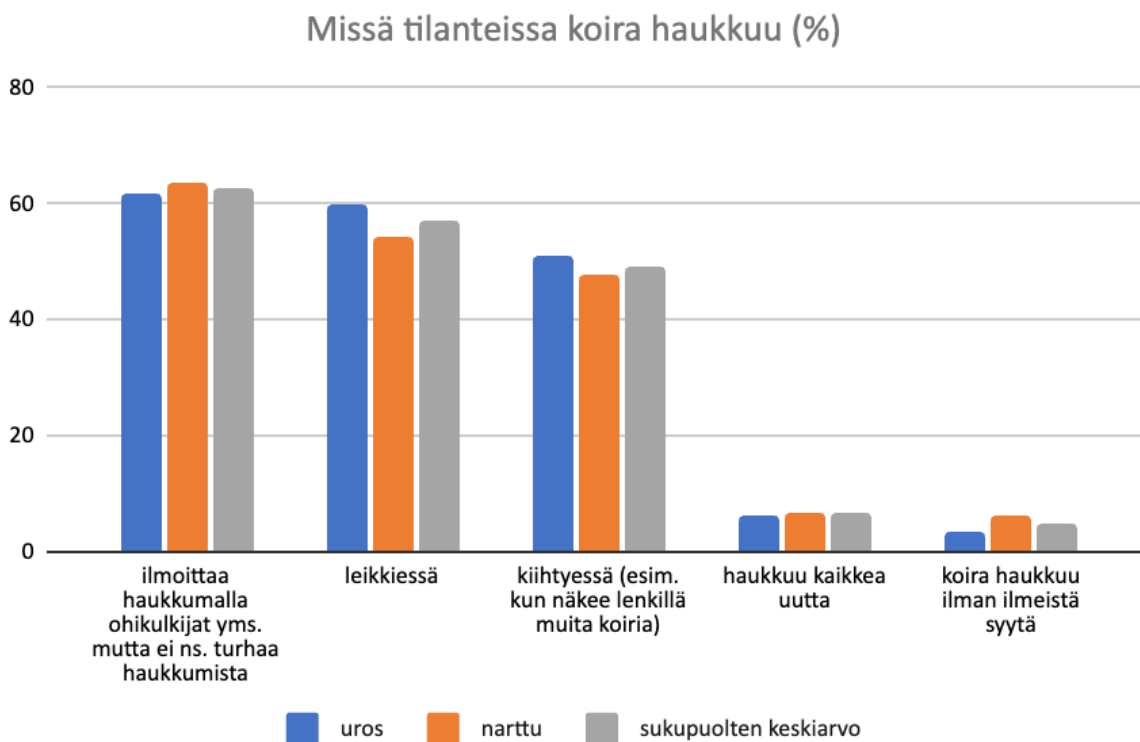

Suomenlapinkoiraa yleisesti pidetään helposti haukkuvana rotuna, mutta kyselyn perusteella suurin osa koirista haukkuu omistajien mielestä vain kohtalaisesti tai ei juuri ollenkaan (kaavio 9). Kysyttäessä missä tilanteissa koira haukkuu (kaavio 10), yli puolet koirista ilmoittaa haukkumalla ohikulkijat sekä leikkiessä. Noin puolet koirista haukkuu kiihtyessä (esim. kun näkevät lenkillä muita koiria). Harva koira haukkui ilman mitään ilmeistä syytä.

Kaavio 9. Haukkuminen (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

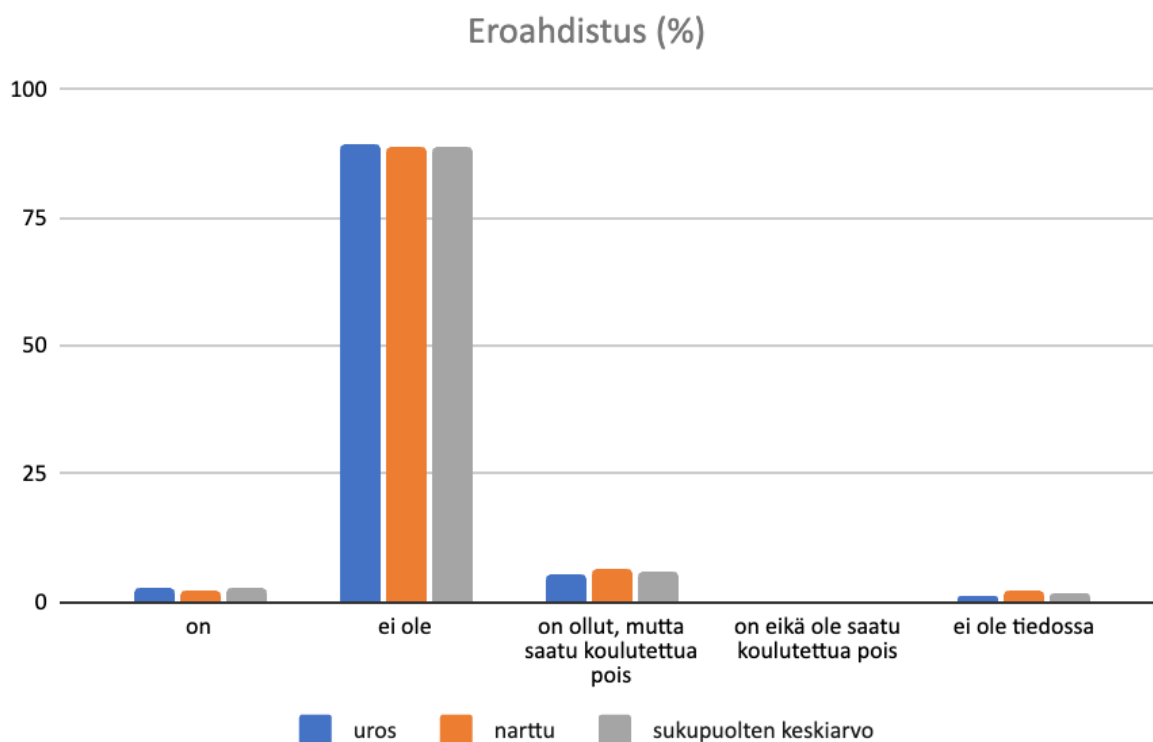

Kaavio 10. Missä tilanteissa koira haukkuu (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

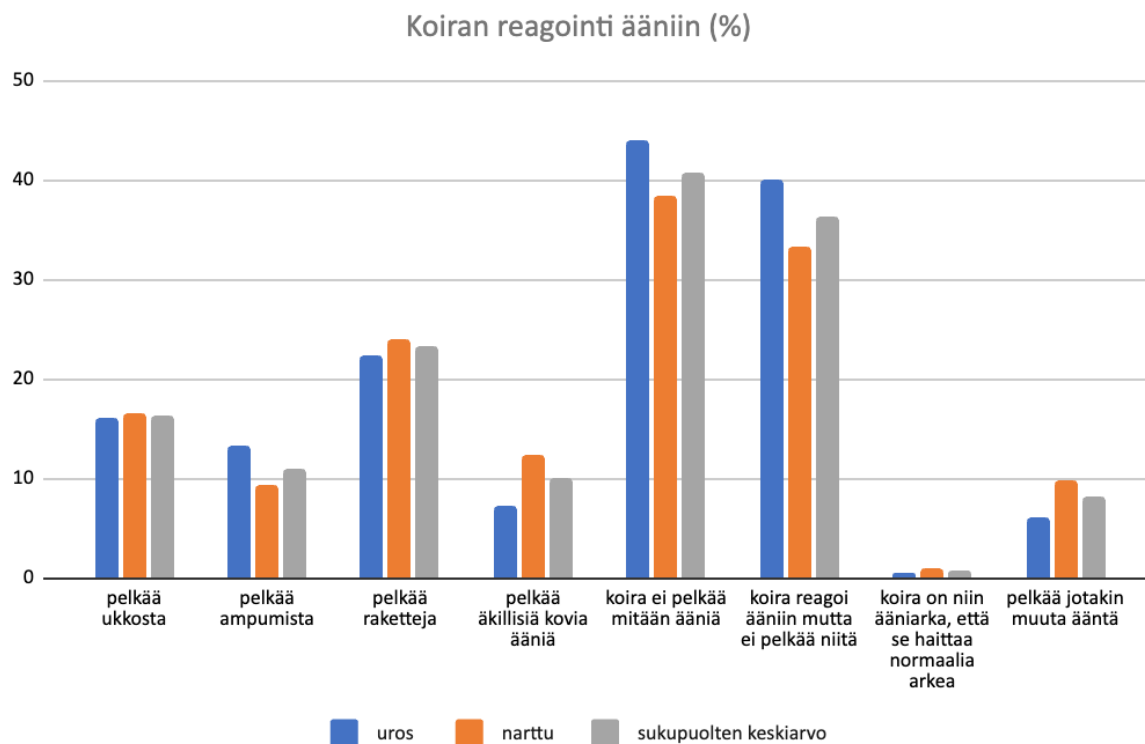
Eroahdistuksesta kysyttäessä (kaavio 11) ylivoimaisesti suurimmalla osalla koirista ei ollut eroahdistusta. Vain muutamalla sitä oli ilmennyt ja sekin oli saatu koulutettua pois.

Kaavio 11. Eroahdistus (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

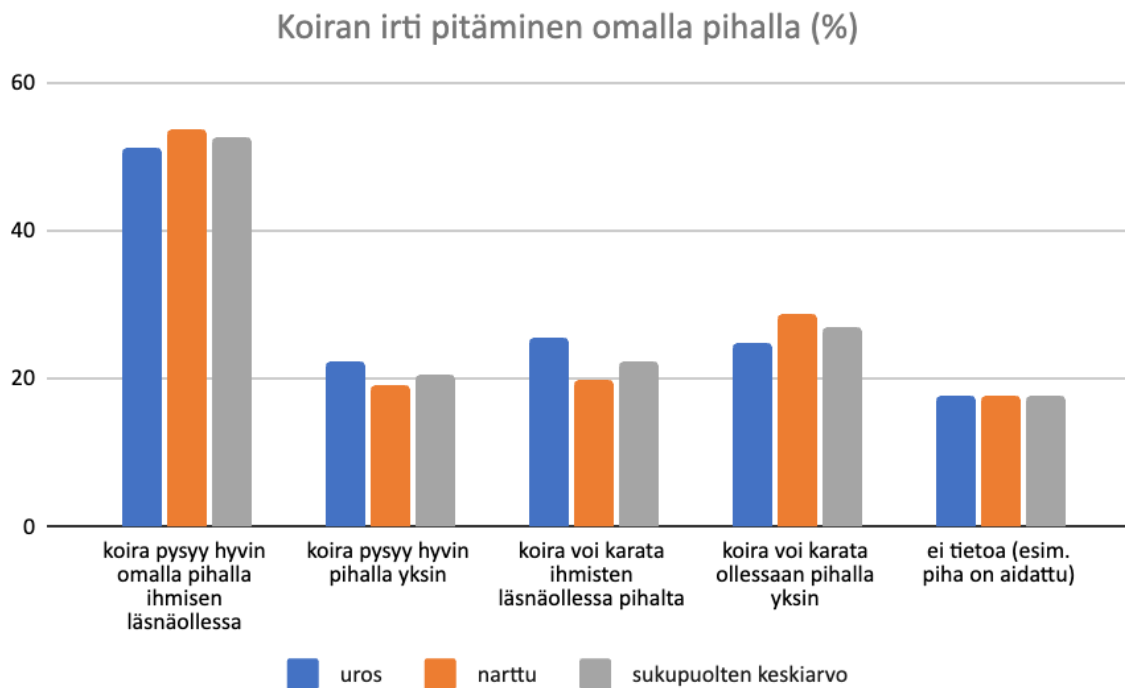
Suomenlapinkoirissa on yllättävän paljon jollakin tasolla ääniin reagoivia koiria (kaavio 12). Tähän tulisi jatkossa kiinnittää huomiota jalostuksessa. Molempien sukupuolten osalta alle puolet vastaajista ilmoitti, ettei koira pelkää mitään ääniä. Näistä urokset olivat narttuja hieman äänivarmempia. Lähes yhtä moni ilmoitti, että koira reagoi ääniin, mutta ei pelkää niitä. Äänistä eniten pelättiin raketteja ja sen jälkeen ukkosta sekä ampumista. Näissä ei ollut sukupuolten välillä juurikaan eroja.

Kaavio 12. Koiran reagointi ääniin (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

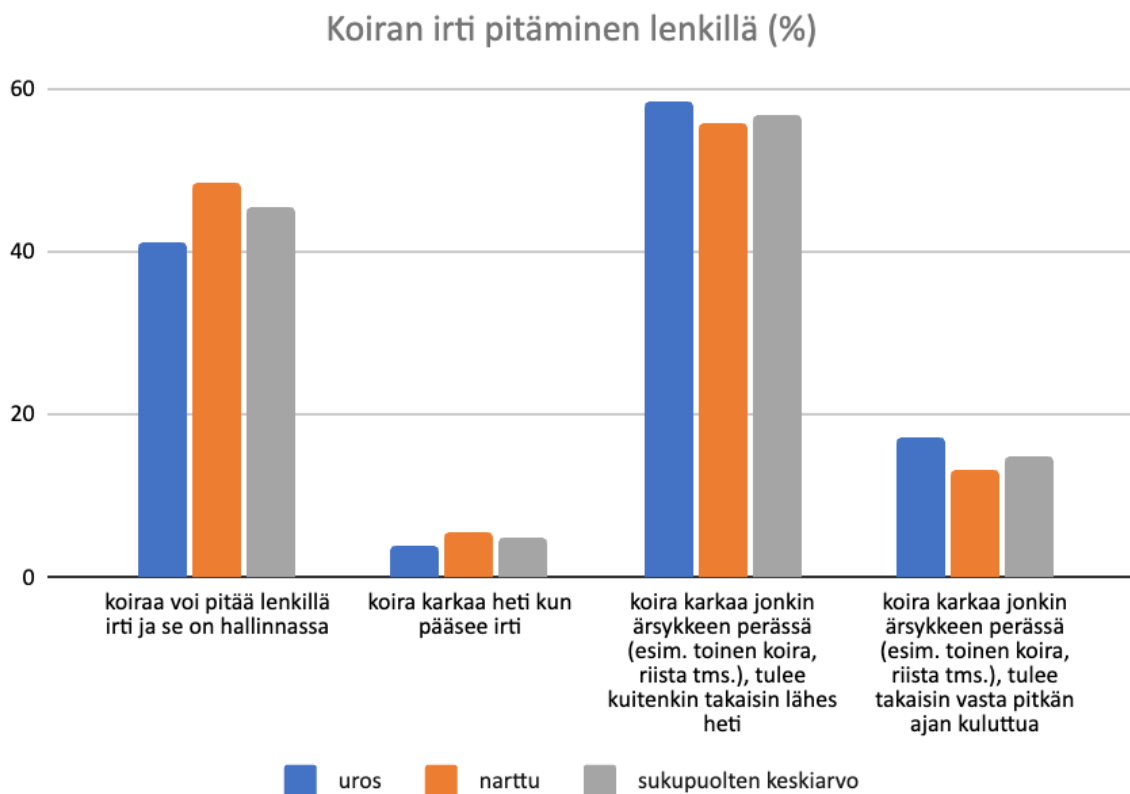

Arkielämän sujuvuutta mitattiin myös koirien irtipitämisen kautta sekä pihassa (kaavio 13) että lenkillä (kaavio 14). Yli puolet vastanneista ilmoitti, että koira voi pitää pihalla irti ihmisen läsnäollessa. Moni koira pysyi pihalla itsekseenkin, mutta myös karkulaisia löytyi molemmissa sukupuolissa. Lenkillä irti pitämisessä molemmissa sukupuolissa eniten vastauksia sai kohta, jossa koira voi pitää irti, mutta se karkaa jonkin ärsykkeen perässä (esim. toinen koira, riista tms.), mutta tulee kuitenkin takaisin lyhyen ajan sisällä.

Kaavio 13. Koiran irti pitäminen omalla pihalla (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

Kaavio 14. Koiran irti pitäminen lenkillä (prosenttiosuus vastauksista sukupuolittain)

Luonnetesti

Taulukko 7. Luonnetestatut 2013–2022 syntyneistä (KoiraNet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
LTE	73	80	74	48	54	66	52	43	16	0
LTE0										
LTE-	5	3	2	5	2	3	1	1	1	
yht.	78	83	76	53	56	69	53	44	17	0

Taulukko 8. Luonnetestattujen prosenttiosuus 2008–2017 syntyneistä (KoiraNet 8.11.2023)

Vuosi	Syntyneitä	LTE	LTE0	LTE-	%-osuus
2013	1138	73	0	5	6,41 %
2014	1219	80	0	3	6,56 %
2015	1231	74	0	2	6,01 %
2016	1275	48	0	5	3,76 %
2017	1260	54	0	2	4,29 %
2018	1427	66	0	3	4,63 %
2019	1334	52	0	1	3,90 %
2020	1285	43	0	1	3,35 %
2021	1585	16	0	1	1,01 %
2022	1240	0	0	0	0,00 %
Yht.	12994	506	0	23	3,89 %

Taulukko 9. Koirien lukumäärät eri osa-alueittain vuosina 2013–2022 testatuista

Osa-alueet	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1 Toimintakyky										
+3 suuri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
+2 hyvä	1	3	2	0	2	4	2	0	1	0
+1a kohtuullinen	47	53	20	24	20	15	22	10	14	24
+1b kohtuullisen pieni	0	0	29	30	32	30	38	17	20	34
-1 pieni	33	27	16	35	19	19	21	10	23	21
-2 riittämätön	1	3	2	1	2	3	1	0	1	0
-3 toimintakyvytön	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2 Terävyys										
+3 kohtuullinen ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua	12	19	12	10	12	5	7	4	8	3

+2 suuri ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
+1a pieni ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua	69	67	20	25	20	25	23	10	14	25
+1b koira joka ei osoita lainkaan terävyyttä	0	0	37	55	43	41	54	23	37	50
-1 pieni jäljelle jäävin hyökkäyshaluin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-2 kohtuullinen jäljelle jäävin hyökkäyshaluin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-3 suuri jäljelle jäävin hyökkäyshaluin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3 Puolustushalu										
+3 kohtuullinen, hillitty	21	27	28	21	20	14	13	11	21	17
+2 suuri, hillitty	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
+1 pieni	37	39	26	41	37	43	49	18	23	43
-1 haluton	24	20	15	28	18	13	22	8	15	18
-2 erittäin suuri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
-3 hillitsemätön	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4 Taisteluhalu										
+3 suuri	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
+2a kohtuullinen	23	34	13	6	9	10	11	9	5	11
+2b kohtuullisen pieni	0	0	25	20	20	23	34	12	23	20
+1 erittäin suuri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-1 pieni	44	43	23	47	35	28	26	6	19	32
-2 riittämätön	13	8	7	17	11	10	9	10	10	13
-3 haluton	1	0	1	0	0	0	4	0	2	3
5 Hermorakenne										
+3 tasapainoinen ja varma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
+2 tasapainoinen	3	5	3	3	3	1	5	3	1	5
+1a hieman rauhaton	76	79	36	48	37	43	56	18	28	44
+1b hermostunein pyrkimyksin	0	0	26	38	33	26	19	15	28	28
-1 vähän hermostunut	1	2	4	1	2	1	4	1	2	2
-2 hermostunut	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-3 erittäin hermostunut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6 Temperamentti										
+3 vilkas	13	17	15	19	12	13	12	3	12	13
+2 kohtuullisen vilkas	56	53	41	62	49	47	54	25	36	53
+1 erittäin vilkas	11	12	12	9	14	11	13	6	8	11
-1a häiritsevän vilkas	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0
-1b, hieman välinpitämätön	2	0	1	0	0	0	4	1	2	1
-1c, impulsiivinen	0	3	0	0	0	0	1	0	1	1
-2 välinpitämätön	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-3 apaattinen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7 Kovuus										
+3 kohtuullisen kova	6	4	4	8	4	8	8	4	4	6
+2 kova	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
+1 hieman pehmeä	61	67	54	71	66	52	65	26	43	65
-1 erittäin kova	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

-2 pehmeä	15	15	10	11	5	11	11	7	12	8
-3 erittäin pehmeä	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
8 Luoksepäästävyys										
+3 hyväntahtoinen, luoksepäästävä, avoin	67	73	55	75	61	57	67	29	41	64
+2a, luoksepäästävä, aavistuksen pidättyväinen	14	10	12	13	13	10	14	5	10	10
+2b, luoksepäästävä, hieman pidättyväinen	1	1	2	2	1	4	3	3	7	2
+1 mielistelevä	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0
-1a selvästi pidättyväinen, ei yritä purra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
-1b selvästi pidättyväinen, yrittää purra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
-2 hyökkäävä	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
-3 salakavala	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9 Laukauspelottomuus										
+++ laukausvarma	37	28	44	54	41	34	42	21	32	55
++ laukauskokematon	30	34	17	28	26	26	31	8	20	16
+ paukkuärtyisä	1	4	0	0	1	0	2	1	2	3
- laukausaltis	12	9	7	7	5	9	8	7	5	3
-- laukausarka	2	1	1	1	2	2	1	0	0	2

Alla on Lappalaiskoirat ry:n asettaman luonnetyöryhmän vuonna 2018 laatima yhteenveto luonnetestin ihanne- ja hyväksyttävistä tuloksista.

Yleistä

Luonteen ihanneprofiileihin vaikuttaa eniten se, pidetäänkö ihanteena työkoiraa vai seurakoiramaisempaa luonnetta. Rotumääritelmässäkin mainitaan virheinä ulkomuodolliset seikat, jotka haittaavat koiran toimimista alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Näin ollen on luonnollista, että myöskään luonteenpiirteitä, jotka haittaavat koiran kykyä toimia poroja paimentavana työkoirana, ei pidetä toivottavina. Työkoiraksi soveltuva koira toimii yleensä seurakoiranakin, mutta seurakoiralta sopivat luonneominaisuudet eivät välttämättä sovi työkoiralle.

On syytä muistaa, että luonnetesti tai MH-kuvaus ei kerro kaikkea olennaista koiran luonteesta. Ne eivät esimerkiksi testaa sitä, miten koira suhtautuu toisiin koiriin tai eläimiin, joiden kanssa se toimii alkuperäisessä työtehtävässään.

Luonnetestin jokaisessa osa-alueessa on lyhyt selitys siitä mitä ominaisuus tarkoittaa, ihannetulos, sekä hyväksyttäväksi katsottavat tulokset.

Toimintakyky

Toimintakyvyllä tarkoitetaan sitä luonteen ominaisuutta, joka saa koiran ilman ulkopuolista pakotetta pitämään puolensa todellista tai luuloteltua vaaraa vastaan. Sitä voidaankin pitää rohkeuden mittana tilanteessa, jossa koira joutuu kohtaamaan jonkin tuntemattoman vaaran. Kärjistettynä koira, joka uhmaa kaikkia vaaroja on toimintakyvyltään erittäin suuri, kun taas kaikkea pelkäävä koira on toimintakyvyltään pieni. Kokemus auttaa erilaisten tilanteiden kohtaamisessa ja siksi vanhempi ja kokenut koira voi testissä näyttää toimintakykyisemmältä kuin nuori ja kokematon.

Arvosteluasteikko:

+3 suuri

- +2 hyvä
- +1a kohtuullinen
- +1b kohtuullisen pieni
- 1 pieni
- 2 riittämätön
- 3 toimintakyvytön

Ihante: +1a, +2 ja +3

Hyväksyttävät: +1b ja -1

Ei-toivottavat: -3 ja -2

Riittävä toimintakyky on itsenäisesti työskentelevälle poropaimenelle tarpeellinen ominaisuus. Pienikin toimintakyky on toimintakykyä, joten tulos -1 vielä menettelee, mutta sitä ei voi katsoa ihanteen mukaiseksi. Pennusta saakka poroihin totuneelle koiralle ne eivät ole tuntematon uhka, joten pienelläkin toimintakyvyllä varustettu koira voi niiden kanssa työskennellessään vaikuttaa toimintakykyisemmältä kuin luonnetestitulosoittaisi.

Terävyys

Terävyys on luonneominaisuus, joka saa koiran reagoimaan aggressiivisesti silloin kun se tuntee olonsa uhatuksi. Kyseessä on siis koiran halu puolustaa itseään. Testissä arvioidaan ainoastaan koiran reaktiota silloin kun sitä uhataan ihmisen taholta, mutta on tyypillistä, että koiran reaktio on terävämpi silloin kun uhkaaja on toinen koira. Myös nälkäinen, väsynyt tai seksuaalisesti aktivoitunut koira on yleensä huomattavasti helpompi saada ärsytettyä terävään reaktioon kuin silloin kun se on "normaalissa" tilassa. Terävä koira ei ole sama asia kuin maallikon ymmärtämä "vihainen koira", mutta suuren synnynnäisen terävyyden omaava koira muuttuu helpommin "vihaiseksi". Siksi yksi erittäin tärkeä seikka terävyyden arvioinnissa onkin koiran kyky vapautua hyökkäyshalusta ja muuttaa käytöstään silloin kun uhka poistuu.

Arvosteluasteikko:

- +3 kohtuullinen ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua
- +2 suuri ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua
- +1a pieni ilman jäljelle jäävää hyökkäyshalua
- +1b koira joka ei osoita lainkaan terävyyttä
- 1 pieni jäljelle jäävin hyökkäyshaluin
- 2 kohtuullinen jäljelle jäävin hyökkäyshaluin
- 3 suuri jäljelle jäävin hyökkäyshaluin

Ihante: +1a, +1b ja +3

Hyväksyttävät: +2

Ei-toivottavat: kaikki miinusmerkkiset

Yleisesti ottaen suomenlapinkoira on ihmisystävällinen rotu, eikä se yleensä nouse vastustamaan ihmistä aggressiivisesti. Tulos +2 on siis hyväksyttävä, mutta ei välttämättä toivottava tulos. Jäljellejäävä hyökkäyshalu on ehdottoman epätoivottavaa. Testatuista koirista suurin osa on saanut ihannetuloksen. **Noin 90 % saa arvosanan +1a tai +1b.**

Puolustushalu

Puolustushalu on koiran synnynnäinen taipumus puolustaa itseään ja laumaansa. Hyvin voimakkaalla puolustushalulla varustettu koira saattaa herkemmin tulkita tilanteita väärin ja on siksi kotikoirana arvaamattomampi kuin hillitymmän puolustushalun omaava koira. Monet asiat vaikuttavat siihen kuinka paljon ja miten koira osoittaa puolustushalua. Yksi tällainen seikka on sen asema laumassa, eli perheessä. Jos koira on voimakkaassa alistussuhteessa ohjaajaansa, sen puolustushalu saattaa testissä

tukahtua. Jos maalimies epäonnistuu tehtävässään, eikä koira pidä häntä todellisena uhkana, saattaa seurauksena olla tilanne, missä koira osoittaa puolustushalun sijasta taisteluhalu leikkimällä. Pelkkä murina ei välttämättä kerro puolustustahdosta, vaan koiran pitää myös olla tasapainoisessa puolustusasennossa pää alhaalla, hampaat esillä ja niskakarvat pystyssä. Tärkeä seikka puolustushalua tutkittaessa on jäljellejäävä hyökkäyshalu. Hillitty puolustushalu näkyy siten, että kun maalimies keskeyttää hyökkäyksen, myös koira joko lopettaa tai ainakin lieventää hyökkäystään.

Arvosteluasteikko:

- +3 kohtuullinen, hillitty
- +2 suuri, hillitty
- +1 pieni
- 1 haluton
- 2 erittäin suuri
- 3 hillitsemätön

Ihante: +1 ja +3

Hyväksyttävät: -1 ja +2

Ei-toivottavat: -2 ja -3

Tulos -1 haluton on hyväksyttävä, jos haluttomuus ei johdu arkuudesta. Pieni puolustushalu korreloi usein myös toimintakyvyn kanssa. Poroa paimentava koira ei saa olla liian arka, joskaan ei uhkarohkeakaan. Noin puolet suomenlapinkoirista saa testissä tuloksen +1 ja **joka neljäs** tuloksen +3. **Noin joka neljäs saa tuloksen -1 haluton.** Ei-toivottavia tuloksia ei käytännössä ole. Koiramateriaali vastaa siis varsin hyvin ihannetta.

Taisteluhalu

Taisteluhalu on koiran perinnöllinen taipumus nauttia taistelemisesta itsestään, leukojen ja lihasten käytöstä. Taisteluhalu on koiran moottori, liikkeelle paneva voima, jonka avulla se suorittaa käsillä olevan tehtävän vaikka sitä pelottaisi. Taisteluhalu paljastuu testissä parhaiten koiran ja ihmisen välisessä leikissä, mutta taisteluhalua arvostellaan myös kaikissa muissa testiosioissa. Koira voi esimerkiksi taistella kelkkakoikeessa pelkoaan vastaan ja edetä pimeässä huoneessa sen avulla.

Arvosteluasteikko:

- +3 suuri
- +2a kohtuullinen
- +2b kohtuullisen pieni
- +1 erittäin suuri
- 1 pieni
- 2 riittämätön
- 3 haluton

Ihante: +2a ja +2b

Hyväksyttävät: -1 ja +3

Ei-toivottavat: +1, -2 ja -3

Pieni taisteluhalu on OK kotikoiralle, mutta työ- tai harrastuskoiralle sitä toivoisi enemmän. Erittäin suuri taisteluhalu ei kuitenkaan ole toivottava ominaisuus, etenkin jos se näkyy innokkaana leukojen käyttönä. Paimennettavia ei saa purra. **Testatuista suomenlapinkoirista noin 40 % on saanut tuloksen -1 ja noin 40 % tuloksen +2, loput -2 tai -3.** Tulostajakauman perusteella taisteluhalu voisi olla hieman suurempaa kuin nykyisessä koirakannassa keskimäärin.

Hermorakenne

Hermorakenteella eli hermojen hallinnalla tarkoitetaan koiran synnynnäistä "vahva-" tai "heikkohermoisuutta", joka ilmenee, kun koira joutuu stressaavaan tilanteeseen. Testissä pyritään arvioimaan koiran kykyä hallita tällainen kuormitus ilman merkkejä sisäisen tasapainon romahtamisesta. Normaali reaktio uhkaan on puolustautuminen tai pako, mutta hermostuneisuus tai hysteerinen käytös eivät ole toivottavia ominaisuuksia. Esimerkiksi vapina, voimakas rauhattomuus, lisääntynyt nieleskely, aiheettomat liikkeet tai ohjaajan suojiin pyrkiminen kielivät hermojen pettämisestä. Koiralla saattaa myös olla vaikeuksia ottaa vastaan uusia ärsykeitä ja se voi vaipua apaattisuuteen tai väsyä täydellisesti.

Arvosteluasteikko:

- +3 tasapainoinen ja varma
- +2 tasapainoinen
- +1a hieman rauhaton
- +1b hermostunein pyrkimyksin
- 1 vähän hermostunut
- 2 hermostunut
- 3 erittäin hermostunut

Ihanne: +1a, +2 tai +3

Hyväksyttävät: +1b

Ei-toivottavat: kaikki miinusmerkkiset

Työkoiralle on etua vahvoista hermoista, eikä huono hermorakenne ole toivottava ominaisuus seurakoirallean. Hermorakenne on synnynnäinen ominaisuus, johon koulutus ei juurikaan vaikuta. Testatuista suomenlapinkoirista suurin osa on saanut tuloksen +1 ja alle yksi kymmenestä on saavuttanut tuloksen +2. Hermorakennetta voitaisiin kenties parantaa jalostusvalinnoilla, mutta jos tavoitteeksi asetetaan rauhallinen ja varma koira (+3), on tavoite liian haastava.

Temperamentti

Temperamentti kuvataan käyttäytymisen vilkkautta, huomiokykyä, tarkkaavaisuutta ja kykyä sopeutua uusiin tilanteisiin ja ympäristöihin. Suurin osa hyvin sopeutumiskykyisistä koirista kuuluu vilkkaiden koirien ryhmään. Tarkkaavainen koira imee nopeammin ärsykeitä ympäristöstään ja myös tottuu niihin nopeasti. Liiallinen vilkkaus estää koira keskittymästä yhteen asiaan kerrallaan ja siksi sopeutumisaika saattaa olla pidempi tai pahimmassa tapauksessa aiheuttaa sellaisen hajaannuksen, että koira ei kykene olemaan ollenkaan paikallaan, väsyä ja lopettaa normaaleiden ärsykkeiden vastaanottamisen kokonaan.

- +3 vilkas
- +2 kohtuullisen vilkas
- +1 erittäin vilkas
- 1a häiritsevän vilkas
- 1b hieman välinpitämätön
- 1c impulsiivinen
- 2 välinpitämätön
- 3 apaattinen

Ihanne: +2 ja +3

Hyväksyttävä: +1

Ei-toivottavat: kaikki miinusmerkkiset

Poropaimenen on syytä olla tietoinen siitä, mitä ympärillä tapahtuu ja reagoida tapahtumiin oikea-aikaisesti ja oikeaan suuntaan. Muuten se on vaarassa jäädä paimennettaviensa alle. Testatut

koirat vastaavat varsin hyvin ihannetta. Noin kaksi kolmasosaa testatuista koirista on saanut tuloksen +2 ja loppukolmannes jakautuu varsin tasan +1 erittäin vilkkaan ja +3 vilkkaan välille. Miinusmerkkisiä tuloksia on tilastoissa varsin vähän.

Kovuus

Kovuus ja sen vastakohtana pehmeys kuvaavat koiran taipumusta muistaa epämiellyttäviä tapahtumia. Kovaluonteinen koira unohtaa nopeasti pelästymiset ja pienet kivut, eikä ala karttaa tilanteita tai paikkoja, joissa se on joutunut niitä kokemaan. Kovuus saattaa näkyä jo heti epämiellyttävässä tilanteessa ja kovaluonteinen koira ei esimerkiksi vingu niin helposti satuttaessaan itsensä. Kovaluonteisella koiralla on tyypillisesti suurempi taipumus pyrkiä lauman johtajaksi. Tämä puolestaan vaatii koulutukselta suurta johdonmukaisuutta. Tietynasteinen pehmeys tekee koirasta helpon kasvatettavan, mutta liiallisella pehmeydellä on päinvastainen vaikutus koiran suuren pelokkuuden ja alistuvuuden vuoksi. Pehmeys on tavallaan koiran viisautta, nopeaa oppimista epämiellyttävistä kokemuksista, mutta liika pehmeys on toisaalta turhaa painolastia, joka estää normaalin toiminnan.

Arvosteluasteikko:

- +3 kohtuullisen kova
- +2 kova
- +1 hieman pehmeä
- 1 erittäin kova
- 2 pehmeä
- 3 erittäin pehmeä

Ihante: +1 ja +3

Hyväksyttävät: +2 ja -2 (varauksin)

Ei-toivottavat: -1 ja -3

Testatuista suomenlapinkoirista noin kolme neljäsosaa on saanut tuloksen +1, noin 8 % tuloksen +3 ja noin 15 % tuloksen -2. Tulokset vastaavat siis varsin hyvin ihannetta ja ovat samankaltaisia muiden paimenkoirarotujen kanssa. Työkäytön kannalta on olennaista miten mahdollinen pehmeys ilmenee. Poropaimen saa olla ihmistä kohtaan nöyrä ja pehmeä, mutta työtehtävässä kovempi. Koiran pitää oppia varomaan poroja, mutta se ei saa pelätä niitä tai lopettaa työskentelyä jonkin epämiellyttävän kokemuksen jälkeen. Liian kova poropaimen on taas työssään loukkaantumisaltis.

Luoksepäästävyys

Tällä luonteenominaisuudella tarkoitetaan koiran suhtautumista vieraaseen henkilöön. Arvostelussa on kolme elementtiä: luoksepäästävyys, hyväntahtoisuus ja avoimuus. Luoksepäästävä koira on spontaanisti valmis tutustumaan vieraisiin ihmisiin, näyttää tervehtimiseleitä kuten hännänheilutusta ja antaa koskettaa itseään. Koira voidaan myös katsoa liioitellun luoksepäästäväksi, jos se etsii kosketusta innokkaasti, hyppii, nuolee ja heittäytyy maahan. Jos koira ei osoita kiinnostusta vieraita ihmisiä kohtaan ja siihen on vaikeaa vaikuttaa esimerkiksi houkuttelemalla, se on pidättyvä. Hyväntahtoinen koira ei osoita aggressiivisuutta muutoin kuin reaktiona uhkaan ja sen aggressiivisuus häviää heti kun uhka poistuu. Jos koira taas osoittaa olevansa kiinnostunut kosketuksesta, mutta kosketuksen tapahtuessa käyttäytyykin aggressiivisesti ilman todettavissa olevaa laukaisevaa tekijää, sitä luonnehditaan salakavalaksi. Avoin koira näyttää selvästi mielialansa riippumatta siitä suhtautuuko se lähestyvään ihmiseen ystävällisesti vai ei, eivätkä hyväntahtoiset eleet peity esimerkiksi arkuuden alle.

Arvosteluasteikko:

- +3 hyväntahtoinen, luoksepäästävä, avoin
- +2a luoksepäästävä, aavistuksen pidättyväinen
- +2b luoksepäästävä, hieman pidättyväinen
- +1 mielistelevä

- 1a selvästi pidättyväinen, ei yritä purra
- 1b selvästi pidättyväinen, yrittää purra
- 2 hyökkäävä
- 3 salakavala

Ihanne: +3

Hyväksyttävä: +2a

Ei-toivottavat: +1, +2b ja kaikki miinusmerkkiset.

Pidättyvyys ei ole rodunomaista suomenlapinkoiralle, eikä hyökkäävyys tai salakavaluus missään tapauksessa ole toivottavaa. Testattujen koirien tulokset vastaavat varsin hyvin ihannetta, sillä kahdeksan kymmenestä on saanut tulokseksi +3 ja noin 15 % tuloksen +2a, ja selvä pidättyvyys on hyvin harvinaista.

Laukauspelottomuus

Laukausvarma koira ei reagoi laukauksiin ollenkaan tai on niistä kiinnostunut. Laukauskokematon koira reagoi ensimmäisiin laukauksiin, mutta reaktio pienenee, kun laukauksia ammutaan lisää. Paukkuärtyisä koira osoittaa aggressiivisiä reaktioita äänen suuntaan. Laukausaltis osoittaa melko selvästi epänormaalia, mutta ei hermostunut käyttäytymistä ja reagoi suunnilleen samalla tavalla jokaiseen laukaukseen. Laukausarka koira reagoi jokaisen laukauksen jälkeen hermostuneesti osoittaen yhtä suurta tai suurempaa hermostuneisuutta.

Arvosteluasteikko:

+++ laukuusvarma

++ laukauskokematon

+ paukkuärtyisä

- laukausaltilis

--- laukausakarka

Ihanne: +++

Hyväksyttävä: ++, mikäli koira oikeasti on laukauksiin tottumaton

Ei-toivottavat: kaikki miinusmerkkiset

Äänialttius vaikeuttaa normaalia elämää koiran kanssa. Mikä tahansa yllättävä kova ääni saattaa saada laukausalttiin koiran panikoimaan ja karkaamaan. Laukausvarmuudesta puolestaan ei ole mitään haittaa. Koska ominaisuus on periytyvä, siihen voidaan vaikuttaa jalostusvalinnoilla. Testatuista suomenlapinkoirista noin puolet saa tuloksen laukuusvarma ja yksi kymmenestä on testattu laukausalttiiksi tai laukausakarki. Tilanne voisi siis olla parempikin.

MH-luonnekuvaus

Suomenlapinkoiria on vuosien 2012–2023 välisenä aikana MH-luonnekuvattu yhteensä 53, joista keskeyttäneitä 4. Voimme todeta, että MH-luonnekuvaus ei ole suomenlapinkoirien keskuudessa suosittu (mahdollisesti vähäisten testausmahdollisuuksien takia) eikä tästä määrästä koiria voida tehdä luonteiden puolesta juurikaan johtopäätöksiä.

Käyttäytymisen jalostustarkastus

Käyttäytymisen jalostustarkastuksia ei ole tätä kirjoitettaessa suomenlapinkoirille vielä toistaiseksi järjestetty, mutta rodulle on laadittu jo valmiiksi listaus ideaaleista ja hyväksyttävistä arvioista siltä varalta, että jalostustarkastukset saadaan jossain vaiheessa pyörimään.

4.2.5 Käyttö- ja koeominaisuudet

Useimmat poropaimennustestatuista suomenlapinkoirista omaavat halun paimentaa ja soveltuvat edelleenkin alkuperäiseen käyttötarkoitukseensa. Niitä on poronhoitoalueella jonkin verran työkäytössä, mutta tarkkaa lukumäärää ei ole tiedossa. Yhteensä noin 500 koiraa arvellaan olevan erilaisissa tehtävissä porotalouksissa. Tässä luvussa ovat mukana sekä rekisteröidyt että rekisteröimättömät lapinporokoirat ja suomenlapinkoirat.

Suomenlapinkoira on vahti- ja paimenkoira. Paimennustehtävässään koira ei saa osoittaa muihin kuin paimennettaviin kohdistuvaa saalistusviettiä. Paimennus on kuitenkin osa metsästyskäyttäytymistä, johon saalistusviettikin kuuluu. Alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvät ominaisuudet tulee pyrkiä säilyttämään. Koiralta vaaditaan kestävästä rakennetta, säänkestävää karvapeitettä, kestäviä polkuanturoita, sitkeää luonnetta ja kuuliaisuutta. Poroja paimentavan koiran tulee olla herkkäoppinen, mutta ei liian nöyrä edes isäntää/emäntää kohtaan. Vaaditaan omatoimisuutta ja kuitenkin hyvää yhteydenpitoa isäntään/emäntään. Haukun tulee olla kuuluva ja äänen pitää kestää. Pääsääntöisesti koirat, joita on testattu, täyttävät edellä mainitut vaatimukset. Epäviralliset poropaimennustestit ja -kilpailut sekä Kennelliiton viralliset paimennuskokeet ovat osoittaneet, että suurimmalta osalta koirista löytyy työkäyttöön tarvittavia ominaisuuksia. Poropaimennustestien ja -kilpailujen tuloksia voi tarkastella Porokoirakerho ry:n kotisivuilta osoitteesta www.porokoirakerho.fi. Paimennus harrastuksena on lisääntynyt 2010-luvulta eteenpäin voimakkaasti.

Suomenlapinkoira on nykyään yleinen perhe- ja seurakoira, joka soveltuu hyvin moneen eri harrastukseen. Suosituimpia harrastusmuotoja ovat nykypäivinä mm. agility, rally-toko sekä paimennus. Viime vuosina paimennus on lisännyt suosiotaan ja esimerkiksi perinteisen lammaspaimennuksen taipumustesteissä ja kokeissa on käynyt jo kymmeniä suomenlapinkoiria. Useat koirakot harrastavat paimennusta myös ilman koetavoitteita tai vähintään käyvät testaamassa koiransa taipumuksia kertaalleen esimerkiksi kasvattajan toiveesta. Taulukoissa 10–16 esitetään tilastoja suosituimmista harrastuksista. Niiden lisäksi seuraavista harrastuslajeista on KoiraNetin tilastoissa yksittäisten tai muutamien koirien koesuorituksia: hirvikoirien jäljestämiskoe, hyötykoirakokeet, koiratanssi, MEJÄ, nosework, PK-kokeet, rekikoirakoe sekä VAHI-koe.

Taulukko 10. Agility (KoiraNet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
III luokka										
koiria	19	21	22	20	13	15	15	12	13	13
II luokka										
koiria	17	13	10	20	17	14	12	13	11	14
I luokka										
koiria	18	19	22	20	16	19	27	20	15	25
Yht.	54	53	64	60	46	48	54	45	39	52

Taulukko 11. Käyttäytymiskoe (KoiraNet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
PAKK1	4	4	12	6	2	5	2	2	2	2
PAKKO	2		1	1	1	1	1	1		

PAKK-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yht.	6	4	13	7	3	6	3	3	2	2

Taulukko 12. Tottelevaisuuskoe (Koiranet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
EVL										
EVL1		1								
EVL2	1									
EVL3	1									
EVL0	2	1								
EVL-										
Yht.	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0
VOI										
VOI1	1		3	1				1		1
VOI2		1	1							1
VOI3	1	2	1						1	
VOI0	2	1	3	1	1	1			2	
VOI-				1						
Yht.	4	4	8	3	1	1	0	1	3	2
AVO										
AVO1	9	9	9	3	4	3	3	6		1
AVO2	6	5	5	5	3	4	2	1	2	2
AVO3	4	2	5	4	2		1			2
AVO0	1		3	3	2	1		2		
AVO-					2					
Yht.	20	16	22	15	13	8	6	9	2	5
ALO										
ALO1	19	16	11	8	12	5	12	3	4	6
ALO2	4	6	5	6	4	4	1	3	1	
ALO3	5	6	4	3	3	3	2	2	2	2
ALO0	2	4	1	1		3		3		1
ALO-		1		1					1	
Yht.	30	33	21	19	19					9
Osall. yht.	58	55	51	37	33	24	21	21	13	16

Taulukko 13. Rally-toko (Koiranet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
MESHYV			2	5	5	2	7	9	8	11
MESO			2	2	2	2	2	4	4	4
MES-							1			
VOIHYV		1	8	8	7	8	11	7	8	10
VOI0		1	2	2	3	4	3	3	1	3
VOI-						1		1	1	1
AVOHYV		7	10	19	20	18	16	7	13	12
AVO0		2	4	1	4	5	4	2	1	2
AVO-		1	1	1	1	4	1	2	1	4
ALOHYV		19	34	22	32	18	18	14	19	20

AL00		1	8	4	7	5	3	2	2	3
ALO-					1	2			5	2
Yht.		32	71	66	82	69	66	51	63	72

Taulukko 14. Paimennustaipumuskoe (KoiraNet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
PAIM-T 1	3	6	11	10	3	10				
PAIM-T 0										
PAIM-T -										
PAIM-T U		1	6	1	3					
PAIM-T ERI							4	8	13	17
PAIM-T H							14	15	30	12
PAIM-T P							3	3	5	1
PAIM-T HYL										
Yht.	3	7	17	11	6	10	21	26	48	30

Taulukko 15. Paimennuksen esikoe (KoiraNet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ERI			1	1	1				2	3
EH		1	3	2	1	4	2	2	1	4
H		2		1	1	1			4	2
T			1	1		3	1			2
-		1	1	3	1	2	2		1	
0						1	3		2	
Yht.		4	6	8	4	11	8	2	10	11

Taulukko 16. Paimennuskoe (KoiraNet 8.11.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
PAIM3-ERI						2				2
PAIM3-EH							1	2		1
PAIM3-H					1				1	2
PAIM3-T										
PAIM3-0					1					
PAIM3-										
PAIM2-ERI										
PAIM2-EH				2				2		4
PAIM2-H							2			1
PAIM2-T									1	
PAIM2-0						2	1			1
PAIM2-			1							
PAIM1-ERI			1			3			1	1
PAIM1-EH				1			2	2	5	5
PAIM1-H			1	2			3	1		
PAIM1-T										
PAIM1-0			2		2		1	1		
PAIM1-							1			
Yht.			5	5	4	7	11	8	10	17

4.2.6 Käyttäytyminen kotona sekä lisääntymiskäyttäytyminen

Lappalaiskoirat ry:n nettisivuilla on sairauskyselylomake, jolla koiran omistaja tai kasvattaja voi ilmoittaa jalostustoimikunnalle tietoja koiran mahdollisista lisääntymiskäyttäytymisongelmista. Nettisivuilla on lisäksi luonne- ja käyttäytymiskyselylomake, jolla koiran omistaja voi antaa tietoja koiransa luonteenpiirteistä ja käyttäytymisestä erilaisissa arkielämän tilanteissa sekä halutessaan toimittaa lyhyen vapaamuotoisen luonnekuvauksen. Jalostustoimikunta tallentaa saamansa tiedot omaan tietojärjestelmäänsä. Tiedot julkaistaan yhdistyksen Lappalaiskoiratietokannassa, mikäli koiran omistaja (tai kasvattaja omistajan luvalla) antaa siihen luvan.

Jalostustoimikunnan tiedossa ei ole yksinoloon liittyviä ongelmia, mitä tukee myös luonne- ja käyttäytymiskyselyn eroahdistukseen liittyvän kysymyksen vastaukset (ks. kaavio 11), eikä myöskään ikään liittyviä käytöshäiriöitä (ennenaikaista dementiaa). Rodussa ei ole mitään erityisesti suomenlapinkoiralle tyypillisiä rakenteellisia tai terveydellisiä seikkoja, jotka vaikuttaisivat koirien käyttäytymiseen, mutta kuten missä tahansa rodussa, mitkä tahansa kipua aiheuttavat rakenteelliset viat tai sairaudet voivat ilmetä esimerkiksi aggressiivisena käytöksenä.

Suomenlapinkoiran lisääntymiskäyttäytymisessä ei ole ilmennyt merkittäviä ongelmia. Juoksujen välit ovat säännölliset, vaikkakin juoksujen väli vaihtelee eri yksilöillä neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. Astutukset tapahtuvat enimmäkseen luonnollisesti, keinosiemennystä käytetään vain yksittäistapauksissa. Suomenlapinkoiraemot synnyttävät, imettävät ja muutenkin hoivaavat pentujaan hyvin.

Käyttäytyminen kotona vieraita ja tuttuja koiria tai ihmisiä kohtaan on pääosin sosiaalista (ks. kaaviot 1–3 sekä kaaviot 5–6). Aggressiivisuus tai arkuus on ollut muutamien koirien ongelma. KoiraNetin kuolinsyytilastojen mukaan on lopetettu 48 koiraa käytös- tai käyttäytymishäiriöiden takia.

Kolmelletoista suomenlapinkoiralle on tehty merkintä vihaisesta käyttäytymisestä Kennelliiton luonnetoimikunnan päätöksellä (2021 saakka).

Jalostustoimikunnan tietojärjestelmässä on 167 narttua, joilla on ääniherkkyyttä, lähes kaikilla ukkosta tai ilotulitusraketteja kohtaan. Uroksilla vastaava luku on 105.

Luonnetesteissä vuosina 2013–2022 on testattu yhteensä 732 suomenlapinkoiraa, joista uroksia 337 ja narttuja 395. Laukausalttiutta esiintyi uroksilla 31 kertaa ja laukausarkuutta 4 kertaa. Nartuilla vastaavasti laukausalttiutta esiintyi 42 kertaa ja laukausarkuutta 8 kertaa. Suurin osa testatuista koirista oli laukausvarmoja (399 yksilöä), joista uroksia 198 ja narttuja 201. Laukauskokemattomia oli yhteensä 234, joista uroksia 97 ja narttuja 137.

Luonnekyselyvastausten perusteella uroksista ääniherkkyyttä (ukkonen, ampuminen, raketit, äkillinen kova ääni) esiintyy 106:lla yksilöllä. Tämän lisäksi 72 koiran ilmoitettiin reagoivan ääniin, mutta ei kuitenkaan pelkäävän niitä, ja 11 koiran ilmoitettiin pelkäävän jotakin ääntä. Nartuilla vastaavasti ääniherkkyyttä esiintyy 147 koiralla. Näiden lisäksi nartuilla ilmoitettiin 79 koiran reagoivan ääniin, mutta ei pelkäävän niitä ja 23 koiran pelkäävän jotakin ääntä.

Arkaa tai aggressiivista koiraa ei saa käyttää jalostukseen. Koiran aggressiivisuuden syy tulisia aina selvittää, koska taustalla voi olla jokin fyysinen sairaus (esim. kaihi, jokin muu silmätauti, epilepsia, kilpirauhasen vajaatoiminta, atopia tai luustosairaus). Ääniarvoja koiria, joiden ääniarkuus vaikeuttaa koiran normaalia elämää, ei myöskään tule käyttää jalostukseen. Suomenlapinkoirilla on selkeästi taipumusta reagoida ääniin, joten tulevaisuudessa ääniherkkyyteen tulee kiinnittää jalostuksessa

entistä enemmän huomiota.

4.2.7 Yhteenveto rodun käyttäytymisen ja luonteen keskeisimmistä ongelmakohtista sekä niiden korjaamisesta

Lappalaiskoirat ry:n verkkosivujen luonne- ja käyttäytymiskyselyn vastausten pohjalta yhteenvetona voidaan todeta, että suomenlapinkoirat ovat ihmisiä kohtaan avoimia ja ystävällisiä. Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti koirien ääniarkuuteen sekä ääniin reagoimiseen. On myös hyvä pohtia, kuinka paljon ympäristö ja koirien tapakasvattaminen vaikuttaa esim. lenkillä tapahtuvaan haukkumiseen vai onko kyseessä jokin ei-toivottu luonteenpiirre.

Luonne- ja käyttäytymiskyselyn voi jokainen suomenlapinkoiran omistaja käydä täyttämässä jatkossakin koiran täytettyä kaksi vuotta. Näitä vastauksia käytetään tulevien jalostuksen tavoiteohjelmien tekemiseen sekä muuhun tilastointiin ja niiden avulla saadaan laajempi kuva koirista niiden arkipäiväisessä elämässä.

Arkoja, ääniarkoja, vihaisia tai muuten luonteeltaan huonoja koiria ei tulisi käyttää jalostukseen ja tästä informoidaan tulevaisuudessakin kasvattajia sekä koirien omistajia.

Hermotuneisuus tai arkuus näkyy luonnetestituloksissa. Vaikka ympäristökin vaikuttaa asiaan, on arkuudella voimakas perinnöllinen tausta.

Ärhtely, turha rähjäminen ja haukkuminen eivät ole toivottavia piirteitä. Vihainen käytös, arvaamattomuus ja arkuus (erityisesti ääniarkuus) ovat luonnollisesti niin vakavia asioita, ettei tällaista koiraa saa käyttää jalostukseen.

Käyttäytymisen ja luonteen kehitystä seurataan kyselyjen, luonnetestien, näyttelykäyttäytymisen ja jalostustarkastusten avulla. Asiasta informoidaan kasvattajia ja omistajia jatkossakin.

4.3 Terveys ja lisääntyminen

4.3.1 PEVISA-ohjelmaan sisällytetyt sairaudet ja viat

Suomenlapinkoira on ollut mukana perinnöllisten sairauksien ja vikojen vastustamisohjelmassa (PEVISA) vuodesta 1995 lähtien. Nykyinen PEVISA-ohjelma on voimassa 31.12.2024 asti.

PEVISA-ohjelman mukaan suomenlapinkoiran vanhemmista tulee olla ennen astutusta annettu lonkkakuvauslausunto ja astutushetkellä voimassa oleva silmätarkastuslausunto. Silmätarkastuslausunto ei astutushetkellä saa olla 24 kuukautta vanhempi. Tutkimustulokset eivät vaikuta rekisteröintiin, mutta lonkkakuvaustuloksen D saanut koira on paritettava tuloksen A saaneen koiran kanssa. Yli 7-vuotiaalla uroksella, jolla ei ole aikaisemmin rekisteröityjä jälkeläisiä, voidaan anoa poikkeuslupaa teettää pentue ilman PEVISA-tutkimuksia. Näitä uroksia koskevat poikkeukset hoidetaan Koirarekisteriohjeen mukaisella tapauskohtaisella poikkeuslupamenettelyllä.

Alla esitellään suomenlapinkoirien yleisimmät silmäsairaudet ja lonkkanivelen kasvuhäiriöt. Sen jälkeen esitellään suomenlapinkoirilla esiintyviä muita sairauksia.

Silmäsairaudet (Suomen Kennelliiton silmätyöryhmä)

PRA

PRA eli etenevä verkkokalvon surkastuma tuhoaa silmän valoa aistivia soluja. Kyseessä on ryhmä sairauksia, jotka ovat eri geenien aiheuttamia. PRA:ta on montaa tyyppiä, eri rotujen PRA:t ovat erilaisia ja jopa samassa rodussa voi olla useita eri muotoja. Se voi esiintyä millä tahansa rodulla. Yleisin periytymismekanismi on autosomaalinen resessiivinen. Kliinisten oireiden ilmenemisikä ja eteneminen vaihtelevat liittyen PRA-muodon syntymekanismiin. Hyvin nuorella koiralla esiintyvä PRA:n muoto liittyy epänormaaliin näköhermosolujen kehitykseen. Myöhemmällä iällä alkavassa PRA:ssa sen sijaan näköhermosolut kehittyvät normaalisti, mutta alkavat rappeutua. Useimmissa PRA:n muodoissa koira muuttuu ensin hämärässä epävarmaksi ja pelokkaaksi. Tämä johtuu hämäränäössä tärkeiden verkkokalvon sauvasolujen surkastumisesta. Myöhemmin koira sokeutuu kokonaan verkkokalvon tappisolujen surkastuessa. Silmäterä on laaja ja silmänpohjan lisääntynyt heijaste näkyy erityisen selvästi valon kohdistuessa laajentuneeseen pupilliin. PRA:han ei ole hoitoa, mutta tutussa ympäristössä sokea koira voi pärjätä erittäin hyvin. Diagnoosi tehdään yleensä silmänpohjan oftalmoskooppisessa tutkimuksessa. Verkkokalvon sähköisessä tutkimuksessa (ERG) voidaan havaita muutoksia näköhermosoluissa jo ennen oftalmoskooppisessa tutkimuksessa nähtäviä selviä verkkokalvon rappeutumamuutoksia.

Suomenlapinkoiralla tyypillisin PRA:n muoto on myöhemmällä iällä alkava PRA. Rodun ensimmäisessä joukkosilmätarkastuksessa vuonna 1987 löytyi ensimmäinen PRA:ta sairastava suomenlapinkoira. PRA oli iso ongelma rodussamme aina vuoteen 2005 asti, jolloin saimme käyttöön sairauden tunnistavan kaupallisen prcd-PRA -testin. Vuosina 2006–2007 Lappalaiskoirat ry tuki rahallisesti suomenlapinkoirien prcd-PRA -testausta. Yhdistys suosittelee suomenlapinkoirien omistajia testauttamaan jalostukseen käytettävät koirat, ellei niiden prcd-PRA -status ole tiedossa perimän perusteella. Prcd-PRA -testi mahdollistaa sairauden kantajien käytön jalostukseen terveeksi, ei-kantajaksi tutkitun partnerin kanssa. Rodulla käytössä oleva testi tunnistaa vain pred-PRA:n, ei muita PRA:n muotoja. Silmätutkimuksessa PRA-sairaaksi todettua koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Vuoden 2021 maaliskuussa professori Hannes Lohen tutkimusryhmä Helsingin yliopistosta tiedotti löytäneensä uuden PRA:han liittyvän IFT122-geenin muutoksen, jota oli tutkittu sokeutuvista koirista. Tutkimusta varten hyödynnettiin yli tuhannen lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran aineistoa koirien DNA-pankista. Roduissa on kuvattu aiemmin useampia verkkokalvonrappeumageenejä.

Sairastumisikä vaihtelee ja sairaus etenee osalla koirista hitaasti. Löydetty geenivirhe johtaa asteittain näköaistisolujen tuhoutumiseen ja verkkokalvon surkastumiseen. Tutkimuksessa mukana olleista suomenlapinkoirista 12 % kantoi geenimuunnosta. Sairaus periytyy peittyvästi eli sokeutuva koira perii geenimuunnoksen molemmilta vanhemmiltaan. Geenitestaamalla voidaan estää sairaiden koirien syntymistä, välttämällä kantaja-kantaja -yhdistelmiä.

Prcd-PRA- ja IFT122-PRA -testatut

Prcd-PRA -geenitestauksiin on osallistunut vuosina 2004–2023 suomenlapinkoiria 3416 kpl (tilanne 21.8.2023). Testattujen perusteella on tiedossa 12226 jälkeläisen tulos. Kaikkiaan on tiedossa 15642 koiran geneettinen status; näistä 14452 tervettä, 1159 kantajaa ja 31 sairasta/sairastumisaltista. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle.

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Jalostustoimikunta järjestää joukkotestauksia geenitestinäytteidenottoja yhdistyksen tapahtumissa.

Prcd-PRA:n osalta jalostukseen ei saa käyttää sairaaksi testattua tai kantajaa, ellei yhdistelmän toista osapuolta ole testattu terveeksi. Kahta testaamatonta koiraa ei saa yhdistää. Kahta koiraa, joista kummankaan geneettinen prcd-PRA -status ei ole tiedossa, ei saa yhdistää.

IFT122-PRA -testattuja suomenlapinkoiria on tällä hetkellä (21.8.2023) yhdistyksen tiedossa 134 kpl, joista terveitä on 111 kpl ja kantajia 23 kpl. Sairastuneita tai sairastumisalttiita ei ole tiedossa.

Suomenlapinkoirilla on todettu myös muita PRA:n muotoja, mutta huomattavasti vähemmän kuin prcd-PRA:ta. Jalostustoimikunnan tiedossa on 30 PRA-diagnoosin saanutta koiraa (elokuu 2023), jotka eivät sukutaulunsa, jälkeläistensä tai oman geenitestitatuksensa perusteella voi sairastaa prcd-PRA:ta. Näissä tapauksissa on kyseessä jonkun muun tyyppin PRA, väärä diagnoosi tai virheellinen sukutaulu. Tuntemattoman PRA-tyypin sairasta koiraa, tai koiraa jolla on tuntematonta PRA-tyyppiä sairastava jälkeläinen, ei saa käyttää jalostukseen.

Katarakta

Perinnöllinen harmaakahi (ent. hereditäärinen katarakta, HC) samentaa silmän linssin osittain tai kokonaan. Useimpien muotojen periytymismallia ei vielä tiedetä. Sairauden alkamisikä vaihtelee suuresti, mutta suomenlapinkoirien keskimääräinen diagnosointi-ikä on noin 5 vuotta. Perinnöllinen kaihi on yleensä molemminpuolinen ja johtaa sokeuteen, jos linssien samentuminen on täydellinen. Jos kaihisamentuma jää hyvin pieneksi, sillä ei ole vaikutusta koiran näkökykyyn. Edennyt kaihi aiheuttaa silmän sisäistä suonikalvontulehdusta ja siten voi aiheuttaa kipua.

Katarakta eli kaihi voi olla perinnöllinen tai ei-perinnöllinen, synnynnäinen tai hankittu. Syntymän ja kahdeksan viikon iän välillä todetut kataraktat ovat synnynnäisiä. Esimerkkinä hankitusta kataraktasta on sokeritautiin liittyvä, usein hyvin nopeasti täydelliseksi kaihiksi kehittyvä diabeettinen katarakta.

Muita esimerkkejä hankitusta kaihista ovat esimerkiksi vanhuuden kaihi ja PRA:han liittyvä toissijainen kaihi. Ns. nukleaariskleroosi (ei luokitella kaihiksi) on normaaliin ikääntymiseen liittyvä muutos, jossa linssin ydin tiivistyessään muuttuu "opaalinharmaaksi". Muutoksella ei ole merkittävää vaikutusta näkökykyyn.

Kaihi voidaan poistaa leikkauksella fakoemulsifikaatiomenetelmällä.

Suomenlapinkoirille tyypillisimmät kataraktan muodot ovat posteriori polaarinen ja kortikaalinen, jotka katsotaan perinnöllisiksi.

Perinnöllinen kaihi -diagnoosin saanutta koiraa ei saa käyttää jalostukseen. Poikkeuksena ovat perinnölliseksi todetut ja oletetut muut vähämerkitykselliset linssin kaihimuutokset, joita saa käyttää jalostukseen terveen kumppanin kanssa. Jalostuksesta poissulkevat kaihimuodot ovat posteriori polaarinen, kortikaalinen, nukleaarinen, synnynnäinen ja totaali katarakta.

RD

Verkkokalvon kehityshäiriö (retinal dysplasia, RD) jaetaan kolmeen muotoon. Lievimässä, multifokaalissa RD:ssä (MRD) muutokset ovat pieniä, yksittäisiä tai lukuisia poimuja verkkokalvolla. Muutokset pysyvät yleensä ennallaan ja niiden merkitys koiralle on hyvin vähäinen.

Geograafisessa RD:ssä (GRD) muutos on laajempi ja yleensä melko keskellä silmänpohjaa, jolloin sillä voi olla vaikutusta näkökykyyn. Muutokseen liittyy myös paikallista verkkokalvon ohentumista ja joskus myös irtaumaa.

Vakavin muoto (ns. totaali RD, TRD) on onneksi harvinaisin. Siinä verkkokalvon kehitys on jäänyt merkittävästi kesken eikä se ole kiinnittynyt normaaliin paikkaansa. Silmä on sokea ja siinä on usein muitakin kehityshäiriöitä.

Eri muodoilla (MRD, GRD ja TRD) ei toistaiseksi ole todistettu olevan geneettistä yhteyttä.

TRD-sairaita koiria ei saa käyttää jalostukseen. MRD- JA GRD-koiria voi käyttää jalostukseen terveen kumppanin kanssa. Jälkimmäisen osalta The European College of Veterinary Ophthalmologists (ECVO) päivitti vuonna 2018 suositustaan niin, että GRD:tä ei enää useimmilla roduilla pidetä jalostuksen esteenä.

PHTVL/PHPV

PHTVL/PHPV (persistent hyperplastic tunica vasculosa lentis/persistent hyperplastic primary vitreous) tarkoittaa linssiä ympäröivän verisuonituksen ja/tai alkulasiaisen liiallista kasvua sikiönkehityksen alussa ja vajavaista surkastumista syntymän aikoihin/sen jälkeen. Seurauksena on eriasteisia samentumia linssin takana sekä mahdollisesti myös linssin epämuotoisuutta.

Muutokset on jaettu kuuteen vakavuusasteeseen, joista lievin (aste 1) on onneksi yleisin. Siinä linssin takapinnalla on pieniä pistemäisiä (ei paljain silmin nähtäviä) pigmenttipisteitä/sidekudosplakkeja, joista ei koiralle ole haittaa. Vakavammissa muodoissa (2–6) sidekudosplakki on laajempi (aste 2) ja siihen voi liittyä aktiivista verisuonitusta (aste 3) sekä linssin epämuotoisuutta (asteet 4–6). Vakavampiin asteisiin saattaa liittyä toissijaisia kaihimuutoksia ja nämä yhdessä voivat aiheuttaa merkittävää näköhaittaa ja silmän tulehdusta ja kipua.

Koiria joilla on 1. asteen muutoksia, voidaan käyttää jalostukseen, mutta kumppanilla ei saa olla samaa diagnoosia. Vakavampia muotoja (aste 2–6) ei saa käyttää jalostukseen.

PPM

PPM (persistent pupillary membranes) tarkoittaa synnynnäisiä sikiöaikaisten verisuonten ja kalvojen jäänteitä iiriksessä eli värikalvossa. Tavallisimmin jäänteet ovat harmittomia lankamaisia rihmoja värikalvon pinnalla (iris-iris PPM). Osaa iris-iris PPM -rihmoista voi olla vaikea havaita mustuaisen eli pupillin laajentamisen jälkeen, koska ne "piiloutuvat" värikalvon poimuihin.

Vakavissa tapauksissa (PPM, iris-linssi; PPM, iris-kornea ja PPM lamina) jäänteet kiinnittyvät linssin etupinnalle ja/tai sarveiskalvon sisäpinnalle, jolloin ne voivat vaikuttaa pupillin toimintaan ja näkökykyyn.

Lieviä tapauksia (iris-iris PPM) voi käyttää jalostukseen, mutta kahta PPM iris-iris -diagnoosin saanutta koiraa ei saa yhdistää. Vakavia tapauksia (linssin etupinnan/sarveiskalvon sisäpinnan muutoksia) ei pidä käyttää jalostukseen.

Distichiasis/ektooppinen cilia

Ylimääräisten ripsien (distichiasis ja ektooppinen cilia) karvatuppi sijaitsee luomirauhasessa tai sen vieressä. Distichiasiksessa, joka on näistä lievempi, karva kasvaa ulos luomen vapaasta reunasta. Oireet riippuvat karvan paksuudesta ja kasvusuunnasta. Ohuet, ulospäin suuntautuvat karvat aiheuttavat tuskin lainkaan oireita. Paksummat ja silmän pintaan osuvat karvat sitä vastoin voivat aiheuttaa eriasteisia ärsytysoireita: lievää vuotamista ja räpyttelyä tai voimakkaampia kipuoireita ja jopa sarveiskalvovaurioita. Ripsiä voi irrota ja kasvaa takaisin karvan vaihtumisen yhteydessä.

Ektooppinen cilia kasvaa luomen sisäpinnan sidekalvon läpi ja aiheuttaa lähes aina voimakkaat kipuoireet (siristys, hankaaminen ja vetistys) ja sarveiskalvovaurioita.

Hoitona on tarvittaessa ripsien nyppiminen (ripset kasvavat takaisin) tai karvatuppien tuhoaminen joko polttamalla tai jäädyttämällä (distichiasis) tai ripsen ja karvatupen poistaminen kirurgisesti (ektooppinen cilia). Vaiva on selvästi periytyvä, mutta periytymismekanismi ei ole tiedossa. Se luokitellaan nykyään silmätarkastuksissa lieviin, kohtalaisiin ja vakaviin muotoihin.

Vuonna 2021 ECVO uudisti silmätarkastusohjeitaan distichiasis/ektooppinen cilia -diagnoosin osalta. Distichiasis/ektooppinen cilia -diagnooseja ei enää erotella, koska kyseessä ovat saman asian eri muodot. Vakavissa tapauksissa ruksitaan silmätarkastuslomakkeeseen kohta vakava. Löydös luokitellaan vakavaksi, jos luomen reunasta kasvavia ylimääräisiä ripsiä (distichiasis) on paljon ja/tai havaitaan merkkejä niiden aiheuttamasta ärsytyksestä. Ektooppiset ciliat luokitellaan myös vakavaksi muutokseksi.

Kahta saman diagnoosin saanutta yksilöä ei saa yhdistää. Vakavia tapauksia (ektooppinen cilia ja selkeitä oireita aiheuttavat distichiat) ei kuitenkaan pidä käyttää jalostukseen ollenkaan.

Glaukooma

Glaukooma eli silmänpainetauti on monella rodulla perinnölliseksi oletettu silmäsairaus. Perinnöllistä (primaaria) glaukoomaa sairastavalla koiralla silmän sarveiskalvon ja värikanavan kulmaus (kutsutaan kammiokulmaksi) on rakenteeltaan usein poikkeava. Kammiokulmassa sijaitseva kampamainen rakenne (niin kutsuttu pektinaattiligamentti) on poikkeava ja/tai kammiokulma on madaltunut. Rakenteen poikkeama voi kehittyä iän myötä.

Silmän sisällä tuotettu neste ei poistu poikkeavan kammiokulman kautta normaalisti ja silmänpaine nousee. Tila on kivulias, lääkitykseen usein heikosti vastaava ja johtaa usein sokeuteen. Tehokasta pitkäaikaishoitoa ei ole. Kivun poisto ja silmänpaineen nopea alentaminen ovat tärkeimmät tavoitteet. Hoitamattomana korkea silmänpaine aiheuttaa näön menetyksen. Silmän poisto tai silmänsisäisen proteesin asettaminen (intraskleraali proteesi) on usein paras vaihtoehto potilaalle, jos silmä on kipeä ja sokea ja lääkkeisiin vastaamaton.

Kammiokulman tähytyksessä eli gonioskopiassa arvioidaan kammiokulman rakennetta. Gonioskopia voidaan tehdä osana virallista silmätarkastusta tai erillisenä lisätutkimuksena.

Glaukooma on yleistynyt suomenlapinkoirilla huolestuttavasti suhteessa gonioskopiatutkittujen koirien määrään. Olisi tärkeää, että rotujärjestölle tulisi tieto niistä koirista, joilta on jouduttu poistamaan silmä, mutta joille ei ole tehty virallista silmätutkimusta. Epävirallisia tai ulkomailla todettuja tapauksia on tullut jalostustoimikunnan tietoon 19 kpl (tilanne syyskuu 2023). Vuosina 2013–2022 78:lle suomenlapinkoiralle on tehty gonioskopia. Niistä 48 oli terveitä ja 30:llä oli eriasteisia muutoksia. Suomenlapinkoiria tulisi tutkia gonioskopian avulla huomattavasti nykyistä useammin, jotta saataisiin selville ongelman levinneisyys rodussa. Glaukoomasairasta koiraa, tai koiraa jolla on todettu vakava ICAA (kammiokulman poikkeavuus), ei saa käyttää jalostukseen. Koiran, jolla on todettu lievä tai kohtalainen ICAA saa yhdistää vain gonioskopiatutkimuksessa lausunnon terve saaneeseen partneriin. Rakennevian omaavan koiran jälkeläiset tulee tarkastuttaa gonioskopiatutkimuksella terveeksi, mikäli niitä aiotaan käyttää jalostukseen.

Vuoteen 2017 asti gonioskopiatutkimuslöydöksissä käytettiin termejä *fibrae latae*, *laminae* ja *occlusio*. Kahden ensimmäisen diagnoosin saaneita yksilöitä oli sallittua käyttää perustellusta syystä jalostukseen, kun taas *occlusio*-diagnoosi sulki koiran pois jalostuksesta. Taulukossa 21 on vielä käytössä vanhat termit.

Taulukko 17. Yhteenveto vuosina 2013–2022 syntyneiden silmätarkastusten osalta (Koiranet 06.08.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Yht.
Syntyneet	1106	1194	1212	1251	1239	1409	1319	1269	1570	1227	12796
Tutkitut	401	452	454	398	439	467	424	388	244	20	3687
Tutkittu %	36 %	38 %	37 %	32 %	35 %	33 %	32 %	31 %	16 %	2 %	
Terkeitä	332	369	377	336	373	375	353	333	207	17	3072
Terkeitä %	83 %	82 %	83 %	84 %	85 %	80 %	83 %	86 %	85 %	85 %	
PRA	0	1	0	0	2	0	1	0	0	0	4
Posterior polaarinen katarakta	15	10	7	6	4	7	2	1	5	0	57
Kortikaalinen katarakta	19	20	11	10	5	9	3	2	5	0	84
Nukleaarinen katarakta	0	0	4	2	2	3	1	1	0	0	13
Punktaatti katarakta	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2
Totaali katarakta	2	1	1	0	1	1	0	2	0	0	8
Linssin etuosan saumalinjan katarakta	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Muu vähämerkit. kaihi	2	2	4	5	5	7	5	3	4	0	37
MRD	3	5	7	2	4	8	7	4	1	1	42
GRD	0	2	5	1	2	1	1	0	0	1	13
TRD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PHTVL/PHTV aste 1	6	2	1	1	1	0	1	2	0	0	14
PHTVL/PHTV asteet 2-6	1	1	2	3	0	2	1	0	0	0	10
PPM, iris-iris	7	19	24	20	23	34	38	23	17	2	207
PPM, iris-linssi	1	0	1	0	1	1	1	0	0	0	5
PPM, iris-kornea	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	4
Distichiasis	12	12	14	11	12	12	6	9	2	0	90

Distichiasis, Ektooppinen cilia	0	0	1	0	1	1	3	0	3	0	9
Glaukooma	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2
ICAA Kammiokulman poikkeavuus, lievä	1	3	0	2	2	3	2	2	1	0	16
ICAA Kammiokulman poikkeavuus, kohtalainen	0	1	0	1	1	2	0	1	0	0	6
ICAA Kammiokulman poikkeavuus, vakava	0	3	1	0	3	0	0	1	0	0	8

Lonkkanivelen kasvuhäiriöt (ELT Anu Lappalainen)

Lonkkanivelen kasvuhäiriö eli ”lonkkavika”, (engl. hip dysplasia, HD) on koirien yleisin luuston/nivelten kasvuhäiriö. Se voidaan määrittellä perinnölliseksi lonkkanivelen löysyydeksi. Lonkat ovat syntymähetkellä **silmämääräisesti** normaalit, mutta muutokset alkavat jo pennun ensimmäisten elinviikkojen aikana. Löysyys johtaa reisiluun pään ja lonkkamaljan riittämättömään kontaktiin. Alueelle kohdistuu epänormaalin suuri paine, joka on sitä suurempi mitä pienempi kontaktialue on. Tämä voi johtaa mikromurtumiin ja lonkkamaljan mataloitumiseen. Noin vuoden iässä lantion luutumisen on täydellistä ja lonkkaniveletkin stabiloituvat. Yleensä kipukin helpottaa tässä iässä.

Lonkkanivelen kasvuhäiriö johtaa yleensä nivelrikkoon. Nivelrikon kehittymisen aikatauluun ja tyyppiin vaikuttavat rotukohtaiset ja yksilölliset erot. Lonkkanivelen kasvuhäiriön perimmäistä syytä ei tiedetä, mutta se periytyy **tämänhetkisen tutkimustiedon perusteella** kvantitatiivisesti eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Näistä osa on ns. suurivaikutteisia geenejä (engl. major gene). Periytymisaste vaihtelee eri tutkimuksissa välillä 0.1–0.6. Myös ympäristöllä on vaikutusta lonkkavian ilmenemiseen ja vaikeusasteeseen. Useissa tutkimuksissa on todettu runsaan ravinnonsaannin olevan yhteydessä lonkkavikaan. Ruokinta ei aiheuta dysplasiaa, mutta se tuo vian esiin geneettisesti alttiilla koirilla. Tämä pätee myös toisin päin, optimaalisella ruokinnalla lonkkanivelen kasvuhäiriö ei tule näkyviin tai on lievempää. Myös liian raju liikunta kasvuaikana voi pahentaa muutoksia.

Lonkkanivelen kasvuhäiriötä tavataan lähes kaikilla roduilla, mutta **sen yleisyys vaihtelee roduittain**. Oireet voidaan huomata pentuna 3–12 kuukauden iässä, jolloin kipu johtuu löysyyden aiheuttamasta nivelkapselin tulehduksesta tai luukalvon hermojen jännityksestä ja repeämisestä. Nuorilla koirilla oireina voivat olla takajalkojen ontuminen, ”pupuhyppely”, ylösnousuvaikeudet levon jälkeen, liikkumishaluttomuus ja nakshteleva ääni kävellessä. Oireet voivat alkaa äkillisesti ja omistaja voi liittää ne johonkin tapaturmaan. Oireet voivat vähentyä selvästi tai loppua kokonaan jopa useiksi vuosiksi, kun nivelen ympärille muodostuva sidekudos vähentää nivelen löysyyttä.

Toinen oireilevien koirien ryhmä on aikuiset koirat, joiden oireiden synnä on nivelrikko. Vanhemmilla nivelrikkoisilla koirilla oireet voivat olla epämääräisiä ja oireilu laitetaankin usein vanhenemisen piikkiin. Tyypillisiä oireita ovat takajalkojen ontuminen ja jäykkyys liikkeessä. Lonkkavikainen koira yrittää viedä

painoa pois takaosalta, mikä ilmenee kävellessä selkälinjan aaltoiluna ja lantion kiertymisenä. Tämä johtaa myös takaosan lihaskatoon ja etupään lihasten voimistumiseen.

Lonkkanivelen kasvuhäiriön ja siitä johtuvan nivelrikon hoidossa on ruokinnalla keskeinen merkitys. Ylipaino pahentaa oireita ja pelkkä painon pudotus voi helpottaa koiran oloa. Tulehduskipulääkkeitä ja pistoksena tai suun kautta annettavia nivelnesteiden ja nivelruston koostumusta parantavia aineita käytetään yleisesti. Sopiva liikunta pitää lihaksiston kunnossa ja nivelet liikkuvina. Kirurgisia hoitoja, kuten esimerkiksi lantion häpyluun lämpöluudutus, on myös olemassa. Huomioithan, että kirurgisesti hoidettua koiraa ei saa käyttää jalostukseen ja se tulisi siirtää jalostuskieltoon.

Lonkkavian vastustamisohjelma perustuu lonkkien röntgenkuvaukseen. Lonkkanivelen kasvuhäiriön periytyvyys on kohtuullinen. Ilmiasuunkin perustuvan jalostusvalinnan pitäisi johtaa tuloksiin, jos valinta on systemaattista eikä lonkkavikaisia koiria käytetä. Jalostusarvoindeksien (BLUP-indeksit) avulla valinta on tehokkaampaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kyynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria.

—

Suomenlapinkoirien jalostustoimikunta ei pääsääntöisesti hyväksy yhdistelmää, jonka lonkkien jalostusindeksien keskiarvo on alle 100.

Taulukko 18. Lonkkatutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 11.7.2023)

Vuosi	A	B	C	D	E	Yhteensä
2013	114	129	112	27	4	386
2014	116	136	123	33	1	409
2015	140	144	124	39	2	449
2016	127	142	132	56	6	463
2017	132	177	158	53	2	522
2018	102	168	148	32	1	451
2019	125	158	175	49	5	512
2020	131	173	212	45	11	572
2021	131	153	234	53	5	576
2022	116	159	205	42	2	524
Yhteensä	1234	1539	1623	429	39	4864

Taulukko 19. Lonkkatutkimusprosentit vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 11.7.2023)

Vuosi	A	B	C	D	E
2013	30 %	33 %	29 %	7 %	1 %
2014	28 %	33 %	30 %	8 %	0 %
2015	31 %	32 %	28 %	9 %	0 %
2016	27 %	31 %	29 %	12 %	1 %
2017	25 %	34 %	30 %	10 %	0 %
2018	23 %	37 %	33 %	7 %	0 %
2019	24 %	31 %	34 %	10 %	1 %
2020	23 %	30 %	37 %	8 %	2 %
2021	23 %	27 %	41 %	9 %	1 %
2022	22 %	30 %	39 %	8 %	0 %
Yhteensä	25 %	32 %	33 %	9 %	1 %

Lappalaiskoirat ry:n jalostuskriteerien mukaan C-lonkkainen tulee yhdistää vain A-lonkkaiseen. D- ja E-lonkkaisia koiria ei saa käyttää jalostukseen. Yhdistelmän lonkkien jalostusindeksien keskiarvon tulee olla yli 100. Tulee kuitenkin huomata, että suomenlapinkoirien lonkkatilanne on huonontunut siinä määrin, että siinä missä 2000-luvun alkupuolella lonkkaindeksin 100 saaneiden koirien lonkkakuvaustulos oli lähes poikkeuksetta väliltä A/A–B/B, nykyisin indeksi 100 vastaa useimmiten tulosta B/B toiseksi yleisimmän tuloksen ollessa B/C tai C/B, eikä C/C:kään harvinainen ole.

Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelmaan kuuluva pentueen vanhempien lonkkakuvausvaatimus pentujen rekisteröintiä varten on ollut voimassa vuodesta 1995 alkaen, mutta lonkkien tilanne ei ole lähes kolmenkymmenen vuoden aikana kuitenkaan merkittävästi parantunut, vaan päinvastoin C–E-lonkkaisten osuus kaikista kuvatuista on etenkin viimeisen kymmenen vuoden ajan ollut huomattavan nousujohteinen. Kun lonkkakuvausvaatimuksen alkuvuosina lonkkavikaisiksi tulkittavien (eli C-, D- ja E-lonkkaisten) osuus oli 25–32 % luokkaa, keskiarvo viimeisen kymmenen vuoden ajalta on n. 43 % ja viimeisen viiden vuoden ajalta n. 46 %. Vuonna 2021 kuvatuista koirista jopa yli puolet olivat C-, D- tai E-lonkkaisia. Suuntaus on siis huolestuttava, eikä pitkän aikaa kestänyt kuvaamispakko ole tuottanut toivotunlaista edistymistä, koska lonkkatuloksia ei ole riittävästi huomioitu jalostusvalinnoissa.

Myös naapurimaissamme Ruotsissa ja Norjassa, joissa molemmissa lonkkakuvataan nykyään kolminumeroisia määriä suomenlapinkoiria vuosittain, trendi on samansuuntainen: C-, D- ja E-tulosten yhteenlaskettu osuus on viime vuosina kivunnut 40 prosentin tuntumaan (Norjassa vuonna 2018 jopa 50 prosenttiin).

4.3.2 Muut rodulla todetut merkittävät sairaudet ja viat

Epilepsia (ELL Margetta Salminen)

Epilepsia (kaatumatauti) aiheuttaa toistuvia kohtauksia. Se on aivojen sähkötoiminnan häiriö. Epilepsia

on alkuperältään joko idiopaattista (=syy tuntematon) eli primaaria epilepsiaa (ensisijainen epilepsia) tai hankittua eli sekundaarista epilepsiaa (=toissijainen epilepsia). Hankittu epilepsia voi johtua esim. päähän kohdistuneesta vammasta tai aivokasvaimesta. Sitten puhutaan vielä reaktiivisesta epilepsiasta, jossa syy on aivojen ulkopuolinen tekijä, esim. aineenvaihdunnallinen häiriö, myrkytys jne.

Epilepsia on koirien yleisin hermostosairaus. Epilepsian esiintymisestä on eri rotujen kesken suurta vaihtelua. Epilepsian syytä ei tunneta, mutta perimällä epäillään olevan vaikutusta eräissä epilepsiatyypeissä.

Epilepsia on hieman yleisempää uroksilla kuin nartuilla, joten urossukuhormonitoiminta altistaneen sairauden esiintulolle. Ensimmäinen kohtaus tulee useimmiten 1–5-vuotiaana. Kohtaus voi tulla levossa tai valveilla. Kohtauksia voi olla omistajan tietämättä, jos ne tulevat öisin tai koiran ollessa yksin kotona. Kohtauksien oirekuva on moninainen. Koiralla saattaa olla häiriöitä tajunnassa ja liikkumisessa, lihasten jännittyneisyyttä tai kouristelua, muutoksia aistimuksien tuntemisessa ja tahdosta riippumattoman hermoston toiminnassa ja käyttäytymisessä. Koira saattaa kaatua kyljelleen, voi esiintyä kuolaamista/vaahdon tuleamista suusta, virtsa tai uloste saattaa mennä alle. Koira voi kääntää päätään toiselle puolelle, se voi hyökkäillä, se voi juosta päämäärättömästi, se voi haukkua, se voi tehdä epämääräisiä puremis- ja nielemisliikkeitä. Koira saattaa huutaa kohtauksen aikana. Tämä johtunee kontrolloimattomien äänihuulten kautta ulos tulevasta ilmasta, ei kivusta. Yleistynyt kohtaus lähtee laajalta aivoalueelta. Paikallisalkuinen (partiaalinen) kohtaus on lähtöisin pienestä kohtaa aivoista ja oireet ovat ”lähtöpaikan” mukaiset. Paikallisalkuinen kohtaus saattaa laajeta yleistyneeksi kohtaukseksi. Molempien tyyppisiä kohtauksia esiintyy suunnilleen yhtä paljon.

Kohtaukset vaihtelevat kestoltaan (sekunneista muutamiin minuutteihin, jopa 15 minuuttia) ja voimakkuudeltaan. Kohtausten esiintymistiheys vaihtelee paljon, kerran vuodessa, kerran viikossa, jopa tiheämmin.

Jotta tulee epileptisiä kohtauksia, aivojen kohtauskynnys madaltuu tai aivojen ärtyvyys lisääntyy. Tällaisia tekijöitä epäillään olevan esim. stressi, väsymys, hormonaaliset tekijät, kuume jne. Kohtausta ennakoivat 2/3 osalla koirista ns. aura. Se voi kestää sekunneista päiviin. Tämä jää usein omistajalta huomaamatta. Koiran käytös voi muuttua: säikky, arvaamaton, vaisu, vihainen, yrittää piiloutua, vikisee, on levoton, hakeutuu ihmisten läheisyyteen...

Kohtauksen jälkeen ”aivosolut ovat väsyneitä” eivätkä heti reagoi normaaleihin ärsykkeisiin: näkö hämärtyy joksikin aikaa, koira ei tunnista tuttua ihmistä, on tasapainohäiriöitä. Koiralla voi olla kova nälkä tai jano, se törmäilee esineisiin, läähättää, vaeltelee. Jälkitila voi kestää minuuteista moneen päivään. Kaikilla tätä ei esiinny.

Status epilepticus (päättymätön epilepsia-kohtaus tai uusi kohtaus alkaa ennen kuin koira on toipunut edellisestä kohtauksesta) on hengenvaarallinen tila. Koira on vietävä hätätapauksena hoitoon. Idiopaattinen epilepsia -diagnoosi pohjautuu muiden sairauksien poissulkemiseen.

Epilepsiasairaita tai epileptistyyppisiä kohtauksia saaneita koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 456 yksilöä (elokuu 2023). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkia omistajia kehoitetaan ilmoittamaan epilepsiasta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle. Epilepsian periytyvyyden tutkiminen on meneillään Hannes Lohen tutkimusryhmässä Helsingissä. Tutkimusryhmälle on toimitettu verinäytteitä sairaista ja terveistä verrokkikoirista. Jalostustoimikunta järjestää verinäytteiden ottotilaisuuksia yhdistyksen tapahtumissa. Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista sairastui epilepsiaan tai sai epileptistyyppisiä kohtauksia 130 koiraa (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset);

prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 1,00 %. Edelliseen tarkastelujaksoon (2008–2017) verrattuna prosenttiosuudessa (0,65 %) on havaittavissa hienoista selkeää nousua. Epilepsiaa sairastavaa koiraa tai sairaan koiran jälkeläisiä, täyssisaruksia ja vanhempia ei saa käyttää jalostukseen. Riskiyhdistelmiä on vältettävä. Suosituksista huolimatta riskikoiria kuitenkin käytetään jalostukseen, mikä selittää tapausten määrän nousun.

Immuunijärjestelmän ongelmat

Kilpirauhasen vajaatoiminta (ELL Margetta Salminen)

Kilpirauhasen vajaatoiminnan (hypothyreoosi) syy on 90 %:ssa tapauksista parantumaton kilpirauhaskudoksen sairaus, joka johtuu kilpirauhasen tulehduksesta. Tällainen tulehdus on seurausta koiran oman immuunipuolustuksen tuottamista kilpirauhasvasta-aineista. Kyseessä on autoimmuunisairaus. Ollaan sitä mieltä, että sairauteen liittyy perinnöllistä taipumusta. Kilpirauhaskudos voi olla sairas kuukausia tai vuosia, ennen kuin näkyvät oireet ilmaantuvat. Koska sairaus etenee vähitellen ja vaikuttaa useisiin elimiin, oireetkin ilmaantuvat eri tavoin eri yksilöillä. Kun oireet tulevat ilmi, on jo 75 % kilpirauhaskudoksesta tuhoutunut.

Oireet tulevat esille 4-6-11-vuotiaana. Sairaudelle alttiimmat rodut sairastuvat nuorimpina. Sairastumisessa ei ole koirilla havaittu sukupuolieroja ja sterilisaatio tai kastraatio ei vaikuta sairastumisalttiuteen. Aineenvaihdunnallisia oireita ovat apeus, väsymys, haluttomuus, surullinen ilme, lihominen, rasituksen keston aleneminen, liikkumishalukkuuden väheneminen.

Iho-oireita: karvapeite ohenee, karva vähenee hännästä, kyljistä ja reisien ulkopinnoilta, ihotulehdus, korvatulehdus, ihon paksuuntuminen. Jos esiintyy rasvaista hilseilyä, kehittyy märkäinen ihotulehdus, jolloin kutina saattaa olla voimakasta. Nartuilla kiimojen väli pitenee, kiima heikkenee (tai ei tule ollenkaan), tiinehtyminen huononee ja esiintyy abortteja. Uroksilla siittiöiden määrä voi vähetä, kivekset voivat olla normaalia pienemmät ja pehmeämmät rakenteeltaan. Hermosto-oireina saattaa esiintyä naamahermohalvaus tai tasapainohäiriöitä. Kyyneleritys vähenee.

Kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavia koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 255 kpl (elokuu 2023). Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkien omistajien tai kasvattajien toivotaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista sairastui kilpirauhasen vajaatoimintaan 58 koiraa (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset); prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,45 %. Edelliseen tarkastelujaksoon (2008–2017) verrattuna prosenttiosuudessa (0,23 %) on havaittavissa nousua. Sairasta koiraa tai sairaan koiran jälkeläisiä ei saa käyttää jalostukseen. Sellaisten riskilinjojen, joiden tiedetään saaneen sairaita jälkeläisiä, käyttöä on vältettävä. Suosituksista huolimatta riskikoiria kuitenkin käytetään jalostukseen, mikä selittää tapausten määrän nousun.

Addisonin tauti (ELL Margetta Salminen)

Addisonin tauti (hypoadrenokortikoidismi eli lisämunuaisen kuorikerroksen vajaatoiminta) on usein perinnöllinen autoimmuunisairaus. Tautia todetaan eniten nuorilla ja keski-ikäisillä koirilla. Sairaus on yleisempi nartuilla kuin uroksilla. Sairauden oireet ovat monenlaisia, välillä koiralla voi olla oireettomia jaksoja. Oireita voi esiintyä alkuvaiheessa vain stressin yhteydessä (trauma, infektio, leikkaus tms.). Stressi laukaisee akuutin Addisonin kriisin: vapina, kuivuminen, tajunta alenee, oksentelu, vatsakipu, hidas pulssi, lämmön lasku. Diagnoosinnissa viitteellistä taudille on, että usein munuaisarvo urea on kohonnut, kalium kohonnut, natrium (Na: K) alhainen, ACTH-testi diagnostinen.

Addison-sairaita koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 122 yksilöä (elokuu 2023). Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista sairastui Addisonin tautiin 28 koiraa (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset); prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,22 %. Edelliseen tarkastelujaksoon (2008–2017) verrattuna prosenttiosuudessa (0,28 %) on havaittavissa lievää laskua. Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Sairasta koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen. Addisonin tautia sairastavien koirien määrä on koirakannan kokoon nähden vähäinen, joten vaikka lähisukulaiset suositellaankin suljettavaksi pois jalostuksesta, käytännössä niiden määrä jää pieneksi, etenkin kun otetaan huomioon, että osa tapauksista on niin vanhoja, että lähisukulaiset eivät enää ole ikänsä puolesta jalostuskäytössä. Tiukan suosituksen toivotaan edesauttavan, että sairaus ei pääsisi leviämään koirakantaan laajemmin. Riskiyhdistelmiä on vältettävä. Suomenlapinkoirissa Addisonin tauti sekä Cushingin tauti vaikuttavat kulkevan samoissa linjoissa.

Sokeritauti (Diabetes Mellitus) (ELL Margetta Salminen)

Koiran sokeritauti on monimuotoinen aineenvaihduntasairaus. Siinä muodostuu puutetta insuliinihormonista. Yleisimmin diabetekseen sairastuvat keski-ikäiset koirat (noin 8-vuotiaat). Sairaus on yleisempi nartuilla kuin uroksilla.

Oireita ovat juominen, pissaaminen, lisääntynyt ruokahalu sekä painon putoaminen muutamassa viikossa. Lihaksisto heikkenee, virtsatie- ja hengitystietulehduksia saattaa esiintyä. Oireiden jatkuessa ilman hoitoa koira tulee apeaksi, syömättömäksi, alkaa oksennella ja elimistö kuivuu. Hoitamattoman sairauden seurauksena voi olla kooma ja kuolema. Laboratoriotutkimuksissa virtsassa todetaan sokeria ja usein ketoaineita. Veren sokeriarvo on kohonnut.

Diabetekseen sairastuneita koiria on jalostustoimikunnan tiedossa 113 yksilöä (elokuu 2023). Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista sokeritautisairaita on tiedossa 8 koiraa (jalostustoimikunnalle ilmoitetut tapaukset); prosenttiosuus tarkasteluajanjaksolla syntyneistä oli 0,05 %. Sairaista koirista kerätään edelleen tietoa koirien omistajien tai kasvattajien ilmoittamien tietojen ja eläinlääkärilausuntojen avulla. Kaikkien omistajien odotetaan ilmoittavan sairaudesta. Sairaiden koirien salaaminen on tuhoisaa rodun terveydelle.

Sairasta koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Allergiat/atopiat

Atopia on geneettisestä taipumuksesta aiheutuva tulehduksellinen ja kutiseva allerginen ihosairaus, jonka synnylle on perimän lisäksi olemassa useita altistavia tekijöitä, kuten koiran elinympäristö ja olosuhteet. Atopia on elinikäinen vaiva, joka on kontrolloitavissa, muttei parannettavissa. Ruoka-aineallergia on koiralla atopiaa huomattavasti harvinaisempaa. Vain 10 % iho-oireisista koirista kärsii ruoka-aineallergiasta, jolloin koiralla on yleensä myös ruuansulatuskanavan oireita (ilmavaivat, ripuli).

Atopia on tyypillisesti nuoren aikuisen koiran sairaus ja oireet alkavat suurimmalla osalla atoopikoista 6 kk – 3 vuoden iässä. Allerginen nuha, astma ja silmän sidekalvontulehdus ovat koiralla harvinaisia. Koira reagoi ihollaan ja atopia onkin koiran yleisin ihosairaus. Atopiaan liittyvien toistuvien ihon bakteeri- ja hiivatulehdusten esiintymisestä on päätelty, että atooppikokoirilla olisi puutteellisesti toimiva

soluvälitteinen immuunivaste. Atopialle tyypillistä on, että oireet helpottuvat ja pahenevat kausittaisesti ainakin sairauden alkuvaiheessa. Jos oireet ovat heti alkuun jatkuvia, voidaan hyvällä syyllä epäillä ruoka-aineallergiaa aiheuttajaksi.

Atooppinen iho kutisee, minkä seurauksena koira raapii ihonsa rikki. Turkki on hilseilevä ja huonokuntoinen sekä ohut tai jopa paikoin kalju. Niiltä alueilta, joissa kutina on voimakkainta, iho paksunee jatkuvan raapimisen ja kalvamisen seurauksena sekä tummuu. Muutokset paikallistuvat naamaan (huulet ja silmien ympärys), korviin, tassuihin, jalkoihin, leukaan ja vatsan alle (kainalot ja nivuset). Joillakin koirilla jatkuva kutina aiheuttaa myös käyttäytymisen muutoksia, esim. ärtyisyyttä. Toistuvat korvatulehdukset ovat eräs tavallisimmista atooppikon iho-oireista.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 165 allergista koira. 99:llä koiralla on ilmoitettu olevan jonkinlaista iho-ongelmaa (ihotulehduksia, atopiaa, kutinaa, ihottumaa, hiivatulehduksia tai hilseilyä) ja näistä 11:llä on diagnosoitu Alopecia X. Todennäköisesti läheskään kaikki allergiset koirat eivät tule jalostustoimikunnan tietoon. Allergista tai atooppista koira ei saa käyttää jalostukseen.

Autoimmuunisairaudet ja immuunijärjestelmän ongelmat ovat yhteydessä rodun ja yhdistelmien geneettiseen monimuotoisuuteen. Sairaot koirat tulee sulkea pois jalostuksesta ja riskiyhdistelmien tekemistä tulee karttaa.

Muut sairaudet

Cushingin tauti

Cushingin tauti eli lisämunuaisen kuorikerroksen liikatoiminta koiralla on kohtalaisen yleinen sairaus kaikkien rotujen kannassa. Sairautta esiintyy eniten keski-ikäisillä ja vanhoilla koirilla, mutta jopa vuoden ikäinen koira voi sairastua Cushingin tautiin. Useimmiten tätä sairautta tavataan keski-ikäisillä nartuilla.

Yleisiä oireita ovat iho-oireet, lisääntynyt juominen ja virtsaaminen, läähätys, väsymys, apeus, kiimahäiriöt, lisääntynyt ruokahalu ja infektioherkkyys. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Jalostustoimikunnan tiedossa on 39 Cushingin tautiin sairastunutta yksilöä (elokuu 2023).

Sairasta koira, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen. Cushingin tautia sairastavien koirien määrä on koirakannan kokoon nähden vähäinen, joten vaikka lähisukulaiset suositellaankin suljettavaksi pois jalostuksesta, käytännössä niiden määrä jää pieneksi, etenkin kun otetaan huomioon, että osa tapauksista on niin vanhoja, että lähisukulaiset eivät enää ole ikänsä puolesta jalostuskäytössä. Tiukan suosituksen toivotaan edesauttavan, että sairaus ei pääsisi leviämään koirakantaan laajemmin. Riskiyhdistelmiä on vältettävä. Suomenlapinkoirissa Cushingin tauti sekä Addisonin tauti vaikuttavat kulkevan samoissa linjoissa.

Pompen tauti (Eija Seppälä, tutkija Hannes Lohen tutkimusprojektista v. 2006–2014)

Pompen tauti (tunnetaan myös nimellä glycogen storage disease type II, GSD II) on suomenlapinkoirilla esiintyvä etenevä glykogeeniainenvaihdunnan sairaus. Sama tauti tunnetaan myös ihmisillä.

Koirilla Pompen tauti ilmenee hidastuneena kasvuna, toistuvana liman oksentamisena, etenevänä lihasheikkoutena ja jatkuvana läähätyksenä. Tautiin liittyy myös käännvirtaus ruoansulatuskanavassa johtuen laajentuneesta ruokatorvesta sekä sydänpoikkeavuuksia. Koska sairaus on etenevä, siitä kärsivät koirat joko kuolevat tai lopetetaan yleensä ennen kahden vuoden ikää. Koirien Pompen tautiin ei ole hoitoa.

Tauti vaurioittaa kaikkia elimiä, mutta pääoireet koskevat kudoksia, joiden energiantarve on suurin

(sydän-, luusto- ja sileäkudos, joka mm. ympäröi ruokatorvea). Helsingin yliopistolla ja Folkhälsanilla toimiva Hannes Lohen koiragenetiikan tutkimusryhmä on tunnistanut Pompen taudin aiheuttavan geenivirheen ja sairaudelle on tarjolla geenitesti.

Tauti periytyy autosomaalisesti peittyvästi eli sairaan yksilön molemmat vanhemmat ovat taudin kantajia. Pompen taudin geenitestauksiin on osallistunut **testin valmistuttua (10/2012) suomenlapinkoiria 1993 kpl (tilanne 7.9.2023)**. Testattujen perusteella **9766** jälkeläisen tulos on tiedossa. Kaikkiaan on tiedossa **11759** koiran geneettinen status, joista **11583** tervettä, **173** kantajaa ja 5 sairasta. Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle. Viimeisin Pompen-sairaaksi geenitestattu suomenlapinkoira on syntynyt vuonna 2012.

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien koiran omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Pompen-kantajille ja Pompen-testaamattomille koirille urostiedusteluissa suositellaan vain terveeksi testattua koiraa tai koiraa, joka voidaan vanhempiensa geenitestin perusteella todeta terveeksi. Suositus voidaan antaa testaamattomalle koiralle sillä varauksella, että joko molemmat tai toinen osapuoli testataan ennen astutusta ja todetaan terveeksi. Jalostustoimikunta järjestää joukkotestauksia yhdistyksen tapahtumissa.

Degeneratiivinen myelopatia (DM)

Degeneratiivinen myelopatia on perinnöllinen etenevä selkäytimen rappeumasairaus, joka johtaa koiran takapäin heikkouteen ja myöhemmin mahdollisiin halvausoireisiin tyypillisesti 8–14-vuotiailla koirilla. Oireet alkavat takaraajojen koordinaatiohäiriöillä, jotka pahenevat 6–12 kuukauden kuluessa johtaen takaraajojen halvaukseen. Sairauteen on olemassa geenitesti. **DM-geenitestauksiin on osallistunut vuosina 2008–2017 syntyneitä suomenlapinkoiria 638 yksilöä (tilanne 27.9.2018)**. Testattujen perusteella **540** jälkeläisen tulos on tiedossa. Kaikkiaan on tiedossa **3752** koiran genotyyppi, joista **3141** tervettä, **590** kantajaa ja **21** sairastumisaltista (tilanne 25.9.2023). Luvut ovat todellisuudessa suurempia, koska kaikkia geenitestituloksia ei ole ilmoitettu jalostustoimikunnalle.

DM-diagnoosi vahvistetaan ruumiinavauksella. Tähän mennessä (tilanne 9.9.2023) on vahvistettu kahden kliinisesti DM-sairaaksi diagnosoidun, sairastumisalttiiksi geenitestatun koiran diagnoosi. Lappalaiskoirat ry korvaa ruumiinavauskulut toistaiseksi kaikille geneettisesti sairastumisalttiille koirille. **Tämänhetkiset sairastumisalttiiksi testatut koirat ovat pääosin vielä nuoria, ja menee vielä vuosia, että ruumiinavaustuloksia kertyy tarpeeksi suuri määrä sen päättelyyn, että kuinka suuri osa geneettisesti sairastumisalttiista sairastuu kliinisesti.**

Testatuista koirista kerätään edelleen tietoa ja kaikkien koiran omistajien odotetaan ilmoittavan testituloksesta. Lisäksi jalostustoimikunta kerää tietoa kliinisesti sairastuneista yksilöistä. **Kahden tunnetun DM-kantajan yhdistelmä ei voi saada jalostustoimikunnan hyväksyntää. Sairastumisalttiin saa yhdistää vain genotyypiltään terveeseen. Sairastumisalttiin (C tai c) saa yhdistää vain genotyypiltään terveeseen (A tai a).** Muilta osin Lappalaiskoirat ry:n jalostuskriteereissä ei ole rajoituksia DM-statuksen suhteen.

Osteogenesis Imperfekta (OI)

Sairaus on luustonkehityshäiriö jo syntyvillä pennuilla; sairaan pennun luusto on hauras ja murtuu yleensä jo synnytyksen yhteydessä. Oireena ovat erittäin kivuliaat luunmurtumat ja luusto on epämuodostunut. Sairaana yksilön pitkät luut ovat poikki. Pennut ovat pienempiä, eivät kasva tai kehity ja ilmaisevat kipua. Pentu ei ryömi normaalilla tavalla johtuen luunmurtumista. Kylkiluiden murtumat vaikeuttavat hengitystä. Pennut eivät koskaan pääse jaloilleen. Tautiin ei ole hoitoa, vaan pennut joudutaan lopettamaan. Tauti on resessiivisesti periytyvä eli sairaus puhkeaa kahden kantajan saadessa pentuja.

Suomenlapinkoirille on syntynyt vuosina 2009–2017 yhteensä viisi pentuetta, joissa on ollut OI-sairaita pentuja. Tämän lisäksi on kaksi pentuetta, joissa epäillään olleen OI-sairaita pentuja, mutta sairauden varmuutta ei selvitetty. Syntyneistä koirista on jouduttu sairauden vuoksi lopettamaan yli puolet. Jalostustoimikunta seuraa tilanteen kehitystä. Sairauteen ei suomenlapinkoirilla ainakaan toistaiseksi ole geenitestiä.

Sairaan koiran vanhempia ja sisaruksia ei saa käyttää jalostukseen.

Immuunivälitteinen hemolyttinen anemia (IMHA)

Immuunivälitteinen hemolyttinen anemia (IMHA) ilmenee kohtalaisena tai vakavana anemiana ja siitä tunnetaan primaarinen sekä sekundaarinen (esim. kasvaimen tai infektion aiheuttama) muoto. IMHA johtuu elimistön käynnistämästä autoimmuunireaktiosta. Elimistö tuottaa vasta-aineita punasolujen pinnan antigeenejä vastaan, jolloin punasoluja tuhoutuu. Oireet alkavat yleensä akuutisti, ja niihin kuuluvat apatia ja anoreksia. Aiemmin sairaudesta käytettiin lyhennystä AIHA. Jalostustoimikunnan tiedossa on 11 IMHA-tapausta sekä kolme epäilyä. Immuunivälitteistä hemolyttistä anemiaa sairastavaa koiraa, sairaan koiran jälkeläisiä, vanhempia ja täyssisaruksia ei saa käyttää jalostukseen.

Trombosytopenia

Trombosytopeniassa eli verihiutalekadossa on kyse verihiutaleiden eli trombosyyttien liian vähäisestä määrästä veressä. Oireena voi olla verenvuotoalttius. Jalostustoimikunnan tiedossa on kolme trombosytopeniatapausta.

Luusto- ja nivelviat

Kyynärnivelen kasvuhäiriöt (ELT Anu Lappalainen)

Kyynärnivelen kasvuhäiriö (engl. elbow dysplasia, ED) on yleisin isojen ja jättikokoisten koirien etujalan nivelkivun ja ontumisen aiheuttaja. Kyynärnivelen kasvuhäiriön eri muotoja ovat varislisäkkeen (processus coronoideus) sisemmän osan sairaus, olkaluun nivelnastan (condylus humeralis) sisemmän osan osteokondroosi ja kiinnittymätön kyynärpään uloke (processus anconaeus). Kyynärnivelen inkongruenssia (nivelpintojen epäyhdenmukaisuutta) pidetään tärkeänä syynä kaikkiin edellä mainittuihin kasvuhäiriöihin ja myös se lasketaan kyynärnivelen kasvuhäiriöksi.

Kyynärnivelen kasvuhäiriön periytyminen on kvantitatiivista eli siihen vaikuttaa useita eri geenejä. Kasvuhäiriön tyyppi vaihtelee eri roduilla, mikä viittaa siihen että aiheuttajina ovat eri geenit. Kyynärnivelen kasvuhäiriö on yleisempää uroksilla todennäköisesti urosten suuremman painon ja mahdollisesti myös hormonaalisten tekijöiden takia. Nykykäsityksen mukaan perinnöllisillä tekijöillä on suurin osuus kyynärnivelen kasvuhäiriön synnyssä, mutta ympäristötekijöillä on osuutensa sen ilmenemisessä.

Kaikissa kyynärnivelen kasvuhäiriöissä oireet alkavat keskimäärin 4–7 kuukauden iässä. Tyypillinen oire on ontuminen, joka voi pahentua rasituksessa tai olla voimakkainta levon jälkeen. Ontuminen voi olla jatkuvaa tai ajoittaista. Omistajan voi olla vaikea havaita koiran ontumista, jos kasvuhäiriö on molemminpuolinen. Toisinaan kasvuhäiriö on molemmissa kyynärnivelissä, vaikka koira ontuu vain toista jalkaa. Usein oireet huomataan vasta aikuisiällä ja silloin oireet johtuvat sekundaarisesta nivelrikosta. Kiinnittymätön kyynärpään uloke ei välttämättä oireile nuorella koiralla ja se voi olla röntgenkuvauksen sivulöydös.

Kasvuhäiriöiden ja niiden erilaisten kirurgisten hoitojen tehosta ja pitkäaikaisennusteesta ei ole olemassa kattavia tutkimuksia. Leikkaushoidon hyöty on epävarma, jos nivelessä on jo selvät nivelrikon merkit. Kaikkien kyynärnivelen kasvuhäiriöiden seurauksena on ainakin hoitamattomana nivelrikko. Leikattuunkin jalkaan kehittyy yleensä aina jonkin asteinen nivelrikko, mutta sen määrä voi olla vähäisempää ja se voi kehittyä myöhemmin kuin ilman leikkausta hoidetussa nivelessä. Kyynärnivelen

nivelrikko invalidisoi koiraa yleensä pahemmin kuin esim. lonkkien nivelrikko, koska koiran painosta noin 60 % on etuosalla. Nivelrikon hoidossa tärkeitä ovat painon pudotus, liikunnan rajoitus ja tarvittaessa käytetään myös tulehduskipulääkkeitä. Lisäksi voidaan käyttää nivelnesteen koostumusta parantavia lääkkeitä ja ravintolisä.

Suomessa kyynärnivelkuvien arviointi perustuu pääasiassa nivelrikon merkkeihin, mutta myös muut kasvuhäiriöön viittaavat röntgenlöydökset huomioidaan. Jalostusarvoindeksit (BLUP-indeksit) tehostavat jalostusvalintaa. Indeksissä otetaan huomioon koiran oman tuloksen lisäksi sen kaikkien tutkittujen sukulaisten taso ja poistetaan röntgentuloksiin vaikuttavien ympäristötekijöiden vaikutusta. Jalostusindeksejä lasketaan jo useille roduille sekä lonkka- että kyynärnivelistä. Indeksien laskemisen edellytyksenä on riittävä määrä kuvattuja koiria.

Suomessa arvostelussa käytetään IEWG:n (International Elbow Working Group) esittämää kansainvälistä kyynärniveldysplasian arvosteluasteikkoa:

0 = Ei muutoksia. Normaali kyynärnivel.

1 = Lievät muutokset.

2 = Kohtalaiset muutokset.

3 = Voimakkaat muutokset.

Suomenlapinkoirille kokeiltiin kyynärnivelindeksilaskentaa syksyllä 2017, mutta kyynärkuvaustuloksissa ei ollut tarpeeksi vaihtelua laskennan onnistumiseksi. Koirilla, joilla on kyynärnivelen kasvuhäiriö, on usein lähisuvussa muita koiria, joilla on diagnosoituja kyynärnivelmuutoksia, tai koiria ei ole tutkittu kyynärnivelten osalta.

Taulukko 20. Kyynärniveltutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 21.08.2023)

Vuosi	0	1	2	3	Yhteensä
2013	239	9	1	1	250
2014	250	19	4	1	274
2015	297	19	4	1	321
2016	281	11	2	6	300
2017	329	15	3	3	350
2018	323	15	3	2	343
2019	369	22	4	3	398
2020	396	26	6	6	434
2021	415	26	8	5	454
2022	432	20	8	5	465
Yhteensä	3331	182	43	33	3589

Taulukko 21. Kyynärniveltutkimusprosentit vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 21.08.2023)

Vuosi	0	1	2	3
2013	96 %	4 %	0 %	0 %
2014	91 %	7 %	1 %	0 %
2015	93 %	6 %	1 %	0 %
2016	94 %	4 %	1 %	2 %
2017	94 %	4 %	1 %	1 %
2018	94 %	4 %	1 %	1 %
2019	93 %	6 %	1 %	1 %
2020	91 %	6 %	1 %	1 %
2021	91 %	6 %	2 %	1 %
2022	93 %	4 %	2 %	1 %
Yhteensä	93 %	5 %	1 %	1 %

Selkämuutokset

Artikkelissa kerrotaan niistä selkämuutoksista, joista on mahdollista saada Kennelliiton antama terveystutkimuslausunto. Tällaisia muutoksia ovat mm. spondyloosi (SP), välimuotoinen lanne-ristinikama (LTV) ja muut nikama-anomaliat (VA). Spondyloosilauseuntoja on annettu kaikille roduille 1.7.2012 alkaen, muita 1.6.2013 alkaen kuvatuille koirille. Virallisen lausunnon spondyloosin osalta saa, kun koira on vähintään 2 vuoden ikäinen.

Spondyloosi (ELT Anu Saikku-Bäckström)

Spondylosis deformans eli spondyloosi on selkärangan rappeumasairaus, jossa selkänikamien rajoille muodostuu luupiikkejä ja/tai -siltoja. Spondyloosia kehittyy usein normaalistikin ikääntymisen myötä, mutta bokseilla rappeumaa todetaan jo nuorilla koirilla. Spondyloosi on todettu perinnölliseksi sairaudeksi bokseilla (perinnöllisyys 0,42–0,62), joten sitä voidaan vastustaa jalostusvalinnoilla.

Silloittumat ovat yleisimpiä rintarangan loppuosassa ja lannerangan sekä ristiselän alueella, joten rinta- ja lannerangasta otetut sivukuvat ovat riittäviä kartoituskuvaamisessa. Spondyloosin suositeltava kuvausikä bokseilla on 2 vuotta, jolloin ikääntymismuutoksia ei vielä ole, mutta perinnölliset muutokset ovat ehtineet muodostua. Vanhalle koiralle sallitaan hieman enemmän muutoksia kuin saman lausunnon saavalle nuorelle koiralle, mutta eri-ikäisten koirien lausuntoja on vaikea verrata suoraan, koska ikääntymismuutosten osuutta on hankalaa arvioida. Kuitenkin kannattaa muistaa, että spondyloosi on etenevä sairaus, joten puhdas selkä tai vain lievät muutokset vanhemmalla koiralla on jalostuksellisesti erittäin merkittävä löydös.

Spondyloosia pidettiin pitkään koiralle merkityksettömänä oireettomana ikääntymismuutoksena. On kuitenkin havaittu, että selkärangan muodostuneet luupiikit ja silloittumat voivat aiheuttaa koiralle vaihtelevanasteisia oireita kuten jäykkyyttä, ontumista, epämääräisiä selkäkipuja ja hyppäämishaluttomuutta. Kehitymässä olevat luupiikit voivat murtua tai hangata toisiaan aiheuttaen tulehduskipua alueella – toisinaan paikalliset oireet helpottavat kun luutumisen etenee täydeksi sillaksi. Ventraalinen eli nikamien alapuolelle muodostuva siltamuodostus jäykistää selkää rasittaen viereisiä

nikamavälejä. Harvinaisempi lateraalinen eli nikamien sivuille muodostuva spondyloosi voi painaa hermojuuria ja aiheuttaa koiralle rajujakin oireita, kuten virtsan ja ulosteen pidätyskyvyttömyyttä tai halvausoireita. Tällaisen tilanteen diagnosointi vaatii useimmiten röntgenkuvauksen lisäksi tietokonetomografia- (CT) tai magneetti- (MRI) tutkimuksen. Spondyloosia sairastavien koirien oireilu vaihtelee voimakkaasti yksilöittäin ja jopa vaikeaa spondyloosia sairastava bokseri voi olla täysin oireeton, joten kartoituskuvaaminen on jalostuksellisesti tärkeää.

Spondyloosin periytymismekanismeja ei tarkkaan tiedetä, joten voidaan noudattaa yleistä vastaavanlaisten sairauksien jalostuksesta annettua suositusta: käytettäessä spondyloosia sairastavaa koiraa pyritään etsimään sille partneri, joka on spondyloosivapaa (SP0) tai jolla on vain lieviä muutoksia. Nuoren, keskivaikeaa (SP3) spondyloosia sairastavan koiran jalostuskäyttöä tulee harkita tarkkaan ja vaikeaa (SP4) spondyloosia sairastavat yksilöt tulisi sulkea pois jalostuksesta. Sukua tulee katsoa laajemminkin eli myös vanhempien ja pentuesisarusten lausunnot kannattaa huomioida koiran perimän ja ilmiön vaikutuksen arvioimiseksi.

On tärkeää muistaa, että selkänikamissa voi olla paljon muitakin sairauksia kuin spondyloosi, joten spondyloosipuhdas (SP0) selkä ei aina ole sama kuin terve selkä. Välimuotoiset nikamat erityisesti lannerangan lopun ja ristiselän välissä (L7–S) ovat melko yleisiä ja altistavat ristiselän kivuille tai toimintahäiriöille usein jopa enemmän kuin spondyloosi.

Arvostelussa käytettävä asteikko (1.6.2013 alkaen):

SP0, puhdas	Ei muutoksia.
SP1, lievä	Todetaan < 3 mm piikkejä korkeintaan 4 nikamavälissä tai > 3 mm piikkejä korkeintaan 3 nikamavälissä tai saareke korkeintaan 2 nikamavälissä.
SP2, selkeä	Todetaan silloittuma (täysi tai vajaa) korkeintaan 2 nikamavälissä ja/tai suuria saarekkeita korkeintaan 2 nikamavälissä.
SP3, keskivaikea	Todetaan silloittumia (täysiä tai vajaita) ja/tai suuria saarekkeita 3–7 nikamavälissä.
SP4, vaikea	Edellisiä vakavammat muutokset

Lausunnossa otetaan huomioon kaikki rintanikamat (1–13) sekä lannenikamat (1–7) ja ristiluu.

Tätä asteikkoa noudatetaan koiran 5 ikävuoteen saakka. Tämän jälkeen arvostelussa otetaan huomioon koiran ikä siten, että 5–7 vuotiaalla koiralla jätetään huomioimatta yksi silloittuma ja 8-vuotiaalla tai vanhemmalla koiralla jätetään huomioimatta kaksi silloittumaa. Kuitenkin jos vanhallakin koiralla on silloittumaa, ei se voi saada SP0 lausuntoa.

Taulukko 22. Spondyloositutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (Koiranet 16.10.2023)

Vuosi	SP0	SP1	SP2	SP3	SP4	Yhteensä
-------	-----	-----	-----	-----	-----	----------

2013	3 (100%)	0	0	0	0	3
2014	8 (100%)	0	0	0	0	8
2015	22 (100%)	0	0	0	0	22
2016	21 (95%)	1 (5%)	0	0	0	22
2017	27 (100%)	0	0	0	0	27
2018	39 (98%)	0	1 (2%)	0	0	40
2019	88 (100%)	0	0	0	0	88
2020	110 (98%)	1 (1%)	1 (1%)	0	0	112
2021	140 (99%)	2 (1%)	0	0	0	142
2022	138 (99%)	1 (1%)	0	0	0	139
Yhteensä	596 (99%)	5 (1%)	2	0	0	603

Välimuotoinen lanne-ristinikama (ELT Anu Lappalainen, Helsingin yliopisto)

Välimuotoinen lanne-ristinikama (lumbosacral transitional vertebra, LTV) on yleinen synnynnäinen ja perinnöllinen nikamaepämuodostuma, jonka periytymismekanismia ei tunneta. LTV:llä tarkoitetaan nikamaa, jossa on sekä lanne- että ristinikaman piirteitä. Välimuotoinen nikama voi olla viimeinen lannenikama (L7), jolloin puhutaan sakralisaatiosta tai ensimmäinen ristiluun nikama (S1), jolloin puhutaan lumbalisaatiosta. Muutos voi olla symmetrinen eli samanlainen oikealla ja vasemmalla puolella tai epäsymmetrinen, jolloin selällään otetussa röntgenkuvassa nähdään puoliero. Diagnoosi tehdään usein lonkkakuvasta, josta voidaan nähdä koiran ristiluu ja lanne-ristiluuliitos yhdestä suunnasta ("ylhäältäpäin"). Joillain koirilla lannenikamien lukumäärä on poikkeava, normaalin 7 nikaman sijaan näillä koirilla on 8 (L8) tai 6 (L6) lannenikamaa. L8 eli lumbarisaatio tarkoittaa että ristiluun 1. nikama on muodoltaan lannenikama ja L6 (sakralisaatio) tarkoittaa, että 7. lannenikama on muodoltaan ristinikama. Tämä on yksi LTV:n muoto ja se toteamiseen tarvitaan sekä rinta- ja lannerangan sivusuunnassa otetut röntgenkuvat. Lannerankakuvassa tulee näkyä koko ristiluun alue.

LTV:tä esiintyy useilla koiraroduilla, ja ainakin saksanpaimenkoirilla sen yhteydestä selkävaivoihin on tutkimustietoa. LTV altistaa lanne-ristiluuliitosalueen varhaiselle rappeutumiselle, minkä seurauksia voivat olla takaselän kivut ja pahimmassa tapauksessa takajalkojen halvausoireet. Hoitona käytetään lepoa ja kipulääkkeitä ja vakavimmissa tapauksissa leikkaushoitoa. Kotikoirina sairastuneet koirat

pärjäävät usein melko hyvin, mutta ennuste paluusta harrastus- tai työkoiraksi on epävarma.

LTV:stä voi saada lausunnon 12 kuukautta täyttänyt koira. Arvostelussa käytetty asteikko:

LTV0	Ei muutoksia
LTV1	Jakautunut ristiluun keskiharjanne (S1–S2)
LTV2	Symmetrinen välimuotoinen lanne-ristinikama
LTV3	Epäsymmetrinen lanne-ristinikama
LTV4	6 tai 8 lannenikamaa

LTV-muutosten yleisyydestä eri roduissa ei juurikaan ole vielä tietoa. Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta suosittelee jättämään oireilevat koirat pois jalostuksesta. Kaikkia oireettomia koiria voi käyttää, mutta LTV1–LTV4 -tuloksen saaneet koirat suositellaan yhdistämään vain LTV0-koirien kanssa. Tällaisten yhdistelmien jälkeläisiä suositellaan kuvattavaksi, jotta LTV-muutosten periytymisestä ja merkityksestä saadaan lisää tietoa.

Taulukko 23. Välimuotoinen lanne-ristinikama -tilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 16.10.2023)

Vuosi	LTV0	LTV1	LTV2	LTV3	LTV4	Yhteensä
2013	0	0	0	0	0	0
2014	11 (85%)	1 (8%)	0	1 (8%)	0	13
2015	27 (90%)	2 (7%)	0	0	1 (3%)	30
2016	22 (81%)	5 (19%)	0	0	0	27
2017	27 (84%)	2 (6%)	0	1 (3%)	2 (6%)	32
2018	45 (78%)	5 (9%)	2 (3%)	1 (2%)	5 (9%)	58
2019	85 (75%)	13 (11%)	1 (1%)	8 (7%)	7 (6%)	114
2020	107 (70%)	21 (14%)	3 (2%)	4 (3%)	17 (11%)	152
2021	150 (77%)	12 (6%)	5 (3%)	6 (6%)	21 (11%)	194

2022	172 (78%)	26 (12%)	4 (2%)	6 (3%)	13 (6%)	221
Yhteensä	646 (77%)	87 (10%)	15 (2%)	27 (3%)	66 (8%)	841

Nikamaepämuodostumat (ELT Anu Lappalainen, Helsingin yliopisto)

Selkärangan nikamien epämuodostumia (vertebral anomaly, VA) esiintyy useilla koiraroduilla. Niin sanotuilla "korkkiruuvihäntäisillä" roduilla (bostoninterrieri, englanninbulldoggi ja ranskanbulldoggi) saattaa koko selkäranka olla korkkiruuvihäntään liittyen epämuotoinen. Myös mopsi kuuluu perinteisesti tähän brakykefaalisten (lyhytkalloisten) rotujen joukkoon, vaikka sen häntä on eri tavalla kierteinen. Näillä koirilla yleisimpiä nikaman kehityshäiriöitä ovat erimuotoiset puolinikamat (hemivertebra) ja perhosnikamat (nikama, joka selällään otetussa kuvassa muistuttaa muodoltaan perhosta).

Spina bifida (selkärankahalkio) on tila, jossa nikaman katto ei ole sikiönkehityksen aikana sulkeutunut ja selkäydin tai sen kalvot ovat ilman nikaman luista suojaa. Myös häntä ja ristiluu ovat em. roduilla muodostuneet epämuodostuneista nikamista, minkä takia häntä on epämuodostunut, hyvin lyhyt ja jäykkä. Kipuja tai neurologisia ongelmia esiintyy, jos epämuodostuneet nikamat painavat selkäydintä. Tällainen selkä on myös normaalia alttiimpi tapaturmille. Hännän epämuodostumat voivat aiheuttaa virheasennon, joka voi johtaa ulostamisvaikeuksiin tai ihovaurioihin. On todennäköistä, että kaikilla em. tyyppisillä koirilla esiintyy epämuodostuneita nikamia, mutta niiden määrä ja muoto vaihtelevat eri yksilöillä.

Nikamien epämuodostumista voi saada lausunnon 12 kuukautta täyttänyt koira. Arvostelussa käytetty asteikko:

VA0, normaali	Ei muutoksia
VA1, lievä	1–2 epämuodostunutta nikamaa
VA2, selkeä	3–4 epämuodostunutta nikamaa
VA3, keskivaikea	5–9 epämuodostunutta nikamaa
VA4, vaikea	10 tai useampi epämuodostunut nikama

Joillakin koirilla voi olla nikamissa hyvin lieviä poikkeamia normaalista. Tällöin koira saa tuloksen VA0 (normaali), mutta lausunnon lisätietoihin merkitään VA-rajatapaus. Myös tällaisten muutosten lukumäärä näkyy koiran tiedoissa jalostustietojärjestelmässä. Yleisin tällainen muutos on lievä viimeisen rintanikaman vaillinaisesti kehittynyt kylkiluupari.

Taulukko 24. Tilasto nikamien epämuodostumista vuosilta 2013–2022, aikaraja: lausuntovuosi (Koiranet 16.10.2023)

Vuosi	VA0	VA1	VA2	VA3	VA4	Yhteensä
2013	0	0	0	0	0	0
2014	9 (90%)	1 (10%)	0	0	0	10
2015	14 (93%)	1 (7%)	0	0	0	15
2016	17 (100%)	0	0	0	0	17
2017	26 (96%)	1 (4%)	0	0	0	27
2018	50 (91%)	5 (9%)	0	0	0	55
2019	93 (88%)	13 (12%)	0	0	0	106
2020	113 (85%)	20 (15%)	0	0	0	133
2021	141 (83%)	29 (17%)	0	0	0	170
2022	186 (90%)	21 (10%)	0	0	0	207
Yhteensä	649 (88%)	91 (12%)	0	0	0	740

Olkanivelen osteokondroosi (Vilma Reunanen, pieneläinsairauksien erikoiseläinlääkäri)

Osteokondroosi (OC) on kasvuhäiriö, jossa ruston alainen luutuminen epäonnistuu, ja tämä aiheuttaa kyseiseen kohtaan rustovaurion. Joskus epäonnistunut luutuminen johtaa luukystan muodostumiseen (koiralla harvinaisempaa) ja tulehdusreaktion nivelessä. Osteocondrosis dissecans (OCD) on tila, jossa irronnut rustopala havaitaan esimerkiksi röntgenkuvasta tai tähytyksessä. Osteokondroosi on koirilla yleisintä olkanivelessä, mutta se voi esiintyä melkein missä nivelessä tahansa, kuten kinner-, polvi- ja kyynärnivelessä, ja lisäksi selkänikamassa. Olkanivelen osteokondroosimuutos sijaitsee olkaluunpään takaosassa.

Koiralla voi olla osteokondroosimuutoksia yhdessä tai useammassa nivelessä, mutta kaikki muutokset eivät aiheuta koiralle oireita. Osteokondroosi voi esiintyä myös yhtä aikaa kyynär- ja lonkkanivelen kasvuhäiriön kanssa.

Osteokondroosin oireena on yleensä epämääräinen ontuma 3–9 kuukauden iässä, tai ainakin ennen vuoden ikää. Välillä ontumaa voi olla vaikea huomata, etenkin jos se on lievä tai molemmissa jaloissa. Jotkut koirat alkavat oireilla vasta aikuisiässä. Lievä olkanivelen osteokondroosi on usein oireeton. Röntgenkuvissa osteokondroosi näkyy röntgenharvana kuoppana tai tasaantumana, jonka alla luun tiiviyys on yleensä paikallisesti lisääntynyt.

Olkanivelen osteokondroosin hoito suunnitellaan yksilöllisesti. Hoitosuunnitelmaan vaikuttavat mm. koiran koko, oireiden vakavuus ja oireiden alkamisikä. Oireettomille tai lieväoireisille kevytrakenteisille koirille voi sopia konservatiivinen hoito – painonhallinta ja rajoitettu liikunta ja lääkkeellinen hoito, kun taas varsinkin raskarakenteisemmille koirille kirurginen hoito on erittäin suositeltavaa. Vanhemmilla koirilla nivelrikkoa hoidetaan konservatiivisesti.

Nuorena 4–5 kk iässä alkaneet oireet ja vakavat muutokset oireiden alkaessa ja koiran suuri koko huonontavat ennustetta. Varhainen havaitseminen ja hoito antaa yleensä paremman ennusteen ja hidastaa nivelrikon kehittymistä. Pahimmassa tapauksessa kehittyy vakava nivelrikko ja/tai hauisjanteen tulehdus.

Luussa oleva osteokondroosimuutos voi parantua, pysyä ennallaan tai johtaa rustopalan irtoamiseen (OCD). Parantuneet tai ennallaan pysyneet osteokondroosimuutokset voivat johtaa lieviin nivelrikkomuutoksiin, kun taas OCD johtaa usein selviin nivelrikkomuutoksiin. Nivelen sisällä oleva irronnut rustopala ja/tai nivelnesteeseen kontakti luun pintaan aiheuttaa yleensä steriilin tulehdusreaktion (= lämmin, turvonnut, kipeä nivel). Sekä OC että OCD ovat saman sairauden eri ilmenemismuotoja.

Osteokondroosi on monigeeninen perinnöllinen sairaus, jonka puhkeamiseen vaikuttaa geenien lisäksi monia tekijöitä (nopea kasvu, liiallinen ruokinta ja ylipaino, fyysinen trauma, verenkiertohäiriö ja hormonaaliset tekijät). Ruokinnalla ja pennun mahdollisella ylipainolla on merkitystä kliinisen sairauden kehittymisessä. Osteokondroosille on esitetty periytymisasteita välillä 0,25–0,40, joten systemaattisilla jalostusvalinnoilla voidaan vähentää sen esiintymistä rodussa. Koiraa, jolla on todettu osteokondroosi missä nivelessä tahansa, ei tule käyttää jalostukseen. On myös muistettava, että oireeton koira voi periyttää osteokondroosia aiheuttavia genejä jälkeläisilleen, joten koko suku on otettava huomioon jalostusyhdistelmiä suunniteltaessa.

Suomenlapinkoirien olkaniveliä kuvataan vielä varsin vähän, mutta kuvattavien koirien määrä kasvaa vuosi vuodelta.

Taulukko 25. Olkanivelen osteokondroositutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikaraja: lausuntovuosi (Koiranet 27.09.2023)

Ensimmäiset kuvatut suomenlapinkoirat olivat vuonna 2018.

Vuosi	terve	sairas	tulkinnanvarainen	Yhteensä
2018	1	1	0	2
2019	4	0	0	4
2020	0	0	0	0
2021	14	1	0	15
2022	35	0	0	35
Yhteensä	54	2	0	56

Patellaluksaatio – polvilumpion sijoiltaan meno (ELT Anu Lappalainen)

Polvinivelen rakenteelliset heikkoudet altistavat patellaluksaatiolle eli polvilumpion sijoiltaan menolle. Jalka-asento on virheellinen ja polvilumpion telaurat ovat liian matalat. Patellaluksaatiota esiintyy suhteellisen runsaasti kääpiöroduilla ja sellaisilla suuremmilla roduilla, joilla on suora takajalka. Vika on periytyvä. Polvilumpion rakennetta säätelevät useat eri geenit, joiden esilletuloa myös ympäristö muokkaa. Pienikokoisilla roduilla polvilumpio luksoituu yleensä sisäänpäin (mediaalisesti).

Patellaluksaatio on synnynnäinen ja jaetaan vian vakavuuden perusteella neljään eri asteeseen. Eläinlääkäri tutkii polvet tunnustelemalla. I-asteen luksaatiot ovat tavallisesti oireettomia eivätkä kaipaavat hoitoa. II- ja III-asteen luksaatioissa koiralla havaitaan selviä liikkumisvaikeuksia. Ravatessaan koira koukistaa hetkittäin raajaansa sen sijaan, että tukeutuisi sillä maahan (polvilumpio on luiskahtanut pois paikoiltaan), ja jatkaa sitten normaalia ravia (polvilumpio on palautunut paikoilleen). IV-asteen luksaatioissa polvilumpio on pysyvästi pois paikoiltaan. Usein oireet huomataan tapaturman jälkeen, vaikka kyseessä on synnynnäinen vika. Patellaluksaatio voi myös pahentua eikä nuorena saatu tulos välttämättä ole lopullinen.

Lievien patellaluksaation muotojen hoidoksi riittää yleensä lepo ja kipulääkitys. Jos tämä ei auta, patellaluksaatiota voidaan hoitaa kirurgisesti. Leikkausmenetelmiä on useita. Vaikeimman asteen luksaatioissa hoito voi vaatia useita leikkauksia ja ennuste voi olla huono.

Arvostelussa käytetään Putnamin asteikkoa. Luksaatio voi olla mediaalinen tai lateraalinen (tai molempia):

0	Polvilumpio ei luksoidu.
Aste 1	Polvinivel on lähes normaali. Polvilumpiota voidaan liikutella helpommin kuin normaalisti ja patella saadaan luksoitumaan mikäli polvea samalla ojennetaan. Patella saattaa luksoitua ajoittain, mutta se palautuu itsestään paikoilleen. Polvilumpion suoran siteen kiinnityskohta saattaa olla lievästi kiertynyt.
Aste 2	Polvilumpio on tavallisesti paikoillaan raajan ollessa ojennettuna. Lumpio luksoituu polvea koukistettaessa tai rotatoitaessa (kierrettäessä) ja pysyy poissa telaurasta kunnes se asetetaan takaisin paikoilleen. Sääriluun (tibia) yläosa on kiertynyt jopa 30 astetta sisäänpäin (pienet koirat).
Aste 3	Polvilumpio on yleensä luksoituneena. Lumpio saadaan asetettua tilapäisesti paikoilleen. Sääriluun yläosa on kiertynyt jopa 30–60 astetta.
Aste 4	Polvilumpio on pysyvästi sijoiltaan, eikä se pysy telaurassa ilman leikkausta. Sääriluun yläosa on kiertynyt jopa 90 astetta.

Jalostustoimikunta on kerännyt tietoja patellaluksaatiosta erillisellä kaavakkeella kasvattajilta/koirien omistajilta. Jalostustoimikunnan tiedossa on 38 patellaluksaatio tapaus, joista 12 koiran polvet on jouduttu operoimaan.

Taulukko 26. Polvitutkimustilasto vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 10.7.2023)

Vuosi	0	1	2	3	4	operoitu	Yhteensä
2013	216	2	1	0	1	0	220
2014	191	4	0	0	0	0	195
2015	243	4	1	1	0	1	250
2016	234	10	0	0	0	1	245
2017	273	4	3	0	0	0	280
2018	243	5	1	2	0	0	251
2019	259	6	1	1	0	0	267
2020	273	2	2	0	0	0	277
2021	261	8	2	0	0	0	271
2022	297	3	1	0	0	0	301
Yhteensä	2490	48	12	4	1	2	2557

Taulukko 27. Polvitutkimusprosentit vuosilta 2013–2022, aikarajaus: lausuntovuosi (KoiraNet 10.7.2023)

Vuosi	0	1	2	3	4	operoitu
2013	98 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2014	98 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2015	97 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2016	96 %	4 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2017	98 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %
2018	97 %	2 %	0 %	1 %	0 %	0 %
2019	97 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %
2020	99 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %
2021	96 %	3 %	1 %	0 %	0 %	0 %

2022	99 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Yhteensä	97 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Jalostukseen voidaan suositella polvitarkastamattomia, oireettomia koiria tai polvitarkastuksessa lausunnon 0/0 saaneita koiria. Pentuna Patellaluksaation vuoksi leikattua koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Häntämutkat ja muut luuston kehityshäiriöt

Tähän kategoriaan sisältyvät häntämutkat, olka- ja kinnerniveliin sekä selkärangan kasvu- ja kehityshäiriöt. Nämä kaikki ovat osittain periytyviä mutta myös ympäristötekijöillä (esim. ravinto ja liikunta) voi olla suuri vaikutus kasvu- ja kehityshäiriöiden ilmenemisessä.

Häntämutka eli nikamavika hännässä tarkoittaa yhden tai useamman häntänikaman yhteenluutumista tai epämuodostumista. Suomenlapinkoiralla voi olla hännässään myös J-koukku eli ns. paimenkoukku. Tällainen J-koukku on täysin hyväksyttävä eikä sitä tule sotkea todelliseen häntämutkaan. J-koukun pystyy suoristamaan toisin kuin aidon häntämutkan.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 59 häntämutkaista koiraa. Häntämutkaista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Napatyrä (Pienelänsairauksien erikoislääkäri Jukka Marttila)

Koska napatyrä on aukko vatsaontelon alla lihaseinämässä, on tavallista, että aukkoon tunkeutuu vatsaontelon sisältöä; lievissä tapauksissa hieman vatsaontelon rasvakudosta, vakavammassa, ja joskus jopa pikaista kirurgista hoitoa vaativissa tapauksissa tyräpussiin mahtuu suolistoa. Vatsaontelon sisällön tunkeutuminen napanuoran aukkoon estää vastasyntyneellä aukon sulkeutumisen ja tämä on useimmiten syynä pienien napatyrien syntymiseen. Syntymän jälkeisinä päivinä voi onnistua painamaan aukkoon tunkeutuneen kudoksen takaisin ja näin estää tyrän syntymisen, vakavammassa tapauksissa navan paineleminen sen sijaan saattaa olla haitallista. Napatyrä saattaa olla kiinni kasvanut, mikä tarkoittaa sitä, että heti syntymän jälkeen napa-aukosta on valahtanut pieni määrä rasvakudosta ulos ja aukko on sen jälkeen sulkeutunut normaalisti. Navan kohdalle on jäänyt pieni rasvakudoksen aiheuttama pullistuma. Tällainen sulkeutunut tyrä on kaikkien yleisin ja on täysin vaaraton "kauneusvirhe".

Jos napatyrän aukko on niin suuri, että suoli mahtuu aukosta läpi, on tyrä aina korjattava leikkauksella. Suoli voi pakkautua tyräaukkoon niin tiukasti, että verenkierto salpautuu ja suolen osa menee kuolioon; tämä on hengenvaarallinen tila, ja vaatii pikaista kirurgista hoitoa. Oireina on erittäin voimakas akuutti kipu vatsassa, etenkin navan kohdalla. Jos vastasyntyneellä pennulla on epätavallisen suurelta tuntuva pullistuma navan seudulla, kannattaa pyytää eläinlääkärä tarkastamaan pentu. Useimmat napatyrän aiheuttamat ongelmat syntyvät vasta pikkupentuvaiheen jälkeen, kun koira alkaa liikkua aktiivisemmin ja kasvu on voimakkainta. Napatyrä korjataan pienellä leikkauksella, jossa aukko yksinkertaisesti ommellaan kiinni. Toimenpidettä saattaa vaikeuttaa aukon reunaan kiinni kasvaneet vatsaontelon kudokset jotka ensin täytyy irrottaa ja työntää takaisin oikeille paikoilleen. Leikkaus vaatii joko syvän rauhoituksen tai yleisanestesian; nukutusriskin vuoksi on usein odotettava pennun kasvamista ainakin kahden kuukauden ikäiseksi ennen leikkaustoimenpidettä. Vaarallisen suuri tyrä on leikattava mahdollisimman nopeasti.

Jalostustoimikunnan tiedossa on 235 napatyrätapausta, joka on todennäköisesti vain murto-osa todellisesta tilanteesta. Koiraa, jonka napatyrä on leikattu tai leikkausta vaativa, ei suositella käytettäväksi jalostukseen.

Nivustyrä (Pieneläinsairauksien erikoislääkäri Jukka Marttila)

Nivustyrä eli inguinaalityrä on myös tavallisimmin synnynnäinen. Tyrä muodostuu ns. nivuskanavan aukkoon, jos se on liian suuri. Suureen aukkoon pääsee valahtamaan vatsaontelon kudoksia, tavallisimmin rasvakudosta, mutta myös suolta voi päästä mahtumaan, jos aukko on niin suuri. Nivuskanavan aukot ovat normaalisti pienet reiät vatsaontelon seinämässä, josta uroksella tapahtuu kivesten laskeutuminen vatsaontelon sisältä kivespusseihin ja narttukoiralla maitorauhasiin kulkevat suuret verisuonet sekä uroksilla siemenjohtimet kulkevat näiden aukkojen kautta.

Nivustyrä aiheuttaa kipua liikkuessa. Tavallisimmin synnynnäinen nivustyrä havaitaan nuorella pennulla siinä vaiheessa kun pentu alkaa liikkua enemmän. Kipu saattaa ajoittain olla voimakastakin, niin että pentu vingahtelee ja pysähtyy äkillisesti, välillä taas on oireettomia jaksoja. Tunnustelemalla voi havaita pullistuman koiran nivusissa, mutta useimmiten pullistuma on niin pieni, että se löytyy vasta eläinlääkärin tutkimuksessa. Nivustyrää tavataan lähes yksinomaan narttukoirilla, uroksilla esiintyessään nivustyrä johtaa pahimmillaan tilanteeseen, jossa suolta ja vatsaontelon rasvakudosta voi valahtaa kivespussiin.

Nivustyrä kannattaa aina leikata, koska se aiheuttaa lievänäkin kipua nivustaipeessa; kipu voi olla niin epämääräistä, että se sitä ei koirasta huomaa eikä koira aina välttämättä ilmaise pientä kivun tunnettaan. Leikkauksessa tarkastetaan aina molemmat nivuskanavat, koska ne yleensä ovat molemmat liian suuria ja tyrä syntyy ennemmin tai myöhemmin toisellekin puolelle. Leikkaus tehdään useimmiten noin puolen vuoden iässä, aikaisemminkin, jos tyrä vaivaa kovasti tai on vaarallisen suuri.

Suomenlapinkoirilla nivustyrä on harvinainen. Jalostustoimikunnalle on ilmoitettu yhdeksän tapausta, kaikki narttuja. Koiraa, jolla on todettu nivustyrä, ei saa käyttää jalostukseen.

Purentaviat ja hammaspuutokset

Purentavikoja on jalostustoimikunnan tiedossa 111 tapausta. Vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista 27:llä on todettu yläpurenta. Neljällä koiralla on todettu alapurenta. Purentavikaista koiraa ei saa käyttää jalostukseen.

Hammaspuutokset ovat perinnöllisiä ja ne periytyvät polygeenisesti ja dominantisti. Hammaspuutosten merkityksestä koiralle voidaan olla montaa mieltä. Selvää kuitenkin on, että jos hammaspuutoksiin ei jalostuksessa kiinnitetä huomiota, vika yleistyy ja hammaspuutosten määrä lisääntyy.

Hammaspuutoksellista koiraa tulee käyttää jalostukseen harkiten ja sille tulee etsiä kumppani, jolla on täydellinen hampaisto. Hammaspuutoksia on kymmenen vuoden ajalta tiedossa 67 tapausta. Ilmoitetut viat ovat yleisellä tasolla, eikä tarkempaa tietoa mitkä hampaat puuttuvat tms. ole yksilöity.

4.3.3 Yleisimmät kuolinsyyt

Taulukko 28. Kuolinsyytilasto (Koiranet 7.11.2023)

Kuolinsyy	Keskim. elinikä	Yhteensä
Hengitystiesairaus	11 v 3 kk	37
Hengitystiesairaus	10 v 7 kk	17
Henkitorven rakenneheikkous, trakeakollapsi	12 v 10 kk	2
Keuhkojen kasvainsairaus	12 v 1 kk	6
Keuhkotulehdus	8 v 3 kk	4
Kurkunpään halvaus	13 v 3 kk	8
Hermostollinen sairaus	8 v 5 kk	50

Epilepsia	7 v 1 kk	35
Hermostollinen sairaus	9 v 6 kk	3
Immunologinen aivo-/aivokalvontulehdus	7 v 6 kk	1
Muu hermostollinen sairaus	12 v 2 kk	11
Iho- ja korvasairaudet	8 v 5 kk	50
Atopia, allerginen atooppinen ihotulehdus	6 v 3 kk	2
Iho- ja korvasairaudet	9 v 9 kk	7
Muu iho- tai korvasairaus	3 v 7 kk	3
Pyoderma, vakava tai toistuva märkivä ihotulehdus	11 v 6 kk	3
Immunologinen sairaus	7 v 9kk	25
Immunologinen sairaus	6 v 5 kk	6
Immuunihemolyyttinen anemia, IMHA, AIHA	6 v 8 kk	6
Muu immunologinen sairaus	8 v 11 kk	11
Verihiutalekato, trombosytopenia	8 v 5 kk	2
Kadonnut	5 v 5 kk	26
Kasvainsairaudet, syöpä	11 v 3 kk	524
Hermoston kasvain	9 v 10 kk	8
Ihon tai ihonalaiskudoksen kasvain	13 v 6 kk	16
Kasvainsairaudet, syöpä	11 v 2 kk	206
Luun tai nivelten kasvain	10 v 10 kk	15
Lymfoma, imusolmuke-syöpä	9 v 10 kk	11
Maksan, munuaisten tai suoliston kasvain	11 v 0 kk	80
Muu kasvainsairaus	11 v 0 kk	91
Pernan, sydämen tai verisuonijärjestelmän kasvain	10 v 11 kk	23
Utarekasvain, nisäkasvain	12 v 3 kk	63
Virtsarakon kasvain	12 v 1 kk	11
Kuollut ilman sairauden diagnosointia	10 v 4 kk	90
Lopetus ilman sairauden diagnosointia	10 v 11 kk	181
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	6 v 0 kk	50
Lopetus käytös- tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi	5 v 11 kk	27
Muu käytösongelma	6 v 0 kk	6
Pelokkuus	5v 0 kk	1
Salakavaluus tai arvaamattomuus	5 v 10 kk	9
Vihaisuus	6 v 11 kk	7
Luusto- ja nivelsairaus	9 v 3 kk	107
Kyynärniveldysplasia ja sen seurauksena kehittynyt nivelrikko	6 v 7 kk	9
Lonkkaniveldysplasia ja sen	7 v 10 kk	13

seurauksena kehittyvä nivelrikko		
Luusto- ja nivelsairaus	9 v 11 kk	38
Muu luuston tai nivelten kasvuhäiriö	7 v 1 kk	6
Muu luuston tai nivelten sairaus	12 v 2 kk	15
Nivelrikko, artroosi, muualla kuin lonkissa tai kyynärnivelissä	10 v 4 kk	11
Polven ristsidevaurio	9 v 10 kk	11
Polvilumpion sijoiltaan meno, patellaluksaatio	0 v 4 kk	4
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	8 v 6 kk	94
Haiman vajaatoiminta, EPI	3 v 6 kk	4
Maksan ja ruoansulatuskanavan sairaus	8 v 9 kk	24
Maksan vajaatoiminta	9 v 4 kk	18
Muu maksan tai ruoansulatuskanavan sairaus	8 v 10 kk	43
Ruokatorven laajentuma, megaesofagus	5 v 6 kk	4
Suoliston tukkiva vierasesine	5 v 10 kk	1
Muu sairaus, jota ei ole listalla	8 v 5 kk	162
Pennun synnynnäinen vika tai epämuodostuma	0 v 3 kk	10
Muu kehityshäiriö	0 v 3 kk	8
Pennun synnynnäinen vika tai epämuodostuma	0 v 1 kk	1
Sydämen tai sydänverisuonten kehityshäiriö	0 v 3 kk	1
Petovahinko	10 v 0 kk	6
Selkäsairaus	9 v 10 kk	24
Muu selkäsairaus	10 v 10 kk	7
Selkäsairaus	7 v 5 kk	5
Spondyloosi, nikamien luusilloittuma, nikamien yhteenluutuminen	10 v 3 kk	7
Välilevytyrä, "mäyräkoirahalvaus"	9 v 6 kk	3
Silmäsairaus	8 v 10 kk	31
Krooninen pinnallinen sarveiskalvon tulehdus, pannus	11v 5kk	1
Muu silmäsairaus	1 v 4 kk	2
Silmänpainetauti, glaukooma	10 v 1kk	9
Silmäsairaus	8 v 4 kk	10
Sokeutuminen	9 v 4 kk	9
Sisäeriterauhasten sairaus	9 v 11 kk	51
Diabetes, sokeritauti	10 v 5 kk	26
Kilpirauhasen vajaatoiminta	9 v 7 kk	6
Kortisolin liikaeritys, Cushingin tauti	11 v 0 kk	3
Kortisolin vajaeritys, Addisonin	8 v 8 kk	4

tauti		
Muu sisäeriterauhasten sairaus	9 v 2 kk	9
Sisäeriterauhasten sairaus	8 v 9 kk	3
Sydänsairaus	10 v 11 kk	65
Muu sydämen sairaus tai vajaatoiminta	11 v 4 kk	33
Sydämen läppävuoto, endokardoosi	14 v 0 kk	3
Sydänlihassairaus, kardiomyopatia	0 v 4 kk	1
Sydänsairaus	10 v 10 kk	27
Synnyttäminen sydämen tai sydänverisuonten kehityshäiriö	1v 6kk	1
Synnytysvaikeus	7 v 5 kk	1
Tapaturma tai liikennevahinko	5 v 4 kk	208
Vanhuus (luonnollinen tai lopetus)	14 v 2 kk	952
Virtsatie- ja lisääntymiselinten sairaus	10 v 11 kk	81
Kohtutulehdus, pyometra	12 v 4 kk	24
Munuaisten vajaatoiminta	9 v 6 kk	16
Muu virtsatie- tai lisääntymiselinten sairaus	9 v 11 kk	14
Virtsakivet tai virtsakiteet	10 v 10 kk	14
Virtsan pidätyskyvyttömyys, inkontinenssi	11 v 11 kk	2
Virtsatie- ja lisääntymiselinten sairaus	11 v 2 kk	16
Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu	10 v 7 kk	577
Kaikki yhteensä	11 v 0 kk	3367

Tarkasteltaessa kuolinsyitä havaitaan, että kuoliniän keskiarvo on 11 v 0 kk. Vanhuus (luonnollinen tai lopetus) on ollut kuolinsyynä 28,3 %:lla koirista. Tapaturmaisesti kuolleita on 6,2 % ja syöpä- tai kasvainsairauksien vuoksi on kuollut 15,6 %. Kasvainten takia lopetettujen/kuolleiden keski-ikä on 11 v 3 kk eli kasvaimet näyttävät olevan iäkkäimpien koirien lopetuksen syynä.

Huomiota kannattaa kiinnittää kohtaan ”Muu sairaus, jota ei ole listalla”. Koiria on kuollut tai lopetettu melko nuorina keski-ään ollessa 8 v 5 kk. Joukkoon mahtuu autoimmuuni- ja epilepsiasairaita. Tähän kohtaan kannattaa kasvattajien/omistajien kiinnittää huomiota. Toivotaan, että KoiraNettiin merkittäisiin selkeä kuolinsyy. Sama toive koskee myös kohtaa ”Kuolinsyytä ei ole ilmoitettu”; suurin osa näistä koirista on vanhoina kuolleita, mutta joukkoon mahtuu jokunen jalostusiässäkin oleva koira. Olisi tärkeää tietää mikä näiden koirien kuolinsyy oli, koska syy saattaa vaikuttaa myös mahdollisten jalostukseen käytettävien sisarusten ja vanhempien jalostuskäyttöön.

Vertaillen vuosina 2008–2017 syntyneiden koirien kuolinsyytilastoa, vanhuuden takia on kuollut tai lopetettu 2 koiraa. Kuolleiden keski-ikä jää alhaiseksi ollen 4 v 0 kk. Kyseisenä ajanjaksona on kuollut yhteensä 201 ilmoitettua koiraa ja näistä lähes neljännes tapaturman tai liikennevahingon seurauksena. Kuolleista 19:llä ei ole ilmoitettu täsmällistä kuolinsyytä.

4.3.4 Lisääntyminen

Rodun keskimääräinen pentuekoko on pysytellyt viiden tietämässä; viimeisen kymmenen vuoden aikana se on ollut pienimmillään 4,9 ja suurimmillaan 5,2.

Uroksilla suurin yksittäinen lisääntymisen liittyvä ongelma on kivesvika ja joissakin tapauksissa eturauhasvaivat. Lisäksi lisääntymisongelmia on muutamissa tapauksissa ilmennyt uroksen astumishaluttomuuden tai -kyvyttömyyden muodossa.

Jos uroksen molemmat kivekset eivät ole laskeutuneet normaalisti kivespusseihin vuoden ikään mennessä, koiraa pidetään kivesvikaisena. Kives tai molemmat kivekset ovat voineet jäädä joko vatsaonteloon tai nivuskanavaan. Etenkin vatsaontelossa olevia piilokiveksiä suositellaan poistettaviksi, koska ne altistavat koiran kasvaimille. Kivesvika on perinnöllinen, mutta sen periytymistavasta ei ole varmuutta. Todennäköisesti sen periytymiseen vaikuttaa useat eri geenit. Myös narttu voi periä kivesvikaa. Kivesvika eli piilokiveksisyys todetaan viimeistään yksivuotiaana.

Suomenlapinkoirilla ei ole tutkittua tietoa kivesvikaisuudesta, mutta niitä ilmoitetaan jalostustoimikunnalle muutamia kymmeniä tapauksia vuosittain. Kivestietoja on tallennettu Kennelliiton jalostustietojärjestelmään loppuvuodesta 2014 lähtien ja suomenlapinkoirilla on vuoden 2022 loppuun asti yhteensä 42 kivekset puutteelliset -merkintää. Jalostustoimikunnan tiedossa on kaikkiaan 527 kivesvikaista suomenlapinkoiraurosta.

Kivesvikaista urosta ei saa käyttää jalostukseen eikä kivesvikaisen uroksen jälkeläisiä rekisteröidä.

Kastroituja uroksia on jalostustoimikunnan tiedossa kymmenen vuoden ajalta 226 kpl. Kivesvian tai muun sairauden takia vuosina 2013–2022 syntyneistä koirista 61 on kastroidu. Muut koirat on kastroidu ilman terveydellistä syytä. Edellisen tarkastelujakson (2008–2017) lukumäärään (132) verrattuna kastroidut ovat huomattavasti lisääntyneet. Urosten kastrointeihin ilman terveydellistä syytä on jalostustoimikunnan taholta kiinnitetty huomiota. Turhien kastroitioiden välttämiseksi on vedottu koiranomistajiin ja asiasta on kirjoitettu Lapinkoira-lehdessä.

Lisääntymisvaikeuksia on jalostustoimikunnan tiedossa 62 nartulla. Vaikeuksia olivat muun muassa tiinehtymättömyys, heikot kiimat ja polttoheikkous. Steriloituja narttuja on ilmoitettu kaikkiaan 241; lukuun sisältyy lisääntymisvaikeuksien vuoksi steriloidut. Yleisin syy sterilointeihin on ollut kohtutulehdus, märkäkohtu tai aikaisempi sektio sekä nartun vanheneminen. Pentuekuolleisuudesta (alle kahden vuoden iässä kuolleista) tehtiin kasvattajille kysely vuonna 2012. Kyselyn avulla saatiin tiedot 34 pennun kuolemasta. Yhdellätoista pennulla oli todettu keuhkojen tai sydämen vajaakehitystä, kuudella pennulla oli todettu maksaan tai suolistoon liittyviä ongelmia. Lopuilla yksittäisinä tapauksina kitalakihalkio (2) tai muu kehityshäiriö (synnynnäinen munuaisvika, ei oppinut kävelemään, luusto-ongelma tai infektiota).

Suomenlapinkoirat ovat yleensä hyviä synnyttämään ja keinosiemennykset sekä keisarinleikkaukset ovat melko harvinaisia. Erinomaista kykyä lisääntyä luonnollisesti tulisi vaalia myös tulevaisuudessa. Jos narttu toistuvasti jää tyhjäksi tai uros on haluton astumaan narttuja, ei keinosiemennykseen tulisi turvautua. Narttua, joka on kärsinyt totaalaisesta polttoheikkoudesta, ei saa astuttaa uudelleen.

4.3.5 Sairauksille ja lisääntymisongelmille altistavat anatomiset piirteet

Suomenlapinkoirilla ei ole sellaisia ulkomuotoon liittyviä anatomisia piirteitä, jotka altistavat rodun

yksilöt sairauksille tai hyvinvointiongelmille. Myöskään koirien rakenteessa ei ole luonnollista lisääntymistä vaikeuttavia ongelmakohtia.

4.3.6 Yhteenveto rodun keskeisimmistä ongelmista terveydessä ja lisääntymisessä

Rodun keskeisimmät ongelmat terveydessä ja lisääntymisessä ovat:

Luustosairaudet: lonkkanivelen dysplasia

Muut sairaudet: epilepsia ja autoimmuunisairaudet (erityisesti Addisonin tauti, allergiat ja kilpirauhasen vajaatoiminta)

Lisääntyminen: Urosten kastroidi ilman terveydellistä syytä

Silmäsairaudet: perinnöllinen katarakta (lähinnä posteriori polaarinen, kortikaalinen)

Vaikka lonkkien kuvaaminen kuuluu rodun PEVISA-ohjelmaan, kuvaustuloksia ei hyödynnetä riittävästi jalostusvalinnoissa: C-lonkkaisia jopa yhdistetään keskenään tai yhdistelmien lonkkaindeksien keskiarvo jää huomattavasti alle sadan. Lonkkanivelterveyden merkitystä vähätellään eikä C-lonkkia aina pidetä sairaina.

Epilepsian osalta eivät omistajat/kasvattajat tiedä koiriensa suvussa olevista sairaustapauksista. Jalostustoimikunnalle on kyllä ilmoitettu epilepsiasta, mutta **suurin** osa sairaustapauksista ei ole saanut julkaisulupaa. Urostiedusteluissa, jos niitä lähetetään jalostustoimikunnalle, arvioidaan mahdolliset epilepsiariskit ja siten voidaan välttää riskiyhdistelmän teettäminen. **Kilpirauhasen vajaatoiminnan Autoimmuunisairauksien** kohdalla ongelman syyt ovat samat kuin mitä edellä on kerrottu epilepsian osalta.

Urosten kastroidiin päädytään usein liian kevyin perustein. Yleisimmät syyt ovat karkailu narttujen perään, liiallinen ”astuminen” (yrittää astua kaikkea mahdollista), syömättömyys nartun juoksujen aikaan ja eläinlääkärin suositus. Oletuksena on monella, että koirasta tulisi rauhallisempi ja ”helpompi”, kun se kastroidaan.

Katarakta ei pidetä riittävän suurena ongelmana. Koiraa käytetään jalostukseen, vaikka yhdistelmän molempien vanhempien tai isovanhempien puolella on kataraktasairaita tai -kantajia. Kaikki kasvattajat eivät kysy jalostustoimikunnan suositusta yhdistelmälle. Jalostustoimikunta ei anna hyväksyntää edellä mainitun kaltaisen kataraktariskin yhdistelmille. Olisi toivottavaa, että kataraktadiagnoosin saaneet koirat kävisivät myöhemmin kontrollisilmätarkastuksessa diagnoosin varmistamiseksi ja muutosten etenemisen tarkkailemiseksi.

4.4 Ulkomuoto

4.4.1 Rotumääritelmä

Suomenlapinkoiran rotumääritelmä on aina haluttu pitää jokseenkin väljänä. Pienet ulkomuotoiseikat eivät ole olleet ratkaisevassa asemassa näyttelykehässä tai jalostuksessa, eivät myöskään sitä rakkainta seuralaista valittaessa. Niinpä rotu on säilynyt ihastuttavan monimuotoisena, vaikka tyyppi onkin yhtenäistynyt niin, että koirayksilöt useimmiten tunnistaa samaan rotuun kuuluviksi.

On monia ihastuttavia, lähes täydellisiä suomenlapinkoiria, jotka kuitenkin kaikki ovat selvästi yksilöllisiä persoonia niin luonteeltaan kuin ulkomuodoltaan. Rodun suuri rikkaus on siinä, että kahta samanlaista suomenlapinkoiraa ei ole olemassa. Näin on hyvä olla jatkossakin.

Käyttötarkoitus

Alun perin poronhoitotyössä käytetty paimen- ja vahtikoira.

Lyhyt historiaosuus

Saamelaiset ovat jo vuosisatojen ajan käyttäneet koiria porojen paimennukseen ja vartiointiin Fennoskandian ja Venäjän pohjoisosissa. Näiden koirien perusteella Suomen Kennelklubi hyväksyi lapinpaimenkoiran ensimmäiset rotumerkit vuonna 1945. Nimi muutettiin lapinkoiraksi vuonna 1967. Rodun tyyppi ja rotokuva alkoivat selkiytyä 1970-luvulla. Rotumääritelmää on täsmennetty useita kertoja. Rodun nimi muutettiin suomenlapinkoiraksi vuonna 1993. Rotokuva on vakiintunut nopeasti ja nykyisin rotu on suosittu pääasiassa koti- ja harrastuskoirana koko Suomessa.

Yleisvaikutelma

Yleisvaikutelmassa määritellään koiran rakenteellis-toiminnallinen tyyppi, mittasuhteet, se kokonaiskuva josta koiran tunnistaa tietyn rotuiseksi. Suomenlapinkoiralla yleisvaikutelma on erittäin oleellinen osa näyttelyarvostelua. Kehässä näkee usein koiria, jotka ovat kyllä ”pitkäkarvaisia pystykorvia”, mutta eivät suomenlapinkoiria. Runsas turkki, hyvä ryhti ja esiintyminen sekä terve rakenne hämäävät helposti tuomaria sijoittamaan koiran korkealle, vaikka siitä puuttuisikin ”se jokin” mikä koirasta tekee juuri suomenlapinkoiran. Rodussa esiintyy yksilöitä, jotka näyttävät toisen rodun edustajilta tai ”yleispystykorvilta”. Vasta oikea rodunomainen olemus ja ilme, oikeat mittasuhteet ja liikkeet sekä oikeanlainen turkki tekevät suomenlapinkoiran.

Mittasuhteet

Mittasuhteiltaan suomenlapinkoira on hieman korkeuttaan pitempi, ei siis neliö. Moniin muihin pystykorvarotuihin verrattuna se on matalampiryhtinen sekä esiintymiseltään vähemmän terävä, mikä yhdessä runsaan turkin ja varsinkin nartuilla helposti alas laskeutuvan hännän kanssa saa koiran näyttämään mieluummin pitkäköltä.

Rodussa esiintyy liian matalaraajaisia ja varsinkin raskas-, syvä- sekä pyöreärunkoisia koiria. Ihanteellinen rintakehän syvyys on hieman kyynärpäiden yläpuolelle. Rintakehän muoto on soikea eikä saisi olla koskaan pyöreä. Harvinaisempina ongelmana ovat korkearaajaiset ja kevyet yksilöt. Koiran tulee vaikuttaa keskivahvalta mutta ei kuitenkaan raskaalta. Sen tulee kyetä liikkumaan kevyesti, ketterästi ja vaivattomasti.

Pää

Pää on olennainen osa suomenlapinkoiran yksityiskohdista. Se on voimakaspiirteinen, mutta kuitenkin pehmeäilmeinen. Oikea ystävällinen ilme muodostuu leveästä, vain hieman kaarevasta kallosta, selvästi erottuvasta otsapenkereestä (stoppi) ja voimakkaasta, leveästä kuonosta, jonka tulisi olla kuitenkin kalloa kapeampi. Kuono kapenee vain hieman kärkeä kohti, ja se on täyteläinen. Alaleuan tulee olla vahva ja huulet ovat tiiviit. Poskikaaret ovat melko voimakkaat, kuonon ja kallon liittymä on selvä. Stoppi on selvästi erottuva, samoin otsauurre.

Korvat ovat melko etäällä toisistaan, pienehköt, tyvestä leveät ja kolmion muotoiset, kärjistä hieman pyörityneet. Korvissa tulee olla runsas, suojaava karvoitus myös sisäpuolella. Taitto- ja eriparikorvat ovat samanarvoiset pystyjen korvien kanssa, kuitenkin aivan tyvestä taipuvat luppakorvat ovat virheelliset.

Silmät ovat soikeat, mahdollisimman tummat. Sinisilmäisyys on hylkäävä virhe. Nykyään ongelmana ovat vaaleat ja/tai pyöreät silmät.

Kirsu on mustapigmenttisillä koirilla musta, parkinruskeilla ruskea. Vaalea juova kirsussa on sallittu. Purenta on leikkaava, tasapurenta sallitaan. Hammaspuutokset on syytä huomioida jalostuksessa. Hammaspuutosten yleisyyttä seurataan. Alaleuan tulisi olla myös vahva.

Runko

Rintakehä on suhteellisen syvä, pitkähäkö, lähes kyynärpäiden tasolle ulottuva, ei kovin leveä. Kylkiluut ovat hieman kaarevat, eturinta on selvä, mutta ei kovin voimakas. Runko näyttää vahvemmalta johtuen runsaasta turkista, ei kuitenkaan koskaan liian pyöreästä rintakehästä ja ylimääräisestä rasvakerroksesta johtuen. Suomenlapinkoiran pitäisi vahvasta, usein turkin tuomasta vaikutelmasta huolimatta olla ketterä ja kestävä työkoira.

Pystyjä lantioita esiintyy valitettavan usein, mihin olisi kiinnitettävä entistä enemmän huomiota jalostuksessa. Pystyt lantiot sekä pihkikinttuisuus ovat yleistyneet rodussa viime vuosina.

Raajat ja liikunta

Raajat ovat vahvaluustoiset ja voimakkaat, edestä ja takaa katsoen suorat. Kulmaukset ovat selvät, mutta eivät liioitellut. Pahempina ongelmana ovat kuitenkin liian niukat kulmaukset; varsinkin eturaajojen kulmaukset ovat usein huonot. Pystyjä ja lyhyitä olkavarsia on huomattavan paljon. Jalostuksessa olisikin kiinnitettävä enemmän huomiota etuosiin; nykyään monella koiralla eturaajat eivät sijaitse oikeaoppisesti rungon alla, vaan ne jäävät koiran seistessä liian eteen.

Lapinkoiran oikeat etuliikkeet eivät ole edestä katsoen täysin suorat, vaan ns. ”ahmamaiset”, jolloin koira kääntää liikkeessä etutassuja hieman sisäänpäin ja pyrkii astumaan ”yhteen jälkeen”, mikä lumessa liikkeessä on taloudellisempaa kuin jos molemmat raajat tekevät omaa uraa. Sama yksijalkisyys näkyy myös takaliikkeissä. Takaliikkeiden työntövoima ja askelpituus kärsivät merkittävästi pystystä lantiosta, sen vuoksi lantion tulee olla oikean pituinen ja oikein asettunut.

Häntä

Häntä on suhteellisen korkealle kiinnittynyt ja koiran liikkeessä kiertyy selälle tai reidelle. Seistessään ja levossa koira usein laskee hännän alas. Hännän ei tule olla liian tiiviisti kiertyvä kieppi, vaan eloisa – koiran mielialoja ilmentävä ja liikkeitä tasapainottava. Hännässä voi olla ns. J-koukku (paimenkoukku), mutta selvä häntämutka on virhe.

Karvapeite

Karvapeite on runsas ja tuuhea, peitinkarva suoraa ja karheaa, lunta ja vettä hylkivää. Pohjavilla on pehmeää ja erittäin tiheää. Karvapeitteen tulee suojata koiraa kylmältä ja kastumiselta. Karvan pituutta ei tulisi kuitenkaan liioitella. Rodussa on jo enenevässä määrin yksilöitä, joilla karvaa on liian paljon tai peitinkarva on liian pitkää. Tässäkin tulee muistaa, että koiran tulisi sopia alkuperäiseen työhönsä. Karvanlaatuun tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä rodussa esiintyy liian villavia karvapeitteitä. Tällöin pohjavillan määrä on liian pitkä peitinkarvaan nähden. Liiallinen pohjavilla saa raajat näyttämään liian vahvoilta. Kaksinkertaisen karvapeitteen omaavilla roduilla tällainen liiallisen villava karvapeite on selvästi yhteydessä autoimmuunisairauksiin.

Raajoissa on oltava karvoitus, myös kápälissä. Tämä raajakarvoitus toki kuluu pois koiran työskennellessä maastossa, mutta samalla se suojaa koiran raajoja.

Väri

Kaikki värit ovat sallittuja, kuitenkin päävärin on oltava hallitseva. Tavallisimmat värit ovat musta ja parkinruskea joko merkein tai ilman, riistanvärinen, domino, soopeli ja kermanvärinen. Yleisväristä poikkeavaa väriä voi esiintyä päässä, kaulassa, rinnassa, rungon alaosassa, raajoissa ja hännässä.

Koko

Ihannekorkeus on uroksilla 49 cm (46–52 cm) ja nartuilla 44 cm (41–47 cm). Tyyppi on kokoa tärkeämpi; rodussa on runsaasti kokovaihtelua. Lapinkoiran koko ei saa pienentyä näistä rajoista, jotta käyttöominaisuudet eivät kärsi. Jalostuksessa tulisi muistaa, että siitokseen käytettävillä koirilla tulisi olla koosta huolimatta selvä sukupuolileima.

4.4.2 Näyttelyt ja jalostustarkastukset

Näyttelyt

Taulukko 29. Näyttelykäynnit (KoiraNet 16.9.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Syntyneet	1138	1219	1231	1274	1259	1427	1333	1284	1584	1231
Näyttelyissä käyneet, vähintään T:n saaneet	341	375	317	316	293	276	228	246	275	170
%-osuus	29,96 %	30,76 %	25,75 %	24,80 %	23,27 %	19,34 %	17,10 %	19,16 %	17,36 %	13,81 %

Näyttelyissä käy vain suhteellisen pieni osa koirakannasta. Aktiivisten harrastajien määrä ei ole kasvanut samassa suhteessa rekisteröitävien koirien kanssa, vaan yhä useampi koira päätty kotikoiraksi. Koronarajoitukset karsivat tapahtumia vuosina 2020–2021, jolloin myös näyttelyitä peruutettiin ja se näkyy tilastoissa selvästi.

Taulukko 30. Näyttelyarvostelujen jakautuminen vuosina 2013–2022 syntyneillä (KoiraNet 16.9.2023)

Laatuarvosana	Kappalemäärä	%-osuus
ERI	11222	60%
EH	5795	31 %
H	1497	8 %
T	132	1 %
EVA	40	0 %
HYL	57	0 %
Tuloksia yhteensä	18743	100 %

Ulkomuodon jalostustarkastukset

Jalostustarkastettuja, vuosina 2013–2022 syntyneitä koiria on ollut yhteensä 221 kpl ja ne jakaantuvat syntymävuosittain taulukon 31 mukaisesti.

Taulukko 31. Ulkomuodon jalostustarkastukset (tilanne 16.9.2023)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Syntyneet	1138	1219	1231	1274	1259	1427	1333	1284	1584	1231
Jalostustarkastetut	30	39	38	24	33	19	20	26	12	3

% syntyneistä	2,64 %	3,20 %	3,09 %	1,88 %	2,62 %	1,33 %	1,50 %	2,02 %	0,76 %	0,24 %
------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Ulkomuodon jalostustarkastuksen tekee Lappalaiskoirat ry:n hallituksen nimeämä ulkomuototuomari tai vähintään kaksi rotujärjestön pätevöimää ulkomuodon jalostustarkastajaa ja läsnä on vähintäänkin yksi, mielellään kaksi jalostustoimikunnan jäsentä.

Lähes kaikki tarkastetut koirat on hyväksytty ulkomuodon ja luonteen osalta. Muutama koira on hyväksytty varauksin ja niiden omistajille on annettu jalostuskäyttöä koskevia ohjeita, sekä pari yksilöä on hylätty kokonaan. Koiran arvostelu ja kuva julkaistaan Lapinkoira-lehdessä sekä sähköisessä vuosikirjassa.

4.4.3 Ulkomuoto ja rodun käyttötarkoitus

Alla on listattu suomenlapinkoiran käyttötarkoituksen kannalta välttämättömimmät rakenne- ja ulkomuoto-ominaisuudet, jotka tulee huomioida ulkomuotoarvosteluissa ja jalostuksessa. Koira, jolla tekstissä mainitut ominaisuudet ovat pääpiirteissään kunnossa, on rakenteensa puolesta kykenevä ja sopiva alkuperäiseen tehtäväänsä.

Suomenlapinkoiran tulee olla sopivasti ja tasapainoisesti kulmautunut. Se on olemukseltaan keskivahva, mutta vahvuudesta huolimatta se ei saa olla raskasrunkoinen, vaan sen pitää olla kyvykäs liikkumaan kestävästi, kevyesti ja ketterästi. Sillä tulee lisäksi olla tarpeeksi raajakorkeutta niin, että se pystyy työskentelemään vaivatta myös syvässä hangessa. Vaikka rotutyypin onkin tärkeämpi kuin koko, kovin pienikokoinen suomenlapinkoira ei pysty etenemään hangessa tarpeeksi nopeasti ja ketterästi. Toisaalta nykypäivänä suomenlapinkoira ei saa olla liian suurikokoinen moottorikelkan tai mönkijän päällä pysymistä ajatellen.

Lanteen tulee olla lyhyt, sillä pitkä lanneosa vaikuttaa kestävytyteen. Rintakehän pitää olla tarpeeksi pitkä eikä se saa olla liian leveä. Kylkiluiden kuuluu olla vain hieman kaarevat. Välikämmen ei saa olla liian pysty tai viisto, koska silloin se ei toimi iskunvaimentimena.

Karvaa ei koskaan saa olla niin paljon, että se haittaisi työskentelyä alkuperäisessä työssä. Turkinlaadun tulee olla karkeaa ja peitinkarvan tiheää, ettei se kastu helposti eikä siihen tartu lumi. Pohjavillaa tulee olla riittävästi, että koira tarkenee kovillakin pakkasilla.

Pään ulkomuodon osalta käyttötarkoituksen kannalta tärkeää on tarpeeksi pitkä kuono, jotta hengitysilma ennättää lämmitä ennen keuhkoihin saapumista. Lisäksi korvien tulisi olla pienet ja hyvin karvoittuneet (myös sisäpuolelta), sillä nämä ominaisuudet vähentävät paleltumisriskiä ja suojaavat sääskiltä ja mäkäräisiltä.

4.4.4 Yhteenvedo rodun keskeisimmistä ulkomuoto- ja rakenneongelmista

Suomenlapinkoiran ulkomuodon ja rakenteen keskeisimpiä ongelmakohtia runko- ja raajarakenteen osalta ovat liian raskaat rungot, liian leveät ja syvät rintakehät, epätasapainoiset kulmaukset (etenkin pystyt etuosat) sekä takaosan rakenteen ongelmat (pystyt lantiot ja pihtikintut, jotka molemmat ovat yleistymään päin). Lisäksi koirilla esiintyy liian pitkiä ja runsaita turkkeja sekä pehmeää turkinlaatua. Jonkun verran näkyy myös hyvin pieniä, söpöjä suomenlapinkoiria, joilla on kääpiökoiramaisia piirteitä.

Mahdollisia syitä yllämainittuihin ongelmiin ovat ensinnäkin se, että näyttelymenestystä tavoitellaan aina vain raskaammilla, muhkeammilla ja turkikkaammilla koirilla. Rotua ei myöskään aina kasvateta sen alkuperäistä käyttötarkoitusta ajatellen joko tiedon puutteen (millainen koira tulisi porotöissä pärjätäkseen olla) tai piittaamattomuuden takia. Rakennevirheisiin voi olla syynä se, että koiran

anatomiaa ei tunneta riittävän hyvin, jolloin koirien virheitä ei osata ottaa huomioon yhdistelmiä suunniteltaessa. Ongelmia aiheuttaa näiden lisäksi se, että kasvatetaan sellaisia koiria, joiden ulkonäkö vetoaa ihmisten tunteisiin (esim. tietyt värit, söpöt naamat).

Kasvattajien ja tuomareiden koulutuksessa painotetaan sitä, että ei haeta miltään osin rodusta löytyviä ääripäitä, vaan kultainen keskitie on se paras. Tähdennetään myös sitä, että voimakas ei tarkoita sitä, että mitä voimakkaampi sitä parempi. Alkuperäinen työkoiran käyttötarkoitus on kirkastettava selvästi.

5. YHTEENVETO AIEMMAN JALOSTUKSEN TAVOITEOHJELMAN TOTEUTUMISESTA

Rodun edellisen jalostuksen tavoiteohjelman voimassaolokausi

Edellinen jalostuksen tavoiteohjelma on päivitetty vuonna 2019 ja se oli voimassa vuoden 2024 loppuun. Tavoiteohjelma on ollut luettavissa yhdistyksen nettisivuilla sekä Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä.

Rodun aikaisemmat jalostuksen tavoiteohjelmat

Suomenlapinkoiran ensimmäinen jalostuksen tavoiteohjelma tehtiin Suomen Pystykorvajärjestön alaisuudessa 1990-luvulla vuonna 1988. Rodun toinen JTO hyväksyttiin Kennelliitossa vuonna 2001. Lappalaiskoirat ry:n kevätkokouksessa 18.3.2006 hyväksyttiin jalostuksen tavoiteohjelman päivitys, mutta sitä ei hyväksytty Kennelliitossa. Sen jälkeen seuraavat tavoiteohjelmat hyväksyttiin vuosina 2010, 2014 ja 2019.

5.1 Käytetyimpien jalostuskoirien taso

Taulukko 32. Vuosina 2013–2022 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusuroksen jälkeläistilasto (lonkat ja silmät) (Koiranet 19.7.2023)

Uros	Jälkeläiset				Lonkat				Silmät			
	Synt.	Pen- tueet	Yht.	Tois. polv.	Tutki- tut	Sai- raat	Tutkitut %	Sai- ras %	Tut- kitu t	Sai- raat	Tutkitut %	Sai- ras %
Lecibsin Suoritus	2013	20	110	370	35	25	32 %	71 %	33	3	30 %	9 %
Lecibsin Suklaati	2015	21	106	124	22	14	21 %	64 %	20	5	19 %	25 %
Expected Pätkis	2014	19	98	200	30	27	31 %	90 %	22	5	22 %	23 %
Lecibsin Sarra	2013	12	70	25	10	7	14 %	70 %	10	3	14 %	30 %
Lecibsin Määrätty	2014	12	67	20	6	2	9 %	33 %	5	1	7 %	20 %

Lecibsin Mopo	2013	12	64	18	8	6	12 %	75 %	5	1	8 %	20 %
Täplätassu Jesper	2013	11	55	52	7	3	13 %	43 %	7	1	13 %	14 %
Staalon Menestys-tarina	2015	9	54	33	17	10	31 %	59 %	11	0	20 %	0 %
Lapinlumon Vikke	2014	11	51	29	15	10	29 %	67 %	13	4	25 %	31 %
Erasmios	2014	7	50	7	2	1	4 %	50 %	2	0	4 %	0 %
Terhakan Nasser	2016	9	49	18	12	6	24 %	50 %	10	4	20 %	40 %
Lecibsin Kahle	2013	8	46	104	13	10	28%	77 %	14	3	30%	21 %
Ahulin Welmu Weijari	2013	10	46	29	10	4	22%	40 %	8	3	17%	38 %
Rahkkasan Innovative Brad Pitt	2013	10	44	55	22	12	50%	55 %	23	1	52%	4%
Lapinlumon Ounas	2013	9	44	96	15	7	34%	47 %	14	0	32%	0%
Peikkovuoren Suffeli	2013	6	44	44	18	7	41%	39 %	16	1	36%	6%
Tassutuvan Kilpakosija	2014	7	43	53	16	8	37%	50 %	13	4	30%	31 %
Täplätassu Joonatan	2013	8	43	35	18	11	42%	61 %	18	1	42%	6%
Pakkaspeikon Lapinonni	2015	10	43	27	5	2	12%	40 %	6	1	14%	17 %
Lecibsin Ufo	2015	10	42	23	6	2	14%	33 %	3	0	7%	0%
Lonkat yht.					288	175	25 %	61 %				
Silmät yht.									254	41	22 %	16 %

Lonkkakuvaus- ja silmätarkastuksia on tehty jälkeläisille suunnilleen yhtä paljon. Kaiken kaikkiaan vain neljäsosa kaikkien listan urosten jälkeläisistä on tutkittu lonkkien ja silmien osalta, joten tutkimusmäärien tulisi olla korkeampia.

Lonkkien osalta sairaiden (C-, D- ja E-lonkkaiset) määrä on reilusti yli puolet tutkituista. Yli puolella listan uroksista lonkkasairaiden jälkeläisten määrä on yli puolet tutkituista. Viidellä listan uroksista lonkkasairaiden jälkeläisten osuus on yli 70 prosenttia tutkituista. Yhdellä uroksella sairaksi luokiteltavien jälkeläisten osuus kuvatuista on jopa 90 prosenttia. Tämä näkyy myös lonkkaindeksissä, jotka jäävät sairaille alle 100. Lonkkien jalostusindeksiin tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota ja C-lonkkaisille olisi löydettävä jalostuksessa partneri, jolla on hyvä lonkkaindeksi. Näin saadaan yhdistelmän indeksien keskiarvoksi vähintäänkin 100.

Silmäsairauksien osalta tilanne on hieman parempi ja sairaiden osuudet tutkituista ovat pienemmät kuin lonkkien. Kymmenellä listan uroksista silmäsairaiden jälkeläisten määrä on yli 20 prosenttia tutkituista jälkeläisistä. Myös silmien osalta tutkimusmäärät tulisivat olla paremmat ja koiria tulisi tutkia myös vanhemmalla iällä. Sairaksi luokiteltavien lukuun sisältyy myös PPM iris-iris -löydökset, joita voi käyttää jalostukseen.

Nuorimpien uroksen jälkeläisiä ei ole vielä ehditty tarkastuttaa, eikä niillä ole toisen polven jälkeläisiä.

Lonkkakuvaus- ja silmätarkastuksia on tehty jälkeläisille suunnilleen yhtä paljon. Lonkkien osalta sairaiden (C- ja D-lonkkaiset) määrä on yli kolmannes tutkituista. Yli puolella listan uroksista lonkkasairaiden jälkeläisten määrä on yli kolmannes tutkituista. Seitsemällä listan uroksella lonkkasairaiden jälkeläisten osuus on yli puolet tutkituista. Tämä näkyy myös lonkkaindeksissä, jotka jäävät sairaille alle 100. Lonkkien jalostusindeksiin tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota ja C-lonkkaisille olisi löydettävä jalostuksessa partneri, jolla on hyvä lonkkaindeksi. Näin saadaan yhdistelmän indeksin keskiarvoksi vähintäänkin 100.

Silmäsairauksien osalta tilanne on parempi, sillä vain joka kymmenes on merkitty sairaaksi. Lukuun sisältyy myös PPM iris-iris -löydökset, joita voi käyttää jalostukseen. Neljällä listan uroksista silmäsairaiden jälkeläisten määrä on yli 20 prosenttia tutkituista jälkeläisistä.

Nuorimpien uroksen jälkeläisiä ei ole vielä ehditty tarkastuttaa, eikä niillä ole toisen polven jälkeläisiä.

Taulukko 33. Vuosina 2013–2022 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusuroksen jälkeläistilasto (kynnärnivelet ja polvet) (Koiranet 19.7.2023)

Uros	Synt.	Jälkeläiset			Kynnärnivelet				Polvet			
		Pen- tueet	Yht.	Tois. polv.	Tutki- tut	Sai- raat	Tut- kitut %	Sai- ras %	Tut- kitut	Sai- raat	Tut- kitut %	Sai- ras %
Lecibsin Suoritus	2013	21	114	385	12	3	11 %	25 %	10	0	9%	0%
Lecibsin Suklaati	2015	21	106	124	8	0	8%	0%	4	0	4%	0%
Expected Pätkis	2014	19	89	200	13	3	13 %	23 %	4	0	4%	0%

Lecibsin Sarra	2013	12	70	25	6	1	9 %	16 %	2	0	3%	0 %
Lecibsin Määrätty	2014	12	67	20	2	0	3 %	0 %	1	0	1%	0 %
Lecibsin Mopo	2013	12	64	18	5	2	8 %	40 %	0	0	0%	0 %
Täplätassu Jesper	2013	11	55	52	1	0	2 %	0 %	0	0	0%	0 %
Staalon Menestys-tarina	2015	9	54	33	17	4	31 %	24 %	7	0	13%	0 %
Lapinlu-mon Vikke	2014	11	51	29	9	0	18 %	0 %	3	0	6%	0 %
Erasmios	2014	7	50	7	2	0	4 %	0 %	1	0	2%	0 %
Terhakan Nasser	2016	9	49	18	9	2	18 %	22 %	3	0	6%	0 %
Lecibsin Kahle	2013	8	46	104	2	0	4 %	0 %	0	0	0%	0 %
Ahulin Welmu Weijari	2013	10	46	29	5	0	11 %	0 %	0	0	0%	0 %
Rahkkasan Innovative Brad Pitt	2013	10	44	55	20	1	45 %	5 %	13	0	30%	0 %
Lapinlu-mon Ounas	2013	9	44	96	8	0	18 %	0 %	4	0	9%	0 %
Peikko-vuoren Suffeli	2013	6	44	44	18	7	41 %	39 %	7	0	16%	0 %
Tassutu-van Kilpakosija	2014	7	43	53	9	0	21 %	0 %	3	0	7%	0 %
Täplätassu Joonatan	2013	8	43	35	14	1	33 %	7 %	5	0	12%	0 %
Pakkaspei- kon Lapinonni	2015	10	43	27	0	0	0 %	0 %	1	0	2%	0 %
Lecibsin Ufo	2015	10	42	23	3	1	7 %	33 %	2	0	5%	0 %
Kyynärni- velet yht.					163	25	14 %	15 %				

Polvet yht.									70	0	6 %	0 %
-------------	--	--	--	--	--	--	--	--	----	---	-----	-----

Kyynärniveliä ja polvia on tarkastettu selvästi vähemmän kuin lonkkia ja silmiä. Vain viidellä listan uroksista yli 20 prosenttia jälkeläisistä on kyynärästään tutkittuja. Puolella listan uroksista on kyynärästään sairaita jälkeläisiä. Listauksen uroksista yhdelläkään ei ole polvisairaita jälkeläisiä. Kyynärien ja polvien osalta tutkimusmäärät tulisi olla paremmat ja erityisesti kyynäriä pitäisi tutkia enemmän. Tarkastukset eivät ole mukana PEVISA-ohjelmassa.

Kyynärniveliä ja polvia on tarkastettu vähemmän kuin lonkkia ja silmiä. Noin joka kymmenes listan urosten tutkituista jälkeläisistä on kyynärästään sairaita. Listauksen uroksista vain yhdellä on polvisairas jälkeläinen. Tarkastukset eivät ole mukana PEVISA-ohjelmassa.

Taulukko 34. Vuosina 2013–2022 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusnartun jälkeläistilasto (lonkat ja silmät) (KoiraNet 19.7.2023)

Narttu	Synt.	Jälkeläiset				Lonkat				Silmät			
		Pen- tueet	Yht.	Tois. polv.	Tut- kitut	Sai- raat	Tut- kitut %	Sai- ras %	Tut- kitut	Sai- raat	Tut- kitut %	Sai- ras %	
Salon S’Nimbus Betronel- la	2016	5	37	78	9	7	24 %	78 %	8	2	22 %	25 %	
Ruusa	2013	5	35	12	7	4	20 %	57 %	5	1	14 %	20 %	
Mustin- kulman Hurja Hilma	2014	5	35	18	15	11	43 %	73 %	10	2	29 %	20 %	
Savumer- kin Mymmeli	2013	6	35	94	13	9	37 %	69 %	13	1	37 %	8 %	
Ullastiina Nita	2014	5	32	23	6	4	19 %	67 %	7	0	22 %	0 %	
Jarfa’s Rosmarii- ni	2014	5	30	14	10	8	33 %	80 %	7	1	23 %	14 %	
Tassutu- van Kastehel- mi	2014	4	30	16	6	4	20 %	67 %	7	1	23 %	14 %	

Peikko- vuoren Fazerina	2013	5	29	103	11	5	38 %	45 %	10	2	34 %	20 %
Pakkas- peikon Moona	2017	5	29	20	2	1	7 %	50 %	2	1	7 %	50 %
Kastanjan Lumottu	2018	4	29	2	1	1	3 %	100 %	1	0	3 %	0 %
Kastajan- jan Aurora	2013	5	29	21	5	5	17 %	100 %	2	0	7 %	0 %
Ullastiina Metsä- tähti	2013	4	27	41	8	5	30 %	62 %	8	1	30 %	12 %
Fihtolas Qumina	2013	4	27	42	13	5	48 %	38 %	8	0	30 %	0 %
Lecibsin Kesti	2016	4	27	6	2	2	7 %	100 %	1	0	4 %	0 %
Expected Töppö- villa	2015	4	26	31	4	3	15 %	75 %	4	0	15 %	0 %
Lecibsin Brunella	2018	4	26	10	4	4	15 %	100 %	4	1	15 %	25 %
Arctic Hero's Huurre	2014	4	25	20	9	7	36 %	78 %	9	1	36 %	11 %
Savumer- kin Taivaan- tuli	2015	4	25	37	12	8	48 %	67 %	12	4	48 %	33 %
Lumitur- pa Tuulentei	2013	4	25	38	5	3	20 %	60 %	6	0	24 %	0 %
Huskullan Nancy Huisku- häntä	2016	3	24	7	7	3	29 %	43 %	1	0	4 %	0 %

Lonkat yht.					149	99	26 %	66 %				
Silmät yht.									125	18	21 %	14 %

Lonkkakuvauksia ja silmätarkastuksia on tehty määrällisesti noin puolta vähemmän kuin käytetyimpien urosten jälkeläisille.

Vain puolella listan nartuista on yli neljäsosa jälkeläisistä lonkistaan tutkittuja. Kaiken kaikkiaan kaksi kolmasosaa listauksen narttujen tutkituista jälkeläisistä on lonkistaan sairaiksi (C-, D- ja E-lonkat) luokiteltavia. Jopa 17:lla listauksen nartuista yli puolet kuvatuista jälkeläisistä on lonkkasairaita. Huomioitavaa tilastossa on se, että lähes kahdella kolmasosalla listan nartuista lonkkasairaiden jälkeläisten määrä on yli kolmannes tutkituista. Seitsemällä listan nartulla lonkkasairaiden jälkeläisten osuus on yli 10 prosenttia tutkituista. Kuten uroksilla, on narttujenkin lonkkaindekseihin kiinnitettävä entistä enemmän huomiota ja jälkeläisiä tutkittava enemmän.

Silmäsairauksien osalta seitsemällä listan nartulla on silmäsaairaiden jälkeläisten määrä 20 prosenttia tai enemmän tutkituista jälkeläisistä. Myös silmien osalta tutkimusmäärät tulisivat olla paremmat ja koiria tulisi tutkia myös vanhemmalla iällä.

Lonkkakuvauksia ja silmätarkastuksia on tehty hieman vähemmän kuin urosten jälkeläisille. Sairaiden (C-lonkkaisten tai sitä huonompien sekä silmäsaairaiden) osuus korostuu johtuen pienistä tutkimusmääristä. Huomioitavaa tilastossa on se, että lähes kahdella kolmasosalla listan nartuista lonkkasairaiden jälkeläisten määrä on yli kolmannes tutkituista. Seitsemällä listan nartulla lonkkasairaiden jälkeläisten osuus on yli puolet tutkituista. Kuten uroksilla, on narttujen lonkkaindekseihin kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Silmäsaairauksien osalta seitsemällä listan nartulla on silmäsaairaiden jälkeläisten määrä 20 prosenttia tai enemmän tutkituista jälkeläisistä.

Taulukko 35. Vuosina 2013–2022 syntyneiden 20 käytetyimmän jalostusnartun jälkeläistilasto (kynnärnivelet ja polvet) (Koiranet 19.7.2023)

Narttu	Synt.	Jälkeläiset			Kynnärnivelet				Polvet			
		Pen- tueet	Yht.	Tois. polv.	Tutki- tut	Sai- raat	Tutk- itut %	Sai- ras %	Tut- kitut	Sai- raat	Tutk- itut %	Sai- ras %
Salon S'Nimbus Betronella	2016	5	37	78	2	0	5 %	0 %	0	0	0 %	0 %
Ruusa	2013	5	35	12	4	0	11 %	0 %	0	0	0 %	0 %
Mustin- kulman Hurja Hilma	2014	5	35	18	15	1	43 %	7 %	4	0	11 %	0 %

Savu- merkin Mymmeli	2013	6	35	94	7	0	20 %	0%	4	0	11 %	0%
Ullastiina Nita	2014	5	32	23	2	0	6%	0%	1	0	3%	0%
Jarfa's Rosmarii- ni	2014	5	30	14	9	0	30 %	0%	5	0	17 %	0%
Tassutu- van Kastehel- mi	2014	4	30	16	5	0	17 %	0%	1	0	3%	0%
Peikko- vuoren Fazerina	2013	5	29	103	2	0	7%	0%	1	0	3%	0%
Pakkas- peikon Moona	2017	5	29	20	0	0	0%	0%	0	0	0%	0%
Kastanjan Lumottu	2018	4	29	2	0	0	0%	0%	0	0	0%	0%
Kastanjan Aurora	2013	5	29	21	2	1	7%	50 %	1	0	3%	0%
Ullastiina Metsä- tähti	2013	4	27	41	3	1	11 %	33 %	0	0	0%	0%
Fihtolas Qumina	2013	4	27	42	13	1	48 %	8%	9	0	33 %	0%
Lecibsin Kesti	2016	4	27	6	0	0	0%	0%	0	0	0%	0%
Expected Töppö- villa	2015	4	26	31	2	0	8%	0%	0	0	0%	0%
Lecibsin Brunella	2018	4	26	10	2	0	8%	0%	1	0	4%	0%

Arctic Hero's Huurre	2014	4	25	20	8	1	32 %	12 %	3	1	12 %	33 %
Savu-merkin Taivaantuli	2015	4	25	37	12	0	48 %	0 %	1	0	4 %	0 %
Lumiturpa Tuulentei	2013	4	25	38	1	0	4 %	0 %	1	0	4 %	0 %
Huskullan Nancy Huiskuhäntä	2016	3	24	7	7	1	29 %	14 %	3	1	12 %	33 %
Kyynärni-velet yht.					96	6	16 %	6 %				
Polvet yht.									35	2	6 %	6 %

Kyynärnivelten ja polvien osalta käytetyimpien narttujen jälkeläisten tutkimusmäärät ovat myös selvästi pienemmät kuin käytetyimpien urosten. Tutkittuja on vähän, koska tarkastukset eivät kuulu PEVISA-ohjelmaan. Vain kuudella listan nartuista kyynäristäään kuvattuja jälkeläisiä on yli neljännes. Viidellä listan nartuista on kyynäristäään sairas jälkeläinen. Polvien osalta listauksen narttujen tutkimusmäärät ovat hyvin pieniä. Kahdella listan nartuista on polvisairas jälkeläinen. Kyynärien ja polvien osalta tutkimusmäärät tulisi olla paremmat ja erityisesti kyynäriä pitäisi tutkia enemmän.

Kyynärnivelten ja polvien tarkastusten osalta on narttujen jälkeläisillä sama tilanne kuin uroksilla. Tutkittuja on vähän, koska tarkastukset eivät kuulu PEVISA-ohjelmaan.

5.2 Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen

Terveyttä ja geenipohjan laajuutta on pyritty edistämään jalostusneuvonnalla (esim. ohjeet yhdistyksen nettisivuilla, jalostustoimikunnan käsittelemät urostiedustelut) sekä tarjoamalla kasvattajille tietoa jalostukseen liittyvistä asioista mm. Lapinkoira-lehden välityksellä, ylläpitämällä Lappalaiskoiratietokantaa, sähköistä vuosikirjatietokantaa ja julkista jalostusuroslistaa sekä järjestämällä jalostukseen liittyviä tapahtumia (kuten webinaarit) ja osallistumalla pystykorvarotujen vuotuisille Kuopion Jalostuspäiville.

Kasvattajat kantavat suuren vastuun rodun perinnöllisten vikojen ja sairauksien torjunnassa, sillä juuri he tekevät lopulliset jalostusvalinnat ja tuntevat omien koiriensa ongelmat ja sairaudet. Myös pennunostajia tulee valistaa ja ohjata sairauksien vastustamiseen rotujärjestön suositusten mukaisesti. Kaikkia suomenlapinkoerien omistajia tulee kannustaa avoimeen tiedonkulkuun.

Jalostustoimikunta kerää terveystietoja jalostustietojärjestelmänsä sairauskyselylomakkeen avulla. Koirien omistajien tai kasvattajien toimittamat terveystiedot julkaistaan Lappalaiskoiratietokannassa,

mikäli omistaja on antanut niille julkaisuluvan.

Taulukko 36. Aiemman jalostuksen tavoiteohjelman toteutuminen

Tavoite	Toimenpide	Tulos
Mahdollisimman laaja geenipohja	<ul style="list-style-type: none"> • PEVISA-ohjelman jälkeläismäärärajoitukset • Rotuunotot 	<ul style="list-style-type: none"> • Uroksissa eri yksilöitä käytetty laajemmin jalostukseen • Muutamia koiria otettu rotuun • Tehollinen populaatiokoko kasvanut
Kasvattajien aktiivisuus tutkia jalostusyksilönsä ja kannustaa kasvattiensa omistajia samaan lisääntyy	<ul style="list-style-type: none"> • Terveystutkimusavustukset • Kannustus ja valistus 	<ul style="list-style-type: none"> • Kynärnivelten, selkien ja olkanivelten kuvauttaminen on lisääntynyt, muilta osin tutkittujen koirien osuus rekisteröidyistä pysynyt samalla tasolla tai laskenut hieman.
Sukusiitosaste maltillinen	<ul style="list-style-type: none"> • Jalostuskriteerit ja valistus 	<ul style="list-style-type: none"> • Sukusiitosaste pysynyt maltillisena
Varma ja ystävällinen luonne säilyy	<ul style="list-style-type: none"> • Luonne- ja käyttäytymiskysely • Kiinnitetään luonteeseen huomiota jalostusvalinnoissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Säilynyt
Käyttäytymisen jalostustarkastuksia järjestetään mahdollisuuksien mukaan	<ul style="list-style-type: none"> • Ei toimenpiteitä 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei ole toteutunut
Alkuperäiset, poroa paimentavan koiran käyttöominaisuudet säilyvät	<ul style="list-style-type: none"> • Paimennusmahdollisuudet lisääntyneet 	<ul style="list-style-type: none"> • Käyttöominaisuudet säilyneet
Paimennuskokeisiin osallistuvien koirien määrän kasvu	<ul style="list-style-type: none"> • Koemäärien ja harrastuspaikkojen lisääntyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Paimennuskokeisiin osallistuvien koirien määrä on kasvanut
Terveystilanne on suhteellisen hyvä	<ul style="list-style-type: none"> • PEVISA-ohjelma • Jalostuskriteerit • Urostiedustelut • Valistus 	<ul style="list-style-type: none"> • Terveystilanne on huonontunut lonkkaniveldysplasian, epilepsian ja kilpirauhasen vajaatoiminnan osalta
Suhtautuminen sairauksiin muuttuu avoimempaan suuntaan ja sairaustapauksista ilmoitetaan rotujärjestölle	<ul style="list-style-type: none"> • Tiedonkeruu • Lappalaiskoiratietokanta avattu kaikkien käyttöön 	<ul style="list-style-type: none"> • Suhtautuminen muuttunut hieman avoimemmaksi
Perinnölliset silmäsairaudet vähenevät	<ul style="list-style-type: none"> • PEVISA-ohjelma • Jalostuskriteerit • Urostiedustelut • Valistus 	<ul style="list-style-type: none"> • Rekisteröintimäärien kasvuun suhteutettuna kortikaalisen kataraktan diagnoosien määrä on kasvanut ja PRA:n vähentynyt. Muilta osin jalostuksesta poissulkevien silmäsairauksien määrä on pysytellyt samalla tasolla.
Muiden perinnöllisten sairauksien väheneminen	<ul style="list-style-type: none"> • Jalostuskriteerit • Urostiedustelut • Kerätty tietoa sairauksista • Valistus 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei ole toteutunut

Urosten "turhien" kastrointien väheneminen	• Valistus	• Ei ole toteutunut
Suomenlapinkoirien epilepsia- ja katarakta-sairausgeenien paikantaminen	• Koiranomistajia ohjattu lähettämään näytteitä tutkijoille	• Geenejä ei ole paikannettu
Jalostukseen käytettävät koirat iältään vähintään kaksivuotiaita	• PEVISA-ohjelman ikärajoitus	• Huomattavan nuorten koirien jalostuskäyttö vähentynyt
Vanhempien ja vähänkäytettyjen urosten suosiminen jalostuksessa	• PEVISA-ohjelman jälkeläismäärärajoitus • Urostiedustelut • Valistus • Yhdistyksen rahalliset kannustimet • Poikkeusluvut	• Urosten keskimääräinen jalostuskäyttöikä noussut hieman
Terverakenteinen ja liioittelematon ulkomuoto (koirat pystyvät pitkäkestoiseen työhön rakenteensa ja turkkinsa puolesta)	• Jalostustarkastukset • Ulkomuototuomarikoulutukset	• Valistus ei ole tuottanut toivottua tulosta

Jalostuksen ulkopuolelle jäävien koirien osuus

Jalostuksen ulkopuolelle edellisellä JTO-kaudella (2019–2024) jääneiden koirien osalta otettiin tarkasteluun yksi kokonainen ko. ajanjaksolla tyyppillisessä jalostusiässä olleiden koirien sukupolvi. Tuoksi sukupolveksi valittiin 2017–2020 syntyneet, joita on yhteensä 5237 yksilön verran. Tästä määrästä PEVISA-tutkimattomia (silmät ja/tai lonkat tutkimatta) on n. 60 % (tilanne 30.10.2023), eli ko. koirat jäävät jo lähtökohtaisesti jalostuksen ulkopuolelle. Taulukko 37 näyttää, minkä verran sukupolven koiria jää pois jalostuksesta virallisten terveystutkimusten tuloksien puolesta Lappalaiskoirat ry:n jalostuskriteerien perusteella.

Taulukko 37. Virallisten terveystutkimustulosten perusteella jalostuksen ulkopuolelle jääneet (KoiraNet 30.10.2023)

Tutkimus	Jalostuksesta poissulkeva diagnoosi tai tulos	Yksilöiden määrä	Huomioita
Silmätutkimus	PRA	3	
	Katarakta (muu kuin vähämerkityksellinen)	46	1 yksilöä on käytetty diagnosoinnin jälkeen jalostukseen JTO:n jalostus-suosituksen vastaisesti
	PPM (iris-linssi, iris-kornea, lamina)	6	
	RD, totaali	0	
	PHTVL/PHPV, sairauden aste 2–6	3	
	CEA, coloboma	0	
	Glaukooma, kohonnut silmänpaine	1	
	ICAA Kammiokulman poikkeavuus, vakava	4	
	Keratiitti	3	

	Näköhermon coloboma	1	
	Papillan hypoplasia/mikropapilla	0	
Lonkkakuvaus	Vähintään toinen lonkkanivel E	27	
	Vähintään toinen lonkkanivel D	158	13 yksilöä on käytetty jalostukseen JTO:n jalostussuosituksen vastaisesti
Kyynärkuvaus	Vähintään toinen kyynärnivel 3	17	
	Vähintään toinen kyynärnivel 1 tai 2	101	12 yksilöä on käytetty jalostukseen JTO:n jalostussuosituksen vastaisesti
Polvitutkimus	Vähintään toinen polvi 4 tai operoitu	0	
	Vähintään toinen polvi 1, 2 tai 3	21	2 yksilöä on käytetty jalostukseen JTO:n jalostussuosituksen vastaisesti
Selkäkuvaus	SP1–SP4	4	
	VA2–VA4	0	
Yhteensä		395	

Vakavien perinnöllisten sairauksien osalta koiria jää puolestaan pois jalostuskäytöstä taulukon 38 mukaisesti. Huomioitavaa on, että myös näiden koirien lähisukulaisia on karsittu jalostuksesta.

Taulukko 38. Vakavien perinnöllisten sairauksien perusteella jalostuksen ulkopuolelle jääneet (Lappalaiskoirat ry:n jalostustietokanta 30.10.2023)

Sairaus	Jalostuksen ulkopuolelle jääneiden yksilöiden määrä
Epilepsia tai epileptistyyppisiä kohtauksia	50
Kilpirauhasen vajaatoiminta	16
Addisonin tauti	10
Diabetes	0
Allergiat	25
Muu autoimmuunisairaus	4
Cushingin tauti	0
Yhteensä	105

Jalostuksen tavoiteohjelman edellisellä tarkastelujaksolla 2014–2017 syntyneistä on ollut D- ja E-lonkkaisia koiria yhteensä 104. Niistä jopa 12 koiraa on saanut pentueen, eli noin 90% D- tai E-lonkkaisista koirista on jäänyt jalostuksen ulkopuolelle. Kahden C-lonkkaisen koiran yhdistäminen ei ole ollut suotavaa.

Silmätarkastettuja jäi jalostuksen ulkopuolelle 41 koiraa, syynä erilaiset perinnöllisiksi katsotut silmäsairaudet.

Muiden sairauksien (epilepsia, kilpirauhasen vajaatoiminta, Addisonin ja Cushingin tauti sekä diabetes) vuoksi 12 sairasta koiraa on jäänyt jalostuksen ulkopuolelle. Lisäksi näiden osalta myös lähisukua on karsittu jalostuksesta.

Jalostussuosittelujen ja PEVISA:n ajantasaisuuden arviointi

Jalostuskriteerit on päivitetty tarvittaessa aina kun uusia terveyteen liittyviä riskitekijöitä on havaittu. Urostiedustelujen määrä on kasvussa ja suosituksia on annettu tavoiteohjelman voimassaoloaikana vuosi vuodelta enemmän. Hyväksytyjen urostiedustelujen määrä pysytteli pitkään vuositason 130-140 kappaleen tuntumassa, kunnes kääntyi vuonna 2022 jyrkästi alaspäin. Todennäköisin syy tähän on se, että Lappalaiskoiratietokantaan lisättiin em. vuoden kesäkuussa koeparitusominaisuus, jonka avulla kasvattajat pystyvät itse arvioimaan yhdistelmiensä sairautsriskejä julkiseksi ilmoitettujen sairaustapausten osalta. Pelkästään julkisista tiedoista tehty riskianalyysi antaa kuitenkin usein liian positiivisen kuvan yhdistelmän riskeistä, ja kasvattajia kannustetaan siksi edelleen lähettämään urostiedusteluja jalostustoimikunnalle. Jalostustoimikunta analysoi kaikki vuosina 2020-2022 syntyneet pentueet ja yhdistelmistä vain n. 20 % täytti pääpiirteissään Lappalaiskoirat ry:n jalostuskriteerit terveysriskien osalta. Mikäli urostiedustelujen määrä ei käänny takaisin nousuun, prosenttiosuus laskenee tulevina vuosina entisestään.

Suomenlapinkoirien PEVISA pysyi samana vuodesta 1995 vuoteen 2019, eli lonkat oli kuvattava ja silmätarkastus oli oltava voimassa ennen astutusta. Vuoden 2020 alusta astui em. ehtojen lisäksi voimaan seuraavat lisäehdot:

- Lonkkakuvaustuloksen D saanut koira on paritettava tuloksen A saaneen koiran kanssa.
- Urokselle rekisteröitävien jälkeläisten enimmäismäärä on 70 pentua, joista korkeintaan 20 pentua alle 5 vuoden iässä tapahtuneesta astutuksesta.
- Astutushetkellä vaadittava vähimmäisikä on sekä nartuilla että uroksilla 22 kuukautta.

Vanhon koirien kohdalla voidaan hakea poikkeuslupaa PEVISA-tutkimuksista koirarekisteriohjeen mukaisella poikkeuslupamenettelyllä.

6. JALOSTUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

6.1 Jalostuksen tavoitteet

Tässä luvussa kuvaillaan, millaisena rodun tilanteen tulisi pysyä tai mihin suuntaan sitä tulisi viedä, jotta suomenlapinkoira säilyy elinvoimaisena ja koiranottajille mieluisana vaihtoehtona tulevina vuosina ja vuosikymmeninäkin.

Jalostuspohja

Tulevaisuuden suomenlapinkoira on henkisesti ja fyysisesti terve rotu, jolla on mahdollisimman laaja geenipohja ja pitkä elinikä. Sen alkukantainen arktinen olemus ja ulkonäkö viehättävät edelleenkin ihmisiä. Rodun suosio kotimaisena seurakoirona, jolla on aineksia myös monipuoliseksi harrastus- ja käyttökoiraksi, säilyy ennallaan. Kasvattajien aktiivisuus tutkia jalostusyksilönsä ja kannustaa kasvattajien omistajia samaan lisääntyy entisestään ja täten saadaan jalostukseen enemmän **lonkka- ja silmätarkastettuja koiria** PEVISA-vaatimukset täyttäviä yksilöitä. PEVISA-ohjelman jälkeläismäärärajoitukset vähentävät matador-urosten määrää ja nuoria uroksia käytetään jalostukseen harkitummin alle 5-vuotiaan uroksen jälkeläismääräkaton ansiosta. Myöskin kaksoisastutukset, joissa isät ovat keskenään mahdollisimmat erisukuiset, yleistyvät.

Rodussa säilyy erillisiä sukulinjoja eivätkä kaikki ole sukua keskenään. Tehollinen populaatiokoko kasvaa tai vähintäänkin pysyy samassa kokoluokassa kuin tähänkin asti, ja isät/emät -suhdeluku nousee nykytasoa korkeammaksi. Kasvattajat hyödyntävät jalostusvalinnoissaan KoiraNetistä saatavaa sukukatkerrointa entistä tehokkaammin: perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta jalostuskoiralla tulisi olla viiden polven sukutaulussa mahdollisimman monta eri yksilöä, korkeimman

mahdollisen määrän ollessa 62. Ideaalimaailmassa rodun jokaisella terveellä ja hyväluonteisella yksilöllä olisi yksi pentue, mutta vain se yksi. Tällainen tavoite ei luonnollisestikaan ole realistinen, mutta kasvattajien ja jalostusurosten omistajien toivotaan omaksuvan asenteen, että n. 3-4 pentuetta per yksilö, oli kyseessä sitten uros tai narttu, on sopiva maksimimäärä koiralle kuin koiralle.

Kasvattajat suunnittelevat jalostusyhdistelmiään kauaskantoisemmin kuin vain yhden sukupolven päähän ja pitävät rodun monimuotoisuuden säilyttämistä tärkeämpänä jalostustavoitteena kuin esim. harrastusmenestystä, tiettyä väriä tai muuta yksittäistä lyhyen tähtäimen tavoitetta. Sukusiitosaste on tällä hetkellä maltillinen ja tavoitteena on sen säilyttäminen sellaisena tulevaisuudessakin. Joskus yksittäisissä yhdistelmissä sukusiitosaste voi kuitenkin nousta korkeaksi, mikä on perusteltua, jos koirat ovat erisukuisia muuhun populaatioon nähden. Tavoitteena on, että korkeaa sukusiitosastetta ei enää käytetä näyttelymenestyksen tai tasaisen ulkomuodon tavoittelukeinona.

Luonteeltaan ja ulkomuodoltaan riittävän rodunomaisia yksilöitä, joiden taustat pystytään tutkimaan riittäväällä tarkkuudella, otetaan edelleen rotuun ja niitä käytetään monipuolisesti mutta maltillisesti jalostukseen. Roturisteytysprojektimahdollisuuksia geenipoolin laajentamiseksi kartoitetaan jo aikaisessa vaiheessa, vaikka rotu ei geneettisesti umpikujassa olekaan.

Koska geenitestattavien sairauksien kohdalla geenitestit mahdollistavat kantajien pitämisen mukana jalostuksessa ilman, että niille syntyy sairaita jälkeläisiä, ei pyritä tarkoituksellisesti tekemään perimän perusteella terveitä pentueita, vaan kantajat pidetään mukana geenipoolissa.

Käyttäytyminen ja luonne

Suomenlapinkoiran varma ja ystävällinen luonne säilyy tulevaisuudessa. Kannustetaan omistajia viemään koiransa luonnetestiin, MH-kuvaukseen ja näyttelyihin sekä täyttämään luonne- ja käyttäytymiskysely yhdistyksen verkkosivuilla. Rotujärjestön alaosastot järjestävät vuosittain useita luonnetestejä. Käyttäytymisen jalostustarkastuksia järjestetään mahdollisuuksien mukaan. Rotujärjestön jalostustietojärjestelmään kirjataan luonteissa esiintyviä ongelmia, joita voidaan tilastoida jatkossa, joista saadaan tietoa eri lähteistä. Etenkin Lappalaiskoirat ry:n luonne- ja käyttäytymiskyselyistä saadaan vertailukelpoista ja helposti tilastoitavaa dataa rodun yksilöiden luonteista. Näillä toimenpiteillä voidaan tietoja seurata ja analysoida ja saadaan selville mihin suuntaan luonne kehittyy.

Jalostukseen ei saa käyttää aggressiivisia tai liian arkoja koiria. Aggressiiviset, arat, huomattavan ääniarat ja huonohermoiset yksilöt jätetään kokonaan pois jalostuksesta.

Käyttöominaisuudet

Suomenlapinkoiran alkuperäiset, poroa paimentavan koiran käyttöominaisuudet säilyvät. Koiralta vaaditaan kestäväää rakennetta, säänkestävää karvapeitettä ja kestäviä polkuanturoita, eikä sillä saa olla iherkkyyksiä työkäyttöä haittaavia tai estäviä terveydellisiä ongelmia. Työssä tarvitaan sitkeyttä, kuuliaisuutta ja herkkäoppisuutta, mutta ei liian nöyrää luonnetta edes isäntää/emäntää kohtaan. Vaaditaan myös omatoimisuutta ja kuitenkin hyvää yhteydenpitoa isäntään/emäntään. Haukun tulee olla kuuluva ja äänen pitää kestää.

Porokoirakerho ry on jo vuodesta 1995 alkaen järjestänyt epävirallisia paimennustaipumustestejä, joissa arvioidaan poropaimennustaipumusta. Pitää kuitenkin muistaa, että testi ei täysin vastaa todellista työtilannetta. Kevättalvella Lapin alueella järjestetään myös poropaimennusleirejä, joilla koirat pääsevät poroaitaan yleensä useampaan kertaan ja pidemmäksi aikaa kuin taipumustestaustilanteessa. Taipumustestiin ja leireille osallistumista pidetään hyvin kannustettavana toimintana, jotta poropaimennuskäyttöominaisuuksia pystytään huomioimaan ja pitämään yllä jalostuksessa, ja niihin osallistuvien koirien määrän toivotaan kasvavan edelleen jatkossa.

Koiran koulutus porotyöhön tapahtuu poroisäntien toimesta. Koiraa pidetään jo pennusta asti mukana

mahdollisimman paljon ja varsinainen opettaminen alkaa noin vuoden ikäisenä. Paimennustaipumuksia ja -ominaisuuksia pidetään yllä myös muun paimennuksen avulla: **muun muassa erityisesti lammaspaimennus on lisääntynyt viime vuosina runsaasti ja perinteisen paimennuksen kokeissa on käynyt jo useita suomenlapinkoiria** nähdään suomenlapinkoirien suorituksia vuositasolla useita kymmeniä. **Lammaspaimennustaipumustestiin ja -kokeisiin osallistuvien koirien määrän toivotaan kasvavan edelleen jatkossa.**

Terveys ja lisääntyminen

Suomenlapinkoirien terveystilanne on suhteellisen hyvä näinkin isoksi roduksi ja tämän tilanteen toivotaan jatkuvan. **Suomenlapinkoiran ottaja saa edelleenkin melko hyvällä todennäköisyydellä koiran, joka elää elämänsä ilman huomattavia terveysongelmia, vaikka kaikissa rodun sukulinjoissa onkin omat terveysongelmansa eikä täysin terveitä linjoja ole olemassakaan.** Suhtautuminen sairauksiin muuttuu koko ajan avoimempaan suuntaan ja **niistä** sairaustapauksista ilmoitetaan rotujärjestölle. **Tavoitteena on, että kasvattajat ottavat mahdollisimman huolellisesti selvää suunnittelemiensa yhdistelmien terveys- ja vikariskeistä ja myös kertovat niistä avoimesti pennunkyselijöille.**

Perinnölliset silmäsairaudet **(etenkin glaukooma)** vähenevät ja muiden perinnöllisten sairauksien esiintymismäärät eivät kasva. Pitkään jatkunut lonkkakuvaustulosten huononeminen kääntyy parempaan suuntaan ja C-tulosten osalta tapahtuu asennemuutos: niitä aletaan ajatella lievästi kasvuhäiriöisinä, jalostuksessa vakavasti huomioitavina tapauksina. Vapaaehtoisia seulontatutkimuksia (esim. kyynärnivelet, selkä, polvet, olkanivelet) sekä geenitestejä tehdään yhä enenevässä määrin.

Pyritään vaikuttamaan informaation keinoin urosten ”turhien” kastointien vähenemiseen. Suomenlapinkoirien epilepsia- ja katarakta-sairausgeenien paikantaminen onnistuu. Muiden sairauksien osalta toivotaan lisää tutkittua tietoa, jotta jalostukseen voitaisiin käyttää mahdollisimman terveitä yksilöitä. Tavoitteena on, että jalostukseen käytettävät koirat ovat iältään vähintään kolmevuotiaita, ja ennen uusia mahdollisia pentueita katsotaan, millaisia edellisistä tuli. **Suositaan vanhempia ja vähänkäytettyjä uroksia jalostuksessa.** Jalostuksessa suositaan vanhempia ja vähänkäytettyjä uroksia: mitä vanhempi uros, sitä paremmin sen omasta ja lähisuvun terveystilanteesta on kertynyt tietoa, ja mitä maltillisemmin yksittäistä urosta käytetään, sitä vähemmän perinnölliset sairaudet pääsevät leviämään, jos uros tai sen lähisukulaiset sitten myöhemmin osoittautuvatkin sairaiksi.

Koirien kyky synnyttää luonnollisesti säilyy eikä astutuksissa turvauduta keinosiemennyksiin.

Ulkomuoto

Rotu säilyy perustaltaan terverakenteisena ja liioittelemattomana. Koirat pystyvät pitkäkestoiseen työhön rakenteensa ja turkkinsa puolesta esimerkiksi poronhoidon parissa säässä kuin säässä.

Suomenlapinkoiran pehmeä ilme säilyy. Liioiteltuja piirteitä esimerkiksi karvan pituuden ja määrän osalta ja liiallista show-koiratyyppiä ei esiinny. **Koiran arkielämää haittaaviin tai jopa kipua tuottaviin terveysongelmiin johtaviin ulkomuotoseikkoihin (kuten niukat polvikulmaukset tai ulkokierteiset takaraajat) kiinnitetään jalostuksessa enemmän huomiota.**

6.2 Suositukset jalostuskoirille ja yhdistelmille

Suosituksien jalostukseen käytettävien koirien ja yhdistelmien ominaisuuksista

Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunta noudattaa toiminnassaan jalostuksen tavoiteohjelmaa sekä Kennelliiton yleistä jalostusstrategiaa. Sen pohjalta on laadittu erilliset **jalostuskriteerit**, jotka otetaan huomioon **urossuosituksissa annettaessa, urostiedusteluja ja poikkeustapialupa-anomuksia** käsitellessä, ja kasvattajien tai koiranomistajien kysyessä oman koiransa terveystietoja.

Tavoitteena on, että mahdollisimman moni nartun omistaja etsii itse nartulleen urosehdoikkaan tai -ehdoikkaita ja toisi tämän esityksen jalostustoimikunnan käsittelyyn. Kasvattajan on syytä muistaa, että vastuu yhdistelmästä on aina kasvattajalla itsellään. Urossuosituskysely Urostiedustelu on toimitettava jalostustoimikunnalle vähintään kaksi kuukautta ennen astutusta. Urossuositukset Urostiedustelut käsitellään tapauskohtaisesti, jolloin otetaan huomioon myös yhdistelmän sukusiitosprosentti.

Jalostukseen tulisi ensisijaisesti käyttää iäkkäämpiä uroksia, joilla on ennestään korkeintaan pari-kolme pentuetta; parhaassa tapauksessa ei vielä ollenkaan jälkeläisiä.

PEVISA-lausuntojen tulee olla voimassa astutushetkellä.

Kennelliiton koirarekisteriohje

Pentueen vanhempien ja rekisteröitävien pentujen on oltava tunnistusmerkittyjä Kennelliiton hyväksymällä tavalla.

Koiran tulee olla PEVISA-säännösten mukaan tutkittu. Pentueen vanhempien tulee täyttää astutushetkellä rodun PEVISA-ohjelman vaatimukset ja rekisteröinnin erityisehdot. Yli 7-vuotiaalla uroksella, jolla ei ole aikaisemmin rekisteröityjä jälkeläisiä, voidaan anoa poikkeuslupaa teettää pentue ilman PEVISA-tutkimuksia. Näitä uroksia koskevat poikkeukset hoidetaan koirarekisteriohjeen mukaisella tapauskohtaisella poikkeuslupamenettelyllä. Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta (JTT) on antanut suosituksen, että vanhaa, lonkkakuvaamatonta urosta käytettäisiin vain tervelonkkaiselle ja hyvän lonkkaindeksin omaavalle nartulle.

Nartun pentuemääriin, pennutusikään ja tiheään pennutukseen liittyvät määräykset tulee aina tarkistaa kulloinkin voimassa olevasta koirarekisteriohjeesta.

Jalostustoimikunta noudattaa suosituksissaan Kennelliiton ohjeita sekä Lappalaiskoirat ry:n kulloinkin voimassa olevia [jalostuskriteerejä](#).

Suositus yksittäisen koiran maksimijälkeläismäärälle

Suosituksena yksittäisen jalosturoksen käytön rajana 40 pentua/uroksen koko elinikä. Tätäkin lukemaa voidaan kuitenkin pitää korkeahkona perinnöllisten sairauksien leviämisen ehkäisemistä sekä kannan sukusiitosastetta ja monimuotoisuutta ajatellen. Vuoden 2023 alkupuolella julkaistussa Luonnonvarakeskuksen *Eläinjalostukseen liittyvän eläinsuojelulainsäädännön toimeenpanon tehostaminen : Osa III: Koiranjalostuksen ongelmat ja valvontakriteerit* -nimisessä selvityksessä todetaan koko rodun sukusiitosasteesta näin: "Parhaat keinot eläinkantojen perinnöllisen vaihtelun säilyttämiseen ja sukusiitosasteen nousun hillitsemiseen ovat (mm. Marsden ym. 2015, Woolliams 2022):

- käyttää jalostukseen mahdollisimman montaa erisukuista yksilöä ja
- pitää jalostusyksilöiden jälkeläismäärät tasaisina."

6.3 Rotujärjestön toimenpiteet

Lisätään kasvattajien ja koiranomistajien tietoutta rodun alkuperästä, luonteesta ja käyttöominaisuuksista.

Suomenlapinkoiran geenipohjan pitäminen laajana

- pyritään saamaan käyttämättömiä uroksia jalostukseen (mm. jalostustarkastukset, joissa etusijalla käyttämättömät urokset).
- osallistutaan Kennelliiton ja Luonnonvarakeskuksen eläingenivaraprojektiin kartoittamalla sopivia ehdokkaita osallistuviksi koiriksi.
- yli 7-vuotiaalle PEVISA-tarkastamattomalle urokselle on mahdollista hakea Koirarekisteriohjeen mukaista tapauskohtaista poikkeuslupaa. Poikkeusluvat on tarkoitettu pääsääntöisesti uroksille, joilla ei ole ennestään jälkeläisiä. Poikkeusluvan saaminen ehtona on, että yhdistelmä on hyväksyttävissä muiden kuin lonkkien ja silmien osalta, ja se myönnetään ainoastaan puuttuviin PEVISA-tutkimuksiin (ei esim. yhtiheään pennuttamiseen tai muihin Suomen Kennelliiton rekisteröintirajoihin).
- kannustetaan käyttämään jalostukseen yli 10-vuotiaita, ennestään käyttämättömiä uroksia korvaamalla poikkeusluvalla käytetyn uroksen pentueen rekisteröintimaksu kasvattajalle kokonaisuudessaan, ja puolet rekisteröintimaksusta silloin, kun urokselle on tehty PEVISA:n vaatimat terveystarkastukset, mutta sillä ei ole aikaisempia jälkeläisiä (Lappalaiskoirat ry:n syyskokouksen päätös 6.10.2018, kahden vuoden koeajalla)
- matador-urosten välttäminen ottamalla huomioon myös niiden lähisukulaisten käyttö jalostuksessa.
- sukusiitoksen välttäminen (raja-arvona yhdistelmälle 6,25 % kahdeksan sukupolven mukaan). Luonnonvarakeskuksen *Eläinjalostukseen liittyvän eläinsuojelulainsäädännön toimeenpanon tehostaminen* -selvityksessä esitetään kiellettäväksi koiran yhdistäminen isänsä, emänsä, isoisänsä, isoemänsä, setänsä, enonsa tai tätinsä kanssa sekä sisarus- tai puolisisarus- yhdistäminen keskenään. Lisäksi selvityksessä kehoitetaan pidättäytymään myös serkusyhdistelmistä ("Lähimmissä polvissa esiintyvät yhteiset esivanhemmat aiheuttavat kaikkein haitallisinta, nopeaa sukusiitosta").
- uusintayhdistelmien välttäminen.
- ylläpidetään listaa jalostukseen tarjolla olevista uroksista rotujärjestön internetsivuilla.
- kannustetaan kasvattajia tekemään kaksoisastutuksia, joissa isät ovat keskenään mahdollisimmat erisukuiset.
- jatketaan rotuunottojen tekemistä ja kartoitetaan roturisteytysprojekteja mahdollisuuksien mukaan.

Jalostusneuvonta jäsenistölle

- rodulle on laadittu jalostussuosituskriteerit, joissa annetaan ohjeita, millaisia koiria voi käyttää jalostukseen ja miten niitä voi yhdistellä.
- vuonna 2021 avattiin käyttöön julkinen Lappalaiskoiratietokanta, josta löytyvät kaikki kautta aikojen julkaisuluvan saaneet terveystiedot. Tietokannassa on mahdollista tehdä koeparituksia. Jatketaan tietokannan ominaisuuksien kehittämistä.
- järjestetään edelleen jalostustarkastuksia ja jälkeläisseuranta.
- osallistutaan jatkossakin pystykorvarotujen yhteisille Jalostuspäiville.
- järjestetään kaksi kertaa vuodessa kaksipäiväiset lappalaiskoirien erikoisnäyttelyt, joilla on ensimmäisenä päivänä mahdollisuuksien mukaan jalostustarkastuksia, terveystarkastuksia ja geenitestien näytteenottoa sekä muuta mahdollista ohjelmaa (esim. luentoja).
- jatketaan ajankohtaisten jalostukseen ja kasvatukseen liittyvien artikkeleiden julkaisemista Lapinkoira-lehdessä.

Uusien lapinkoira-harrastajien opastaminen

- pyritään saamaan kaikki uudet suomenlapinkoiran omistajat yhdistyksen jäseniksi, eli ns. kasvattajan maksamat uudet jäsenet (kasvattaja liittyy pennunostajansa jäseniksi ja maksaa heistä alennetun jäsenmaksun ensimmäisenä vuotena).
- kannustetaan alaostajia järjestämään lähiseudun lappalaiskoiran pennun omistajille pentupäiviä, joissa pentuja sosiaalistetaan ja jaetaan omistajille tietoa koiran käsittelystä.
- julkaistaan edelleen Lapinkoira-aapista.

Rodun tunnettuuden lisääminen ja rotutietouden jakaminen

- rotujärjestö ylläpitää yhdistyksen kotisivuja, joilta rodusta kiinnostuneet voivat etsiä tietoja.
- rotujärjestö julkaisee aktiivisesti sisältöä sosiaalisen median kanavissaan (Facebook, Instagram,

YouTube).

- osallistutaan erilaisiin tapahtumiin, joissa koirista kiinnostuneet ihmiset liikkuvat, kuten Messukeskuksen vuotuiset Koiramessut, jossa yhdistyksellä on rotuinfo-osasto.
- jaetaan tietoa yhdistyksen kaksi kertaa vuodessa järjestettävien lappalaiskoirien erikoisnäyttelyiden yhteydessä.

~~yhdistyksellä on ulkomaiden yhteyshenkilö jalostusasioissa.~~

Rodussa esiintyvien sairauksien seuranta

- kerätään tietoa rodussa esiintyvistä sairauksista, seurataan niiden kehittymistä ja huomioidaan sairaudet jalostusneuvonnassa antamalla niihin liittyvää jalostustietoutta.
- kannustetaan suomenlapinkoerien omistajia ja kasvattajia ilmoittamaan perinnöllisistä sairaustapauksista ja vioista sekä antamaan niille julkaisulupa Lappalaiskoiratietokannassa. Myös terveinä pysyneiden koirien tiedoille toivotaan julkaisulupia.
- yhdistys tukee terveystarkastuksissa käymistä järjestämällä virallisia terveystarkastuksia rodun omien tapahtumien yhteydessä ja avustamalla rahallisesti yli 7-vuotiaiden jalostukseen käyttämättömien urosten silmätarkastusmaksuissa erilaisissa tutkimuksissa (mm. gonioskopia ja yli 7-vuotiaiden jalostukseen käyttämättömien urosten silmätarkastusmaksut). Yhdistys osallistuu erilaisiin tutkimuksiin mm. perinnöllisen kataraktan ja epilepsian osalta.
- järjestetään veri- ja poskisolunäytteiden ottotilaisuuksia prcd-PRA:n, Pompen taudin ja degeneratiivisen myelopatian geenitestauksia rodulle relevantteja geenitestejä (mm. prcd-PRA ja Pompen tauti) varten sekä Hannes Lohen tutkimusryhmälle.
- tiedotetaan jäsenistöä sairauksista Lapinkoira-lehdessä, yhdistyksen tapahtumissa, internetsivuilla ja sosiaalisen median kanavilla sekä tuotetaan erilaisia julkaisuja: vuosikirja (vuoteen 2010 asti painettu vuosikirja; vuodesta 2011 eteenpäin näyttelyarvostelut yms. julkaistaan sähköisessä vuosikirjatietokannassa), pentuaapinen, artikkelit ja tilastot sekä kauppakirjan liite. sekä ylläpidetään rodun perinnöllisistä sairauksista kertovaa kauppakirjan liitettä, jota kasvattajat voivat käyttää pentuja myydessään.
- kerätään kuolinsyytilastoa, johon tietoa haetaan yksittäisille koiranomistajille ja kasvattajille tarkoitetuilla kyselyillä sekä KoiraNetistä.
- myönnetään avustuksia ruumiinavauskuluihin pääasiallisesti 6 kk – 7-vuotiaiden koirien epäselvissä kuolemantapauksissa edellyttäen että kyseessä ei ole tapaturma, todennäköinen myrkytys tai aiemmin diagnosoitu sairaus. Lisäksi korvataan degeneratiivisen myelopatian osalta sairastumisaltiiksi geenitestattujen koirien ruumiinavauskulut.

Ulkomuototuomarikoulutus

- järjestetään ulkomuototuomareiden koulutusta ja arvostelukokeita. Tuodaan koulutuksessa esiin suomenlapinkoiran oikea, terve rakenne ja alkuperäinen tyyppi. Ohjataan tuomareita välttämään ulkomuodossa ääri-ilmiöiden suosimista.
- järjestetään tarvittaessa yleisiä ulkomuototuomarikoulutuspäiviä.
- kehoitetaan rodun ulkomuototuomareiksi pyrkiviä tulemaan seuraamaan jalostustarkastuksia.

Yhteydenpito muihin maihin

- lisätään yhteydenpitoa muihin maihin ja tuotetaan jalostus- ja ulkomuotoaiheista aineistoa eri kielillä (mm. JTO, rotumääritelmän tulkintaohje, jalostuskriteerit).
- kerätään terveystietoa ulkomailla asuvista koirista (englanninkielinen pysyvä sairauskyselylomake yhdistyksen nettisivuilla Lappalaiskoiratietokannan yhteydessä sekä eri maiden jalostustietojärjestelmät).
- yhdistyksellä on yhteyshenkilö ulkomaiden jalostusasioissa.

Jalostuksen tavoiteohjelman noudattaminen ja seuranta

- jalostustoimikunta seuraa jalostuksen tavoiteohjelman toteutumista ja tarvittaessa esittää toimenpiteitä sen noudattamisen tehostamiseksi.

6.4 Uhat ja mahdollisuudet sekä varautuminen ongelmiin

Rodun jalostuksen suurimmat uhat ja mahdollisuudet

Taulukko 39. Populaatio

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> sukusiitosprosentti laskussa pysytellyt selvästi alle kolmessa viimeisen vuosikymmenen ajan tehollinen populaatiokoko hyvällä tasolla terveystarkastukset lisääntyneet monimuotoinen rotu monipuolinen harrastuskoirana ihanteellinen perhekoira pennuilla hyvä kysyntä suuri värivalikoima kotimainen rotu PEVISA:n jälkeläismäärärajoituksen ansiosta pentueet jakautuvat tasaisemmin useammalle urokselle 	<ul style="list-style-type: none"> tuontikoiriin ei voida turvautua suuressa määrin sukuja hävinnyt (jätetty käyttämättä jalostukseen) samoja sukulinjoja käytetty liikaa isät/emät -suhdeluku suhteellisen matala rundas tarjonta houkuttelee vääränlaisia pennunostajia pennunostajan väärät odotukset nallemainen ulkonäkö pentujen hyvä menekki mahdollistaa käyttämään jalostukseen huonompiakin yksilöitä, minkä myötä rodun terveystilanne, luonne ja ulkomuoto heikkenevät
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> jalostukseen käyttämättömiä koiria löytyy laajan geenipohjan säilyttäminen tarkempaa tietoa sukusiitosprosentista mahdollista selvittää geenitestillä, joka kertoo koiran geneettisen sukusiitosprosentin rotuunotot edelleen mahdollisia roturisteytysprojektit suhteellisen terve rotu ei liian "jalostettu" sperman vienti ulkomaille alkukantaisuus kotimaisten rotujen eläingenivaraothjelma (Luonnonvarakeskus) vanhojen, terveystarkastamattomien urosten jalostuskäyttö poikkeusluvalla kaksoisastutukset 	<ul style="list-style-type: none"> geenipohja kaventuu yksittäisten ja samansukuisten jalostusurosten liiallinen käyttö urosten kastointi ilman terveydellistä syytä sperman vienti ulkomaille ilman koiran suvun terveysriskien selvittämistä rodun suosion hallitsematon kasvu hyvin nuorten koirien, joiden omasta terveydestä ei ole vielä tarpeeksi tietoa, käyttäminen jalostukseen (koskee sekä uroksia että narttuja) tuoreet, vasta vähän aikaa rodun parissa olleet kasvattajat alkavat kasvattaa isossa mittakaavassa ilman kunnollista käsitystä millainen rotu oikeasti on korkean sukusiitosprosentin yhdistelmät yleistyvät kasvattajien tavoitellessa näyttelymenestystä

Taulukko 40. Luonne

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> luonteet pääsääntöisesti tasapainoisia ihmisiä kohtaan pääsääntöisesti avoimia ja ystävällisiä sopeutuminen erilaisiin olosuhteisiin nopeaoppinen ja älykäs rotu koirilta pääsääntöisesti löytyy on-off -nappi 	<ul style="list-style-type: none"> epäsosiaalinen käyttäytyminen toisia koiria kohtaan arkuus hermostuneisuus, joka ilmenee mm. turhana piippaamisena ja haukkumisena liiallinen pehmeys liiallinen vilkkaus arkea haittaavan voimakas ääniherkkyys

	<ul style="list-style-type: none"> tavoitteellista harrastamista vaikeuttaa miellyttämishalun puute
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> ominaisuuksiltaan soveltuu moniin harrastuksiin sopeutuu hyvin erilaisiin olosuhteisiin miellyttävä lemmikki ja perhekoira, kunhan peruskoulutuksesta huolehditaan työkoirakäyttö lisääntymään päin yhdistyksen verkkosivujen luonne- ja käyttäytymiskysely tuottaa ajantasaista tietoa siitä, millaisia koirat ovat arkielämässä, mikä mahdollistaa ongelmakohtiin puuttumisen 	<ul style="list-style-type: none"> käyttökoiraominaisuuksien katoaminen (esimerkiksi liiallinen pehmeys tai toimintakyvyttömyys) vääränlaiset omistajat, jotka eivät osaa hallita normaaliluonteistakaan koiraa maine liian helppona koirana: liikunnan ja aktiivoinnin tarve tulee yllätyksenä ja sen seurauksia ovat mm. remmirähjääjät ja pihan perälle tarhaan jäävät yksilöt luonteita ei huomioida tai ymmärretä tarpeeksi jalostuksessa

Taulukko 41. Terveys

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> hyvä perusterveys pitkäikäisyys prcd-PRA -testien ansiosta yleisintä PRA:n muotoa sairastavia koiria ei synny enää käytännössä ollenkaan luonnonmukainen lisääntyminen ulkomuodossa ja rakenteessa ei liioiteltuja piirteitä, jotka altistaisivat terveysongelmille 	<ul style="list-style-type: none"> liian paljon terveystarkastamattomia koiria D-lonkkaisten koirien jalostuskäyttö C-lonkkia ei pidetä ongelmallisina ja niitä jopa yhdistetään keskenään jalostuksessa lonkkaindeksejä ei huomioida jalostuksessa riittävästi yleisen luustotilanteen heikkeneminen (muunkin kuin lonkkien) silmäsairautta kantavien koirien leviäminen laajalti rotuun lisääntyvät autoimmuunisairaudet (kapeneva geenipohja, koirien samansukuisuus) yhdistelmien sairausriskeistä ei oteta selvää ennen niiden toteuttamista, tai niitä ei huomioida
Mahdollisuudet	Uhat
<ul style="list-style-type: none"> terve rotu ei liian "jalostettu" geenitutkimusta tehdään aktiivisesti (mahdollisuus saada uusia jalostuksen apuvälineitä); ihmisten ja koirien geenitutkimusten synergiaedut v. 2023 hyväksytyyn eläinten hyvinvointilainsäädäntöön liittyvä jalostusasetus tarjoaa konkreettisia rajoituksia siihen millaisia koiria ei tule käyttää jalostukseen tai millaisia yhdistelmiä ei tule toteuttaa 	<ul style="list-style-type: none"> lonkkadysplasiatilanteen huononeminen entisestään lisääntyvät kyynärongelmat epilepsian lisääntyminen lisääntymiseen liittyvät ongelmat sairautstietojen salaaminen geenitestitulokset ohjaavat jalostusta liikaa (pyritään tarkoituksella geneettisesti terveisiin pentueisiin yhdistämällä A/a-tyypin koiria) nuorten koirien laajamittainen jalostuskäyttö jalostuskoiria ei silmätarkasteta enää jalostuskäyttöään jälkeen

Taulukko 42. Rakenne ja ulkomuoto

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> terverakenteinen koira ei liioiteltuja piirteitä rotumääritelmä ja sen tulkinta on salliva/väljä 	<ul style="list-style-type: none"> niukat polvikulmaukset sekä etu- ja takakulmausten epäsuhta liian jyrkät lantiot

<ul style="list-style-type: none"> • ulkomuodon monimuotoisuus ymmärretään ja hyväksytään • rodussa ei ole hylkääviä värejä, joiden vuoksi pitäisi tehdä jalostuskarsintaa 	<ul style="list-style-type: none"> • hentoluustoisuus • massavuus/raskasrakenteisuus sekä liian syvät ja pyöreät rintakehät • liioitellut turkit • lyhentyneet kuono-osat • jotkut yksilöt eivät enää selviäsi alkuperäisestä tehtävästään rakenteensa vuoksi
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • ulkomuodon monimuotoisuus lisää valinnan mahdollisuuksia jalostuksessa • rotutyypiltään hyviä koiria paljon myös jalostuksen ulkopuolella 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> • ihannoidaan liian ryhdikästä, liioitellun villavaa show-tyyppin koiraa • etuosan rakenneongelmat • oikeanlaatuisen karvapeitteen puute • koon liiallinen pieneneminen • värijalostus: tavoitellaan isoja vaaleita värimerkkejä muiden värien kustannuksella • ulkomuoto- ja rakenneseikat jätetään kokonaan huomioimatta jalostusyhdistelmässä

Varautuminen ongelmiin

Yhdistys seuraa rodun kehitystä jatkossakin keräämällä sairaustietoja pysyvällä nettilomakkeella. Lisätään kasvattajien ja pennunostajien tietämystä rodun alkuperästä, luonteesta ja käytöstä. Jalostustoimikunnalla on käytössään jalostustietojärjestelmä, johon tallennetaan tiedot eri sairauksista, testituloksista jne. Järjestelmää käytetään jalostusneuvojen työkaluna esim. urostiedusteluja käsiteltäessä. Ne terveystiedot, joiden julkaisemiseen on saatu omistajan, tai omistajan luvalla kasvattajan antama, joissain tapauksissa eläinlääkärin lausunnolla varustettu julkaisulupa (pieni osa), löytyvät yhdistyksen nettisivuilta Lappalaiskoiratietokannasta; muut ovat luottamuksellisia ja vain jalostustoimikunnan tiedossa. Kannustetaan koirien kasvattajia ja omistajia julkistamaan terveystietoja.

Tavoitteena on, että urostiedustelut ja terveystiedot koetaan kasvattajien ja omistajien taholta nykyistäkin tärkeämmiksi. Urostiedusteluja käsiteltäessä ei suositella samojen sukulinjojen käyttöä ja kertaamista. Huolehditaan, että yksittäisiä jalostuskoiria ei käytetä liikaa. Varsinkaan nuorten urosten liiallista käyttöä ei suositella. Pidetään yhdistelmien kahdeksan polven sukusiitosaste alle 6,25 %. Pyritään saamaan käyttämättömiä koiria jalostukseen. Jatketaan rotuunottoja ja kartoitetaan roturisteytysprojekteja mahdollisuuksien mukaan koirakannan monimuotoisuuden lisäämiseksi. Tiedotetaan kasvattajia ja omistajia urosten tarpeettomista kastroinneista. Näyttelymenestys ei saa olla ainoa jalostusperuste. Rotumääritelmä tulee huomioida tuomarikoulutuksessa sekä kasvattajien ja omistajien valistuksessa.

Luonteen osalta seurataan kehitystä luonne- ja käyttäytymiskyselyn, luonnetestien, MH-kuvausten, ja näyttelyiden luonneosion näyttelyarvostelujen luonteita koskevien kommenttien, näyttelykäyttäytymisen ja ulkomuodon jalostustarkastusten perusteella. Pyritään mahdollisuuksien mukaan aloittamaan käyttäytymisen jalostustarkastusten järjestäminen. Yhdistyksen nettisivuilla on sairauskyselylomake, jolla on mahdollista ilmoittaa jalostustoimikunnalle myös luonteeseen liittyviä asioita.

6.5 Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Taulukko 43. Toimintasuunnitelma ja tavoiteohjelman seuranta

Vuosi	Toimenpiteet
2025	Uuden JTO:n käänösversiot

	Päivitetty PEVISA voimaan 1.1.2025
2028–2029	JTO:n ja PEVISA:n päivitys vuoden 2030 alkuun
Jokavuotisia toimia 2025–2029	<p>Rodun terveys- ja luonnetietojen keruu, tilastointi ja seuranta</p> <p>Prca-PRA:n, Pompen taudin ja degeneratiivisen myelopatian geenitestaukset</p> <p>Jalostusneuvonta</p> <p>Urossuosituksentiedustelut</p> <p>Poikkeusluvut</p> <p>Jalostusuroslistan ylläpito</p> <p>Omistajien kyselyt oman koiransa suvun terveystiedoista</p> <p>Kuopion Jalostuspäivät</p> <p>Lappalaiskoirien erikoisnäyttelyt</p> <p>Jalostustarkastukset</p> <p>Terveystarkastukset</p> <p>Näytteenotot geenitestejä varten</p> <p>Terveystutkimukset yhteistyössä eri tahojen kanssa</p> <p>Omistaja- ja kasvattajakyselyt</p> <p>Lappalaiskoirien jalostustietojärjestelmän ylläpitäminen ja kehittäminen</p> <p>Tuomarikoulutukset</p> <p>Tiedotus jäsenistölle Lapinkoira-lehdessä ja nettisivuilla ja sosiaalisen median kanavissa</p> <p>Jalostusaiheiset webinaarit</p> <p>Yhteistyö eri tahojen (mm. Kennelliitto ja Luonnonvarakeskus) kanssa</p> <p>Kansainvälinen yhteistyö</p>

JTO:n ja PEVISA:n vaikutuksen seuraaminen

Jalostuksen tavoiteohjelma on voimassa 1.1.2025–31.12.2029 välisen ajan, ja sen seuraaminen on jalostustoimikunnan vastuulla. Jalostustoimikunta toimii Lappalaiskoirat ry:n hallituksen alaisuudessa. Jalostuksen tavoiteohjelmaan kirjatut tavoitteet ja toimintasuunnitelma huomioidaan yhdistyksen vuotuista toimintasuunnitelmaa laadittaessa. Ennen tavoiteohjelman päättymisajankohtaa tehdään arvio ohjelman toteutumisesta, vaikutuksista ja jatkotoimista. Ne huomioidaan tavoiteohjelmaa uudistettaessa.

PEVISA sisältyy jalostuksen tavoiteohjelmaan, joten sen toteutumista seurataan kuten edellä.

Jalostuksen tavoiteohjelma on kokonaisuudessaan luettavissa yhdistyksen kotisivuilla sekä Kennelliiton jalostustietojärjestelmässä.

7. LÄHTEET

- FT Petri Halinen (HY): ”Saamelaisten esi- ja varhaishistoria” -luento 11.2.2009
- Professori Eino Koponen (HY): ”Saamelaisten alkuperä kielen tutkimuksen valossa” -luento 10.3.2009
- T. Mäki: Porokoirista ja niiden käytöstä, Suomen Kennelliiton julkaisu nro 12/1947
- Tapio Eerola, 2004 Suomen Koirarodut
- Sari Jalomäki
- Anu Lappalainen
- Jukka Marttila
- Nina Menna
- Katariina Mäki
- Margetta Salminen
- Eija Seppälä
- Päivi Vanhapelto
- Hannes Lohi ja Maria Kaukonen (www.koirangeenit.fi)
- Salonen ym. 2023: Breed, age, and social environment are associated with personality traits in dogs
- Suomenlapinkoiran aikaisemmat jalostuksen tavoiteohjelmat
- Lappalaiskoirat ry:n julkaisemat vuosikirjat
- Lappalaiskoirat ry:n julkaisemat Lapinkoira-lehdet
- Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnan ylläpitämä suomenlapinkoiratietokanta
- Lappalaiskoirat ry:n luonne- ja käyttäytymiskysely
- KoiraNet (Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Hunddata ja Avelsdata (Svenska Kennelklubben, Ruotsin Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- DogWeb (Norsk Kennel Klub, Norjan Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Hundeweb (Dansk Kennel Klub, Tanskan Kennelliiton jalostustietojärjestelmä)
- Rodun kasvattajia ympäri maailman
- Suomen silmänsairauseläinlääkärien silmänsairaustyöryhmän suositukset (2017)
- Lappalaiskoirat ry:n ulkomuototuomaritoimikunta
- Luonnonvarakeskuksen selvitys Eläinjalostukseen liittyvän eläinsuojelulainsäädännön toimeenpanon tehostaminen: Osa III: Koiranjalostuksen ongelmat ja valvontakriteerit

8. LIITTEET

- Lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran rotuunottokäytäntö
- Suomenlapinkoiran PEVISA-ohjelma
- Kauppakirjan liite
- Suomenlapinkoiran rotumäärittelmä

Liite: Lapinporokoiran ja suomenlapinkoiran rotuunottokäytäntö

ROTUUNOTTOKÄYTÄNTÖ

LAPINPOROKOIRAN JA SUOMENLAPINKOIRAN ROTUUNOTTOKÄYTÄNTÖ (22.3.2014)

Lapinporokoiralla ja suomenlapinkoiralla on ns. avoin rekisteri. Rotuun voidaan ottaa uusia koiria, joiden vanhemmat eivät ole rekisteröityjä. Suomen Kennelliitto voi rekisteröidä tällaisen koiran rotujärjestön esityksestä.

Millainen koira voidaan ottaa rotuun?

Rotuunotto on tarkoitettu koirille, jotka ovat poronhoitoalueen vielä rekisteröimätöntä käyttökoirakantaa, siis lähinnä poropaimennuskäytössä olevia koiria ja niiden ensimmäisen polven jälkeläisiä. Puhdasrotuista, puuttuvien Pevisa-tarkastusten tai ylitiheän pennuttamisen takia rekisteröimättä jäänyttä koira ei hyväksytä rotuunotettavaksi.

Lappalaiskoirat ry:n rotuunottokäytäntö

1. Koiran omistaja lähettää rotuunottopyynnön Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnalle osoitteeseen jalostustoimikunta@lappalaiskoirat.fi. Pyyntöön tulee liittää vapaamuotoinen selvitys koiran taustasta, esimerkiksi kaikki se, mitä koiran suvusta on tiedossa, kasvattaja yms. Lisäksi pyynnön yhteyteen toivotaan valokuvaa koirasta ja mahdollisesti myös paliskunnan antama "työtodistus", mikäli koira on poropaimennuskäytössä.
2. Tämän jälkeen jalostustoimikunta käsittelee anomuksen ja mikäli katsoo koiran taustan olevan kunnossa, sovitaan koiranomistajan kanssa ulkomuototarkastuksesta. Aika ja paikka voidaan sopia jokaisen koiran kohdalla erikseen. Tuomarit voivat tarkistaa koiran eri aikaan.
3. Lappalaiskoirat ry:n nimeämät rotuunottotarkastuksia tekevät ulkomuototuomarit ovat: Tapio Kakko, Jukka Kuusisto, Mari Lackman, Tuula Pratt, Esa Ruotsalainen, Saara Sampakoski ja Marja Talvitie.
4. Kahden ulkomuototuomarin todettua koiran ulkonäöltään riittävän rodunomaiseksi, lähettää rotujärjestö rekisteröintipuollon Kennelliittoon, joka tekee asiasta lopullisen päätöksen.
5. Rotuunotettava koira on tunnistusmerkittävä mikrosirulla viimeistään rotuunoton yhteydessä ja rotuunottotilaisuudessa siitä on otettava näyte DNA-tunnistetta varten. Lappalaiskoirat ry kustantaa mikrosirun.

Rotuunotetut koirat rekisteröidään ER-rekisteriin. Ne voivat osallistua näyttelyihin, kokeisiin ja kilpailuihin, ainoastaan cacibit ja kansainvälisen valion arvo ovat niiltä poissuljettuja. ER-rekisterissä olevien koirien jälkeläiset rekisteröidään normaaliin tapaan ER-rekisteriin kunnes niillä on kolme polvea rekisteröityjä koiria sukutaulussa, jolloin ne pääsevät FI-rekisteriin. Rotuunotettujen koirien jalostuskäyttöä koskevat rodun Pevisa-määräykset.

Lappalaiskoirat ry/jalostustoimikunta

SUOMENLAPINKOIRIEN PEVISA-OHJELMA VUOSILLE 2020-2024

Voimassa 31.12.2024 asti

Rotuhygieeniset toimenpiteet perinnöllisten nivel- ja silmäsairauksien kurissa pitämiseksi sekä monimuotoisuuden ylläpitämiseksi suomenlapinkoiralla.

1. Sairauksien tutkiminen

Suomenlapinkoiran silmät tulee tutkia ennen astutusta. Silmätarkastustulos ei saa olla kahta (2) vuotta vanhempi koiran astutushetkellä. Tutkimustulos ei vaikuta rekisteröintiin.

Lonkkaröntgenkuvaus on tehtävä hyvissä ajoin ennen suunniteltua astutusajankohtaa. Kennelliiton asiantuntijaeläinlääkäri lausuu kuvat ja virallinen tulos lausunnosta tulee olla saatu ennen astutusta. Lonkkatulokset on elinikäinen. Lonkkaniveldysplasian astetta D saa käyttää vain asteen A kanssa.

Koiran on tutkimushetkellä oltava tunnistusmerkitty.

Lappalaiskoirat ry:n jalostustoimikunnan esityksestä Suomen Kennelliiton jalostustieteellinen toimikunta voi myöntää poikkeuksia tarkastuspakosta.

Silmätutkimuksia suorittavat eri puolilla maata olevat koulutetut ja Suomen Kennelliiton valtuuttamat eläinlääkärit. Kahden eläinlääkäriin eriävään tutkimustulokseen voi hakea ratkaisua Kennelliitosta. Tuolloin päätöksen tekevät Kennelliiton asiantuntijaeläinlääkärit paneelissaan.

Uroksen rekisteröityjen jälkeläisten määrä saa olla korkeintaan 70 pentua, joista alle 5-vuotiaana enintään 20 pentua. Viimeinen, rajan ylittävä pentue rekisteröidään kuitenkin kokonaisuudessaan.

Uroksen ikä tulee olla astutushetkellä vähintään 22 kk.

Nartun ikä tulee olla astutushetkellä vähintään 22 kk.

2. Oikeus osallistua kilpailuihin ja kokeisiin

Silmä- ja nivelsairauksia sairastavilla koirilla on oikeus osallistua koiranäyttelyihin, kokeisiin ja kilpailuihin, elleivät Suomen Kennelliiton säännöt tai eläinsuojelulliset näkökohdat ole esteenä.

3. Kustannukset

Koiran omistaja huolehtii tutkimusten kustannuksista.

LIITE SOPIMUKSEEN KOIRAN KAUPASTA

Koiran nimi: _____
Rekisterinumero: _____
Tunnistusmerkintä: _____
Sukupuoli: _____
Syntymäaika: _____

Kuten kaikilla koiraroduilla, myös lappalaiskoirilla (lapinporokoira, ruotsinlapinkoira, suomenlapinkoira) esiintyy joukko periytyviä vikoja ja sairauksia. Suurimmaksi osaksi periytyminen tapahtuu resessiivisesti eli piilevästi. Nimitys jo paljastaa, ettei tällaisen taipumuksen kantajayksilöä voida tunnistaa sen ulkoasun perusteella.

Vastuuntuntoinen kasvattaja käyttää jalostukseen vain terveeksi todettuja yksilöitä. Siitä huolimatta saattaa tapahtua, että kaksi tervettä siitoskoiraa, jotka kantavat piilevänä samaa sairaustaipumusta, paritetaan keskenään ja tulokseksi saadaan sairas tai sairastuva yksilö.

Usein nämä piilevästi periytyvät sairaudet puhkeavat vasta, kun koira on jo ohittanut pentu- ja nuoruusiän. Ostajan tulee ottaa huomioon, että hän pennun hankkiessaan ostaa sen siinä kunnossa kuin se luovutushetkellä on.

LAPPALAIKOIDILLA ESIINTYVIÄ SAIRAUKSIA OVAT MM.

SILMÄSAIRAUDET

Katarakta (harmaakaihi)

Katarakta pitää sisällään useammanlaisia näkökykyä haittaavia sairauksia, joissa linssin läpinäkyvyys häviää osittain tai kokonaan. Perinnöllisen harmaakaihin eri muotoja ovat posterior polaarinen, kortikaalinen, nukleus, synnynnäinen tai totaali (= silmätarkastuslomakkeella rastitettuna kohdat kortikaali ja nukleus) katarakta. Muutoksia todetaan yleensä molemmissa linseissä. Jos linssit samentuvat täysin, sokeutuu koira samalla. Harmaakaihi kehittyy useimmiten aikuisiällä.

PRA (retinan degeneraatio)

Verkkokalvon asteittainen surkastuma, joka periytyy resessiivisesti. Kantajat ovat ilmiänsuhtaan PRA:n suhteen terveitä. Sairailla yksilöillä näkö rupeaa heikkenemään asteittain verkkokalvorappeuman edetessä, ensimmäisenä oireena on hämäräsokeus. Sairailla koirilla voidaan silmän sähköisessä tutkimuksessa ERG:ssä havaita muutokset jo ennen verkkokalvomutoksia. PRA:sta esiintyy useita eri muotoja ja lappalaisroduilla on olemassa geenitesti kahteen muotoon: prcd-PRA (yleisin muoto, esiintyy kaikilla kolmella lappalaisrodulla) sekä IFT122-PRA (esiintyy erityisesti lapinporokoirilla).

RD (retinan dysplasia)

Verkkokalvon vajaakehitys on synnynnäinen silmän kehityshäiriö, jossa on eri vakavuusasteisia häiriöitä, lievistä paikallisista verkkokalvon poimuista sokeutta aiheuttaviin suuriin muutoksiin (merkitään lyhenteillä MRD lievä, GRD keskivaikea tai TRD vaikea). Nämä muutokset voidaan todeta jo pennuilla.

PHTVL/PHPV (persist. hyperpl. tunika vaskulosa lentis/primaari vitreus)

Silmäsairaus, jossa linssin ja silmänpohjan välinen sikiökautinen verisuoni ei ole normaalisti surkastunut. Sairaudessa on eri asteita (1-6) pienistä kauneuspilkuista sokeutta aiheuttaviin muutoksiin. Sairaudesta annetaan lopullinen lausunto aikuiselle koiralle.

PPM (persistent pupillary membrane)

liriksen I. värikanalon kehityshäiriö, jossa mustuaisen avautuminen ei ole ollut täydellistä, vaan värikanalvalta lähtee rihmoja joko linssiin, sarveiskalvoon tai toiseen kohtaan värikanalvaa. Muutokset yleensä ovat lieviä, eivätkä aiheuta yleensä oireita.

Lisäksi lappalaisroduilla on satunnaisesti diagnosoitu harvinaisempia silmäsairauksia kuten glaukooma, keratiitti ja näköhermon coloboma.

MUITA VIKOJA JA SAIRAUKSIA

Lonkkaniveldysplasia

Lonkkanivelen kehityshäiriö ja muut luuston kehityshäiriöt, jotka tutkijoiden mukaan ovat osin perinnöllisiä, osin hankittuja ja joiden vaikeusasteet vaihtelevat. Yleensä ne eivät vaikeuta normaalia elämää, paitsi hyvin vaikea-asteisena, jolloin ne saattavat aiheuttaa kipuja. Ylipaino pahentaa oireita.

Kyynärnivelen kasvuhäiriöt

Kyynärniveldysplasia (puhekielessä kyynärvika) voidaan jakaa useaan eri muotoon, joiden taustalla on kyynärnivelen nivelpintojen epäyhdenmukaisuus. Periytymistapa on epäselvä. Oireet alkavat keskimäärin 4 - 7 kuukauden iässä. Tyypillinen oire on ontuminen, joka voi pahentua rasituksessa tai olla voimakkainta levon jälkeen. Kyynärnivelet arvioidaan asteikolla 0-3 joista 0 = ei muutoksia ja 1-3 eriasteisia nivelerikkomuutoksia. Kyynärnivelen kasvuhäiriötä hoidetaan useimmiten lääkityksellä, painonhallinnalla ja sopivalla liikunnalla sekä niveltä tukevilla valmisteilla. Leikkauksilla voidaan poistaa mm. irtopaljoja nivelestä sekä siistiä nivelpintojen rosoisuutta.

Polvilumpion sijoiltaan meno (patellaluksaatio)

Patellaluksaatio on synnynnäinen ja jaetaan vian vakavuuden perusteella neljään eri asteeseen. Lievemät asteet ovat yleensä oireettomia. Vaikeampiasteiset vaativat leikkaushoitoa.

Epilepsia

Kaatumatauti on aivojen sähköisen toiminnon häiriö, joka ilmenee eriasteisina kohtauksina koirilla. Aidon epilepsian synty tapa ei ole täysin selvillä. Epileptiset kohtaukset voivat johtua myös muista sairauksista tai tekijöistä. Diagnoosin teko on pitkälti muiden kohtauksia aiheuttavien tekijöiden poissulkemista. Toistuviin kohtauksiin aloitetaan säännöllinen lääkityshoito.

Kilpirauhasen vajaatoiminta (hypotyreoosi)

Hypotyreoosi tarkoittaa häiriötä kilpirauhasen tyroksiinin tuotannossa. Kilpirauhanen ei kykene valmistamaan tyroksiinia riittävästi. Oireisto voi olla hyvin monenlaista. Aineenvaihdunnan häiriöt näkyvät mm. alentuneena kylmän sietona ja lihomisena. Turkin laatu huononee ja kuivuu, eikä se vaihdu normaaliksi. Sairauteen on olemassa lääkityshoito.

Addisonin tauti

Lisämunuaiskuoren tuhoutuminen tai toimimattomuus aiheuttaa vajaatoiminnan oireita eli Addisonin taudin. Tautia todetaan nuorilla ja keski-ikäisillä (2-4-vuotiailla) koirilla, nartuilla uroksia enemmän. Yleisiä oireita ovat oksentelu, ripuli, ruokahaluttomuus, vatsakipu ja painon menetys. Addison-sairas koira voi olla väsynyt ja haluton, myös tärinää, lihasheikkoutta ja lihaskipuja voi esiintyä. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Ei yleisesti esiintyvä sairaus.

Cushingin tauti

Lisämunuaisen kuorikerroksen liikatoiminta. Taudin oireet johtuvat liiallisesta kortisolintuotannosta. Syynä on useimmiten aivolisäkkeen hyvälaatuisen kasvain tai lisämunuaisen kuorikerroksen kasvain. Yleisiä oireita ovat iho-oireet, lisääntynyt juominen ja virtsaaminen, läähätys, väsymys, apeus, kiimahäiriöt, lisääntynyt ruokahalu ja infektiokerkyys. Sairauteen on olemassa lääkityshoito. Ei yleisesti esiintyvä sairaus.

Pompen tauti (glykogeenin kertymäsairus, GSD II)

Koirilla Pompen tauti ilmenee mm. hidastuneena kasvuna, toistuvana liman oksentamisena, etenevänä lihasheikkoutena ja jatkuvana läähätyksenä. Tautiin liittyy myös käänteisvirtaus ruuansulatuskanavassa, johtuen laajentuneesta ruokatorvesta sekä sydänpoikkeavuuksia. Sairauden ensioireet puhkeavat n. seitsemän kuukauden ikäisillä pennuilla. Koska sairaus on etenevä, siitä kärsivät koirat joko kuolevat tai lopetetaan yleensä ennen kahden vuoden ikää. Koirien Pompen tautiin ei ole hoitoa. Sairauteen on olemassa geenitesti.

DM (degeneratiivinen myelopatia)

Degeneratiivinen myelopatia on perinnöllinen etenevä selkäytimen rappeumasairaus, joka johtaa koiran takapäähän heikkouteen ja myöhemmin mahdollisiin halvausoireisiin tyypillisesti 8 - 14-vuotiailla koirilla. Oireet alkavat takaraajojen koordinaatiohäiriöillä, jotka pahenevat 6 - 12 kk kuluessa johtaen takaraajojen halvaukseen. Sairauteen on olemassa geenitesti.

Allergiat

Yksilön peritty kyky muodostaa vasta-aineita on heikentynyt. Allergiaoireet eri yksilöillä voivat olla hyvin vaihtelevia. Myöskään samalla yksilöllä oireet ja allergiatilanne eivät pysy muuttumattomina vaan koira voi herkistyä uusille aineille tai elimistö voi oppia sietämään joitain aineita paremmin. Oireiden voimakkuus ja hoidon tarve ovat yksilöllisiä. Allergiat voivat aiheuttaa iho-ongelmien lisäksi myös korva- ja suolisto-oireita. Allergian tutkimuksen ja hoidon kustannukset vaihtelevat muutamasta kymmenestä eurosta satoihin euroihin vuodessa. Ennen kuin ihottumaa aletaan hoitaa allergiana, täytyy sulkea pois muut ihosairaudet ja mahdolliset loiset. Lappalaiskoirilla allergiat ovat melko harvinaisia.

Purentaviat

Ylä- tai alapurenta. Purentavirhe ei yleensä haittaa koiraa itseään. Harvinaiset vaikeat purentaviat, jolloin esimerkiksi koiran kulmahampaat pureutuvat ikeniin, vaativat lääkärin hoitoa.

Häntämutki

Nikamavika hännässä on yleensä todettavissa jo luovutusiässä (myydään halvemmalla tai palautetaan osa kauppahinnasta). Yleensä harmiton eikä vaadi toimenpiteitä. Häntämutki ei pidä sekoittaa sallittuun paimenkoukkuun/J-koukkuun.

Kivesvikaisuus

Toisen tai molempien kivesten puuttuminen, todetaan viimeistään 1-vuotiaana. Palautetaan Kennelliiton suosituksen mukaan 20 % kauppahinnasta (mikäli tätä ei ole huomioitu kauppahinnassa, jolloin asiasta on oltava merkintä kauppakirjassa).

Napatyrä

Usein todettavissa jo luovutushetkellä. Yleisimmät napatyrät ovat rasvakudosta sisältäviä ja sulkeutuneita, niistä ei ole mitään terveydellistä haittaa koiralle eikä leikkausta tarvita. Jos napatyrästä kehittyä terveydellinen riski (eli kyseessä ohutsuolta sisältävä varsinainen tyrä), **suositellaan koiralle leikkaushoitoa**.

MYYJÄ VAKUUTTAA, ETTÄ LUOVUTUSHETKELLÄ PENTU
ON HÄNEN TIETÄMYKSENSÄ MUKAAN TERVE.

Ostaja suostuu siihen, että koiran profiiliin saa merkitä julkiseksi Lappalaiskoirat ry:n Lappalaiskoiratietokannassa (<http://terveys.lappalaiskoiragalleria.org/>):

Kyllä

Ei

Aika ja paikka: _____

Allekirjoitus ja nimenselvennys:

myyjä(t)

ostaja(t)